

Bilagsbind F*

Gjenopptakelseskommisjonens sak 2017/104: Torgersensaken.

Nils Erik Lies analyser av påtalemyndighetenes innlegg av 22. oktober 2018 – vedlegg til forsvarernes innlegg av 5. februar 2019.

*(Bilagsbind A – E er vedlagt begjæringen om gjenåpningen av 27. juni 2017)

INNHOLDSFORTEGNELSE:

1. Prosessuelle spørsmål – Nils Erik Lies vurdering av 15.12.2017	side	1
2. Tekniske bevis:		
a. Tannbittbeviset – Nils Erik Lies vurdering av 30.12.2018	side	13
b. Avføringsbeviset – Nils Erik Lies vurdering av 20.12.2018	side	31
3. Taktiske bevis:		
a. Spørsmål om Torgersen kunne ha rukket å møte fornærmede Rigmor Johnsen – Nils Erik Lies vurdering av 9.1.2019	side	45
b. Vitneforklaring: Ørnulf Bergersen – Nils Erik Lies vurdering av 12.12.2018	side	62
c. Vitneforklaring: Robert Halvorsen – Nils Erik Lies vurdering av 13.12.2018	side	66
d. Vurdering av Torgersens bukser – Nils Erik Lies vurdering av 21.1.2019	side	73

NEL 15.12.2018

TORGERSSENSAKEN – PÅTALEMYNDIGHETENS UTTALELSE 22. OKTOBER 2018

PROSESSUELLE SPØRSMÅL

I påtalemyndighetens uttalelse 22. oktober 2018 behandles flere prosessuelle spørsmål. Temaet «Rettskraftvirkningene av tidligere avslag» er behandlet i avsnitt 2.2 (sidene 8-12). De etterfølgende del 3: «Mulig omgjøring av tidligere avslag fordi de er ugyldige» (sidene 13-19) og del 4: «Foreligger det nye omstendigheter eller nye bevis» (sidene 20-22) gjelder også prosessuelle spørsmål.

Jeg er bedt om å gjøre en rettslig analyse av de prosessuelle spørsmålene som er tatt opp i disse delene av uttalelsen.

De tre temaene dette gjelder, vil bli behandlet hver for seg i det følgende.

1 Spørsmålet om rettskraftvirkninger av tidligere avslag (avsnitt 2.2).

1.1 Innledning

I dette avsnittet reiser statsadvokat Vale, som har ført uttalelsen i pennen, spørsmålet «om en ny begjæring uansett innhold skal realitetsbehandles av kommisjonen». Flere steder i dette avsnittet uttaler han seg som om Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelser har rettskraftvirkninger.

Det gjøres med andre ord gjeldende at kommisjonen ikke skal foreta noen realitetsbehandling av våre anførsler, idet spørsmålet om gjenåpning skal anses rettskraftig avgjort ved de avgjørelser som allerede foreligger.

I det følgende vil det bli klargjort at tidligere avgjørelser av Gjenopptakelseskommisjonen ikke har rettskraftvirkninger, og at statsadvokatens oppfatning om dette spørsmålet ikke er riktig.

Statsadvokaten har prinsipielt nedlagt påstand om at begjæringen om gjenåpning forkastes. Dette er begrunnet med «rettskraftvirkningene av de tidligere avslagene». Påtalemyndighetens prinsipielle standpunkt er altså at begjæringen uten videre skal forkastes uten noen realitetsbehandling. Det vises i den anledning til en uttalelse i 3. utgave av Andenæs' «Norsk straffeprosess». Her ga Andenæs uttrykk for at en ny gjenopptakelsesbegjæring måtte avvises hvis den hadde samme grunnlag som den første begjæringen. Dette standpunktet hang selvfølgelig sammen med at det var domstolene som behandlet gjenopptakelsesbegjæringene da 3. og tidligere utgaver av Andenæs' bok ble skrevet. Når det aktuelle avsnittet er tatt ut i 4. utgave av boken, må det skyldes det selvsagte: at rettskraft og avvísning ikke er relevante begreper etter at gjenåpningssakene er overført til Gjenopptakelseskommisjonen, som er et

forvaltningsorgan. At reglene om gjenåpning fortsatt befinner seg i straffeprosessloven, endrer ikke på dette.

1.2 Gjeldende rett frem til 2004

Frem til reglene om Gjenopptakelseskommissjonen trådte i kraft 1. januar 2004 var det domstolene som behandlet begjæringer om gjenopptakelse. Men heller ikke domstolene har ansett tidligere avgjørelser i gjenopptakelsessaker for å ha rettskraftvirkning, selv om det som påropes i en ny begjæring har full identitet med det som er anført tidligere. Andenæs' standpunkt er altså ikke fulgt opp i rettspraksis. Dette fremgår klart av Rt-1992-698 (Treholt II), som statsadvokat Vale også viser til og gjengir. De to avsnittene som er gjengitt på side 9 må imidlertid ses i sammenheng med de to forutgående avsnittene. For sammenhengens skyld gjengis de relevante avsnittene i sin helhet:

«Kjæremålsutvalget vil i hovedsak følge den samme systematikk som lagmannsretten. De anførte gjenopptakelsesgrunnlag vil bli behandlet hver for seg, og partenes anførsler vil bli gjengitt i tilknytning til hvert enkelt grunnlag.

Felles for flere av de påberopte gjenopptakelsesgrunnlag er at de også ble påberopt i den begjæring som ble avgjort ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 15 august 1988. I tilknytning til dette vil kjæremålsutvalget bemerke:

Bestemmelsene om gjenopptakelse i straffeprosessloven av 1887 ble forstått slik at avgjørelse om å nekte gjenopptakelse skulle treffes som beslutning, og en slik beslutning kunne omgjøres etter bestemmelsen i lovens § 168, jf Salomonsen: Straffeprosessloven med kommentar II side 160. Etter någjeldende straffeprosesslov § 398 første ledd skal en slik avgjørelse treffes ved kjennelse, og det følger av loven § 52 at kjennelser bare kan omgjøres når de er prosessedende. En kjennelse som avslår gjenopptakelse, kan vanskelig anses som en prosessedende kjennelse. At bestemmelsen i § 398 første ledd om at avgjørelsen skulle treffes i form av kjennelse, ville få som konsekvens at omgjøring ikke kunne skje, er ikke berørt i lovens forarbeider. Slik loven er utformet, må det likevel legges til grunn at en kjennelse som avslår gjenopptakelse, ikke kan omgjøres, jf om dette Andenæs: Norsk straffeprosess II side 91.

At kjæremålsutvalgets kjennelse av august 1988 ikke kan omgjøres, innebærer at kjæremålsutvalget så langt grunnlaget for gjenopptakelsesbegjæringen er det samme som tidligere, må legge denne tidligere kjennelse til grunn. I den utstrekning det nå er påberopt nye omstendigheter som grunnlag for gjenopptakelse, må imidlertid disse vurderes og da i sammenheng med det som tidligere er påberopt.»

Utsagnet om at kjæremålsutvalget må legge den tidligere kjennelsen til grunn så langt grunnlaget for gjenopptakelsesbegjæringen er det samme som tidligere, innebærer imidlertid ikke at utvalget anser spørsmålet for rettskraftig avgjort, med avvisning som konsekvens. Dette bekreftes av andre elementer i den samme kjennelsen.

Som det fremgår av sitatet fra Treholt II, har utvalget behandlet og avgjort de enkelte påberopte grunnlag hver for seg. Et typisk eksempel er følgende passasje på side 707:

«VII Omstendighetene omkring opptaket på Forsvarets Høgskole. As økonomiske forhold. Straffeprosessloven § 391 nr 3.

Det er ikke fra Treholts side anført at det foreligger noe nytt i tilknytning til ovenstående ut over det som ble anført og forkastet i forbindelse med den tidligere begjæringen. Spørsmålet om gjenopptakelse på disse grunnlag må dermed anses avgjort ved kjæremålsutvalgets tidligere kjennelse.»

Her var det altså ikke gjort gjeldende at det forelå noe nytt. Dersom utvalget hadde vært av den oppfatning at spørsmålet om gjenopptakelse på dette grunnlaget var rettskraftig avgjort, må det antas at dette hadde vært sagt i klartekst, og at slutningen i kjennelsen for dette punktets og tilsvarende punkters vedkommende hadde gått ut på avvisning. Slutningen går imidlertid bare ut på stadfestelse av lagmannsrettens kjennelse, som forkastet gjenopptakelsesbegjæringen. Altså er det truffet en materiell avgjørelse. Når det ble uttalt at utvalget i tilfeller av identitet mellom påberopte grunnlag i de to sakene, måtte legge den tidligere kjennelsen til grunn, lå ikke mer i dette enn at domstolen ved den nye realitetsvurderingen som skal foretas, uten videre skulle legge den tidligere avgjørelsen til grunn. Også i disse tilfellene var det derfor en realitetsvurdering som fant sted, selv om dette har skjedd innenfor en svært begrenset ramme.

Denne kjennelsen kan altså ikke tas til inntekt for det syn som Andenæs tidligere gjorde gjeldende, og som gikk ut på at en ny begjæring skulle avvises i disse tilfellene.

Det samme gjelder sitatet fra Eskeland som statsadvokat Vale gjengir på side 8. I sitatet ligger ikke annet og mer enn en ren henvisning til Treholt II. Sitatet gir ikke grunnlag for selvstendige slutninger om rettskraft og avvisning.

Det sentrale elementet i uttalelsen fra kjæremålsutvalget er avslutningen:

«I den utstrekning det nå er påberopt nye omstendigheter som grunnlag for gjenopptakelse, må imidlertid disse vurderes og da i sammenheng med det som tidligere er påberopt.»

Uttrykket «nye omstendigheter» må her omfatte alle alternative påropte grunnlag for den nye begjæringen, uansett om det dreier seg om nye bevis og omstendigheter etter straffeprosessloven § 391 nr. 3, eller om nye analyser av eksisterende bevismateriale som skal vurderes etter § 392 andre avsnitt. Uttrykket «påberopt» må også innebære at det var pretensjonen som skulle legges til grunn. Hvis nye grunnlag ble gjort gjeldende, skulle det derfor foretas en ny og samlet vurdering, i det minste hvis pretensjonen ikke var åpenbart uholdbar.

1.3 Gjeldende rett etter opprettelsen av Gjenopptakelseskommisjonen

Fra 1. januar 2004 har gjenopptakelsessakene – nå gjenåpningssakene – vært behandlet av Gjenopptakelseskommisjonen, som er et forvaltningsorgan.

Utgangspunktene fra den tidligere rettslige behandlingen av gjenopptakelsessaker, som det er redegjort for foran under punkt 1.2, gir klare føringer for vurderingen av spørsmålet om rettskraftvirkninger av Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelser. Slike virkninger kan i et hvert fall ikke være mer omfattende enn de tilsvarende virkningene av en domstolsavgjørelse av en gjenopptakelsesbegjæring fra tiden før Gjenopptakelseskommisjonen trådte i

virksomhet. Og som det følger av analysen foran, må det her legges til grunn at heller ikke slike avgjørelser hadde rettskraftvirkninger i egentlig forstand.

Utgangspunktet er klart. Gjenopptakelseskommisjonen er et forvaltningsorgan. At forvaltningsvedtak skal ha rettskraftvirkninger, med den konsekvens at saksforholdet ikke kan tas opp til realitetsbehandling i ny sak på samme grunnlag, er ukjent. Dette gjelder både generelt og for Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelser. Som forvaltningsorgan kan kommisjonen ikke treffe avgjørelser som går ut på avvisning av en foreliggende begjæring. Den kan heller ikke treffe en avgjørelse under en annen betegnelse dersom det reelle innholdet i avgjørelsen er at spørsmålet anses som rettskraftig avgjort ved en tidligere avgjørelse, med den konsekvens at realiteten i en ny begjæring ikke blir tatt under behandling.

1.4 Ny anførsel om rettskraftvirkninger

At avgjørelser av kommisjonen har rettskraftvirkninger, er også en helt ny anførsel fra påtalemyndighetens side. Noe slikt har aldri vært hevdet i forbindelse med tidligere gjentatte begjæringer, verken i kommisjonens avgjørelser i 2006, 2010 og 2015, eller i kjæremålsutvalgets avgjørelse i 2001. Det er også ukjent at noe slikt skal ha blitt hevdet i andre saker. Heller ikke kommisjonen har noen gang inntatt et slikt standpunkt. Det kan her vises til det som er uttalt på side 41-42 i kommisjonens avgjørelse 31. august 2015:

«Dersom den nye begjæringen kun inneholder anførsler som anses vurdert ved en tidligere gjenåpningssak, kan ikke begjæringen uten videre forkastes under henvisning til at den ikke inneholder noe nytt som er avgjørende for gjenåpningsspørsmålet. Vurderingstemaet er om det foreligger noe nytt i forhold til det som var kjent for den dømmende rett, ikke om det foreligger noe nytt etter tidspunktet for en tidligere avgjørelse av gjenåpningsspørsmålet. «

Dette samsvarer med det som er sagt om kommisjonens praksis i tilknytning til klager i Bjerke m.fl. på side 1351:

«Dersom det hevdes å foreligge et nytt bevis eller en ny omstendighet (jf. § 391 nr. 3) etter at den første avgjørelsen ble truffet, vil saken bli betraktet som en ny begjæring om gjenåpning.»

1.5 Spørsmålet om rettskraft ved vurderinger etter straffeprosessloven § 392 andre ledd

Det som er anført under punkt 1.4, må selvfølgelig gjelde tilsvarende ved nye analyser av beviskjeden eller deler av den ved en drøftelse etter § 392 andre ledd. Og i denne forbindelse må det være tilstrekkelig for en realitetsvurdering at det pretenderes å foreligge en ny analyse – dvs. en analyse som inneholder nye momenter – med mindre pretensjonen er åpenbart uholdbar. Om og i tilfelle i hvilken utstrekning aktuelle spørsmål har vært vurdert tidligere, er et spørsmål som utelukkende har relevans for kravet til begrunnelse av kommisjonens nye avgjørelse. nedenfor.

På side 10 andre hele avsnitt uttaler statsadvokat Vale:

«Dette innebærer at også når en begjæring fremmes på grunnlag av § 392 annet ledd, må det stilles et krav om at det påberopes anførsler som er nye i forhold til hva kommisjonen tidligere har behandlet.»

Dette må ses i sammenheng med det som sies på side 11:

«De aktuelle rettskildene gir ikke noe entydig svar på om de begrunnelsene som nå påberopes for gjenåpning, er av en slik karakter at tidligere avgjørelser kan omgjøres. Den nevnte kjennelse fra Høyesterett og professorene Andenæs' og Eskelands synspunkter taler for at en ny analyse av bevis som tidligere har vært vurdert av kommisjonen og ikke ført til gjenåpning, ikke kan medføre omgjøring. Med hensyn til anvendelsen av § 392 annet ledd vil det være avgjørende om de forhold som nå inngår i den nye analysen av beviskjeden, utgjør det samme faktiske grunnlag som allerede har vært prøvet. I så fall kan saken ikke gjenåpnes.»

Her hevdes det altså at en ny analyse av beviskjeden ikke kan gi grunnlag for gjenåpning etter § 392 andre ledd dersom det faktiske grunnlaget som er analysert, har vært vurdert tidligere, åpenbart ut fra et synspunkt om at da foreligger det en rettskraftig avgjørelse.

Dette standpunktet er oppsiktsvekkende. Det er direkte galt. Verken uttalelsene i Treholt II eller uttalelsene fra Andenæs og Eskeland kan utlegges slik, noe som er klarlagt foran. Og standpunktet er i direkte strid med uttalelsene i forarbeidene, som statsadvokat Vale gjengir på side 10, og som for ordens skyld gjentas her:

«Komitéen har vært i tvil om man i likhet med den svenske lov skulle stille krav om at det iallfall foreligger noe av nye kjensgjerninger eller bevis, men er blitt stående ved et benektende svar. Det kan f.eks. tenkes at det ikke egentlig foreligger nye bevis, men en ny analyse av beviskjeden som får dommen til å fremstå i et tvilsomt lys. Det bemerkes at nye sakkyndige erklæringer etter komitéens mening må betraktes som nye bevis, selv om de er bygget på det samme materiale som har foreligget tidligere.»

1.6 Konsekvensene av påtalemyndighetens standpunkt om rettskraft

Statsadvokatens standpunkt og konsekvensene av det kan ikke ha vært gjennomtenkt. Hvis det skal legges til grunn at faktiske forhold som har vært vurdert tidligere, ikke kan gjøres til gjenstand for en ny vurdering på grunn av rettskraftbegrensninger, innebærer det at man ikke kan få prøvet om tidligere avgjørelser er basert på

- Feil ved lovanvendelsen
- Feil ved saksbehandlingen
- Feil ved bevisbedømmelsen
- Feil ved analysen av beviskjeden

I realiteten vil statsadvokatens standpunkt innebære at man er avskåret fra alle nye vurderinger av beviselementer – enkeltvis eller samlet – som har vært deler av bevisførselen ved tidligere behandlinger av saken.

At dette er hans forståelse av straffeprosessloven § 392 andre ledd, fremgår også av tredje avsnitt på side 11. Det som sies her, kan vanskelig forstås annerledes enn at han gjør gjeldende at også en vurdering etter denne bestemmelsen forutsetter at det enten foreligger nye faktiske grunnlag eller nye sakkyndige erklæringer.

I praksis ville altså standpunktet ha innebåret at straffeprosessloven § 392 andre ledd er uten et hvert selvstendig innhold.

1.6 Foreløpig oppsummering

Om det rettskraftstandpunktet som her gjøres gjeldende, kan det etter dette oppsummeres slik:

- Standpunktet er i strid med lovforarbeidene.
- Standpunktet kan ikke forankres i foreliggende rettspraksis.
- Standpunktet kan ikke forankres i juridisk teori.
- Standpunktet er i strid med Gjenopptakelseskommisjonens egen praksis.
- Standpunktet har ikke vært fremmet av påtalemyndigheten ved tidligere behandlinger av Torgersensaken, og det er ukjent at det skal ha vært presentert av påtalemyndigheten i andre gjenopptakelses- eller gjenåpningssaker.
- Det foreligger ingen reelle grunner for en slik beskjæring av kommisjonens faktiske grunnlag for sin vurdering.

Det kan etter dette ikke reises tvil om at tidligere avgjørelser av gjenopptakelses- og gjenåpningsbegjæringer ikke har noen form for rettskraftvirkning i forhold til en ny begjæring om gjenåpning. Statsadvokat Vale tar feil når han hevder det motsatte.

2 Spørsmål om ugyldighet av tidligere avgjørelser (avsnittene 3.1 og 3.2)

2.1 Innledning

I del 3 behandler statsadvokat Vale temaet «Mulig omgjøring av tidligere avslag fordi de er ugyldige.» Hva han egentlig mener å gjøre gjeldende under dette avsnittet, er det imidlertid ikke så lett å få tak i.

Han viser innledningsvis på side 13 til Rt-2014-436, hvor det er presisert at kommisjonen som forvaltningsorgan har anledning til å omgjøre vedtak. Dette er en overflødig presisering av noe det er enighet om.

Det må her fremheves at det er to veier å gå hvis en ønsker en revurdering av en avgjørelse Gjenopptakelseskommisjonen har truffet. Man kan begjære omgjøring, og man kan fremsette en ny begjæring. I Torgersensaken er det valgt å fremsette en ny og selvstendig begjæring. Det er ikke begjært omgjøring. De temaer som skal vurderes, er uansett de samme. Hvis kommisjonen skulle finne at de rettsanvendelses- og saksbehandlingsfeilene som er påberopt, gir grunnlag for omgjøring av tidligere vedtak, har den selvfølgelig anledning til å gi uttrykk for det. Uansett er det begjæringen av 27. juni 2017 som nå skal realitetsvurderes av kommisjonen.

2.2 Forholdet til sakens faktiske grunnlag

Statsadvokat Vale uttaler videre på side 13:

«Når det gjelder det faktiske grunnlaget som de tidligere avgjørelsene bygger på, synes det nå som om det erkjennes at det er en tolkning av bevisene som skal lede til gjenopptakelse; og ikke at selve det faktiske grunnlaget, altså de enkeltstående bevis, i seg selv utgjorde et uriktig faktisk grunnlag.»

Here må det åpenbart foreligge en misforståelse fra statsadvokatens side. Det som er anført i begjæringen om gjenåpning, kan sammenfattes dit at rett forståelse av det bevismaterialet som lå til grunn for tiltalen og som ble presentert under hovedforhandlingen i 1958 – herunder både de taktiske og de tekniske bevis – ikke ga grunnlag for domfellelse. Det er ikke spørsmål om hvorvidt de bevis som ble presentert for lagretten i 1958 utgjorde et uriktig faktisk grunnlag, men om hvordan bevisene ble presentert og om hvilke slutninger det var grunnlag for å trekke av bevismaterialet.

I tredje avsnitt på side 13 omtales feilene som ble begått under etterforskningen og hovedforhandlingen, og som er påpekt fra Torgersens side. Disse feilene er ikke trukket frem som grunnlag for omgjøring av tidligere avgjørelser i saken, men fordi de bidrar til å underbygge at domfellelsen i 1958 skjedde på et utilstrekkelig grunnlag, og til å klargjøre at vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 392 andre ledd derfor er tilfredsstillt. At disse feilene ikke er omtalt i tidligere avgjørelser i saken, medfører ytterligere at begrunnelsen nå ikke kan begrenses til en henvisning til tidligere avgjørelser. Som påvist foran har tidligere avgjørelser ingen rettskraftvirkninger.

De saksbehandlings- og lovanvendelsesfeil som hefter ved kommisjonens tidligere avgjørelser, er heller ikke trukket frem som grunnlag for en påstand om ugyldighet av tidligere avgjørelser. Slike avgjørelser vil uansett falle bort hvis gjenåpning blir resultatet av den foreliggende begjæringen. Disse feilene er påpekt fordi de viser svakhetene i begrunnelsene i de tidligere avgjørelsene. Påvisningen av disse feilene underbygger derfor at anførselene i den foreliggende begjæringen må drøftes selvstendig, slik at en henvisning til tidligere avgjørelser ikke er tilstrekkelig.

2.3 Omgjøring på grunn av lovanvendelsesfeil

Statsadvokat Vale behandler deretter temaet «omgjøring av tidligere avslag på grunn av lovanvendelsesfeil» på sidene 14-16.

Som påpekt under 2.1 foran er det ikke begjært omgjøring. Lovanvendelsesfeilene er trukket frem for å underbygge at kommisjonen nå ikke kan nøye seg med bare å vise til tidligere avgjørelser hvor lovanvendelsesfeilen er begått – dette vil bare bety en gjentakelse av feilen – men må foreta en fullstendig gjennomgang og vurdering av alle momenter som er trukket frem i gjenåpningsbegjæringen.

På sidene 14-15 behandler statsadvokat Vale den grunnleggende rettsanvendelsesfeilen ved kommisjonens tidligere avgjørelser, nemlig at det ikke har vært foretatt en samlet og overordnet vurdering av hele bevisbildet. Vale gjengir følgende utsagn fra professor Høgbergs leder i Lov og Rett nr. 7/2015: «*Kommisjonen har tidligere ikke drøftet problemstillingen slik den etter loven skulle ha gjort*». Deretter vises det til følgende utsagn i avgjørelsen 31. august 2015: «*Heller ikke en samlet vurdering av bevisene gir grunnlag for gjenåpning*», og anføres at med denne formuleringen er det ikke grunnlag for påstanden i Høgbergs artikkel.

Dette er i beste fall misforstått. Kommisjonen – eller dens leder i 2015 – har selvfølgelig vært klar over at det skal foretas en samlet vurdering. Men dette kravet blir ikke tilfredsstilt ved et nakent utsagn om at en slik vurdering er foretatt. Da står vi bare overfor en tom form. Det må også fremgå av avgjørelsen at det har funnet sted en reell drøftelse av alle relevante forhold, hvor de relevante bevisenelementene er veid opp mot hverandre og vurdert, og hvor det fremkommer hvilke momenter som har vært tillagt avgjørende vekt i den samlede vurderingen av gamle og nye elementer som er foretatt. Det er dette som er sagt i Høgbergs leder, og det er dette kravet som ikke er tilfredsstilt.

Dette gjelder tilsvarende for utsagnet i avgjørelsen fra 2006, som er gjengitt av statsadvokat Vale i tredje avsnitt på side 14. Heller ikke her fremgår det av avgjørelsen at det har funnet sted en reell samlet vurdering. Det utsagnet som er gjengitt, er ikke tilstrekkelig til å kunne konstatere at det har funnet sted en reell avveining av alle relevante forhold. Igjen dreier det seg om en tom form uten innhold.

Det samme gjelder uttalelsene i tilknytning til straffeprosessloven § 391 nr. 3 som er gjengitt på 15. Dette er bare nye eksempler på tomme utsagn om at det er foretatt en samlet vurdering, uten at det har funnet sted en drøftelse som viser at dette også rent faktisk har blitt gjort.

I første avsnitt på side 16 behandles spørsmålet om det «*utgjør en lovanvendelsesfeil å stille spørsmålet om et bevis utelukker Torgersen som gjerningsmann*».

Det er selvfølgelig ingen feil å vurdere om et bevis utelukker Torgersen som gjerningsmann. Men poenget er at man kan ikke avslutte drøftelsen om dette spørsmålet blir besvart benektende. For domfellelse kreves at det blir ført positive bevis som samlet innebærer at påtalemyndighetens bevisbyrde blir oppfylt. Det er denne etterfølgende drøftelsen av om de enkelte bevis i det hele tatt kan tillegges noen vekt i Torgersens disfavør, og av hvilken vekt de i tilfelle skal ha, som mangler.

På side 16 kommer statsadvokat Vale deretter tilbake til synspunktet om at det ikke utgjør noen lovanvendelsesfeil at det ikke er foretatt noen separat drøftelse av nyhetsvilkåret og egnethetsvilkåret i straffeprosessloven § 391 nr. 3. Dette er galt. En ting er at utsagnet er i strid med den ene uttalelsen i relevant juridisk teori som foreligger om dette spørsmålet. Eventuelle avvikende rettskilder er ukjent. Og all den stund loven forutsetter at begge disse kumulative vilkårene skal være oppfylt, er det også nødvendig å begynne med nyhetsvilkåret. Hvis dette er oppfylt, må man gå videre til egnethetskriteriet. Bare hvis nyhetskriteriet ikke er oppfylt, kan man sløyfe drøftelsen av egnethetsvilkåret. Kommisjonens drøftelse blir derfor

mangelfull når den ikke viser hvilket av de to kriteriene som ikke anses oppfylt. Da kan man ikke vite om lovens vilkår er oppfylt eller ikke. Slik sett kunne denne mangelen like gjerne ha vært omtalt som en saksbehandlingsfeil.

2.4 Omgjøring på grunn av saksbehandlingsfeil

På sidene 17-19 behandles temaet «*omgjøring av tidligere avslag på grunn av saksbehandlingsfeil*».

På samme måte som når det gjelder spørsmålet om lovanvendelsesfeil, er det her nødvendig å være oppmerksom på at det ikke er nedlagt noen påstand om omgjøring på grunn av saksbehandlingsfeil fra Torgersens side. Poenget med å påvise tidligere saksbehandlingsfeil er, som omtalt foran, å klargjøre at en begrunnelse nå ikke kan begrenses til en henvisning til tidligere avgjørelser. Dette gjelder på samme måte for feil i kommisjonens tidligere avgjørelser som for feil ved etterforskningen og behandlingen i lagmannsretten i 1957-1958.

I fjerde avsnitt på side 17 behandles betydningen av hvorvidt kommisjonens begrunnelse i tidligere avgjørelser hviler på et riktig faktisk grunnlag. Det er ingen uenighet om at en vurdering som bygger på feilaktig faktisk grunnlag, kan medføre ugyldighet. Om kommisjonen vurderer de faktiske forholdene annerledes enn det som er gjort gjeldende fra Torgersens side, er selvfølgelig ikke dette i seg selv en saksbehandlingsfeil. Men det må allikevel tas standpunkt til om kommisjonen også har lagt et korrekt faktisk grunnlag til grunn i de tidligere avgjørelsene. Hvis dette ikke er tilfelle, er det elementær forvaltningsrett at vi da står overfor en saksbehandlingsfeil som kan medføre ugyldighet hvis vilkårene i forvaltningsloven § 41 er oppfylt.

Den påberopte parallellen til saksbehandlingsfeil i straffeprosessen er det vanskelig å se relevansen av. Korrekt saksbehandling er en forutsetning for et materielt riktig resultat. Og da påberoper en domfelt seg selvfølgelig også saksbehandlingsfeil, dersom slike foreligger. Det er ikke noe kritikkverdig i det, slik det antydes. Hvis bevisvurderingen har ført frem til et rett resultat, er det selvfølgelig ingen som har noen interesse av å gjøre gjeldende saksbehandlingsfeil.

Det som sies generelt om kravet til begrunnelse av kommisjonens avgjørelser på sidene 17-18 er det lite å bemerke til. Når det uttales på side 18 at «(d)et blir således ingen saksbehandlingsfeil dersom ikke alle anførlene i en begjæring er omhandlet i vedtaket», er imidlertid dette for generelt sagt. Begrunnelsen må vise hvilke anførsler som har vært presentert, uansett om dette er få eller mange, og hvordan anførlene har vært vurdert. Hvor detaljert dette skal gjøres, må selvfølgelig være gjenstand for en konkret vurdering.

2.5 Særlig om straffeprosessloven § 397 tredje ledd

På sidene 18-19 i påtalemyndighetens uttalelse omtales straffeprosessloven §397 tredje ledd og kommisjonens tidligere leders alenegang i avgjørelsen 31. august 2015. Uten at det er sagt eksplisitt, er det åpenbart påtalemyndighetens oppfatning at vilkårene for at kommisjonens

leder kunne treffe avgjørelsen alene, er oppfylt. Det gjøres videre gjeldende at hun har gitt en begrunnelse for avgjørelsen 31. august 2015 som går langt ut over lovens krav.

Det er grunn til å minne om hva som er sagt i lovforarbeidene (Ot.prp. nr. 70 (2000-2001) på sidene 74-75 om saksbehandlingen etter straffeprosessloven § 397 tredje ledd andre punktum:

«I mange tilfeller vil det være klart allerede på bakgrunn av den skriftlige begjæringen at lovens krav ikke er oppfylt, slik at begjæringen kan forkastes uten nærmere behandling. For eksempel kan begjæringen være begrunnet i forhold som etter sin art ikke kan begrunne gjenopptakelse. I noen tilfeller kan det imidlertid være mer tvilsomt om vilkårene for straks å forkaste den er oppfylt, for eksempel dersom grunnen etter sin art kan medføre gjenopptakelse, men der det er tvilsomt om det er hold i siktedes påstander. I slike tilfeller kan det være hensiktsmessig at kommisjonen kan foreta nærmere undersøkelser uten å måtte underkaste begjæringen en fullstendig behandling, slik domstolene må etter gjeldende rett. Dersom kommisjonens undersøkelser ikke gir grunn til å underkaste begjæringen en fullstendig behandling, og vilkårene i tredje ledd første eller annet punktum fremdeles er oppfylt, kan begjæringen forkastes på dette grunnlaget selv om innledende undersøkelser er foretatt. Kommisjonen kan allerede under slike undersøkelser ta i bruk de midler den etter lovforslaget har til å opplyse saken ut over det som fremgår av begjæringen, og plikten til å forelegge siktede og påtalemyndigheten nye opplysninger gjelder også her, jf merknadene til siste ledd. Hvor langt kommisjonen skal gå i å foreta undersøkelser av denne type, må langt på vei bero på forholdene i den enkelte sak. Avgjørelsen om å forkaste begjæringen etter en foreløpig prøving kan tas av kommisjonens leder eller nestleder, jf *tredje ledd tredje punktum*. Ordet «kan» innebærer at lederen står fritt til å legge frem saken for en samlet kommisjon til avgjørelse. Det er også mulig å konferere med andre kommisjonsmedlemmer før avgjørelsen tas, uten at disse medlemmene formelt trekkes inn i beslutningsprosessen.»

Det er to spørsmål som oppstår her. Det ene er om «*begjæringen av andre grunner åpenbart ikke kan føre frem*». Det andre er om vilkårene for å begrense begrunnelsen overensstemmende med § 397 tredje ledd siste punktum er oppfylt.

Til det første spørsmålet er det grunn til å minne om at det i 2015 ble presentert en begjæring på 273 sider med en omfattende bilagsmasse, og med en rekke nye anførsler og analyser av det foreliggende bevismaterialet. Uansett var det ved denne begjæringen etablert en tilstrekkelig tvil om skyldspørsmålet til at grunnvilkåret «*åpenbart ikke kan føre frem*» ikke var oppfylt. Det kan ikke være opp til vedkommende leders diskresjonære forgodtbefinnende å bestemme om vilkåret er oppfylt eller ikke. Selvfølgelig må han eller hun ha en viss skjønnsmargin her. Men hvis det ved en etterfølgende prøving kan konstateres at begjæringen utvilsomt etablerer tilstrekkelig tvil til at grunnvilkåret ikke er oppfylt, kan det også konstateres at det er begått en grunnleggende saksbehandlingsfeil hvis kommisjonens leder har avgjort begjæringen alene.

Dette viser igjen at avgjørelsen av 31. august 2015 er beheftet med grunnleggende saksbehandlingsfeil og ikke kan tillegges vekt ved den vurderingen som skal gjøres nå.

Så gjøres det gjeldende at begrunnelsen går langt ut over kravet i § 397 tredje ledd siste punktum. Men statsadvokat Vale overser her at denne bestemmelsen bare viser til leddets første punktum. En avgjørelse etter andre punktum kan derfor ikke begrunnes med en henvisning til fjerde punktum, uansett om man skulle mene at den ikke byr på tvil.

Avgjørelsen i 2015 skulle følgelig ha vært truffet av en samlet kommisjon, og tilfredsstilt kravet til begrunnelse som følger av § 399 første punktum.

Statsadvokaten kommer deretter tilbake til spørsmålet om en samlet vurdering, og gjør gjeldende at dette har funnet sted i 2015-avgjørelsen. Men igjen er poenget at det ikke er tilstrekkelig å si at det er foretatt en samlet vurdering. Begrunnelsen må også vise at en slik vurdering også er foretatt. Jeg viser til det som er sagt om dette under punkt 2.3 foran.

3 Oppsummering

Det kan etter dette konstateres at påtalemyndigheten tar grunnleggende feil i spørsmålene om hvorvidt Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelser har rettskraftvirkninger, og om kommisjonens leders kompetanse etter straffeprosessloven § 397 tredje ledd. Det samme gjelder det som sies om kravet til begrunnelse, både generelt og etter § 397 tredje ledd siste punktum. Det aller meste som sies om omgjøring på grunn av feil lovanvendelse eller saksbehandling, faller på siden av sakens tema.

3 Nye omstendigheter eller nye bevis

I del 4 behandler statsadvokat Vale temaet «*Foreligger det nye omstendigheter eller nye bevis*»?

Jeg behandler i det følgende enkelte av de generelle temaene i tilknytning til denne problemstillingen.

Igjen møter vi en rekke misforståelser. Dette synes å henge sammen med en sammenblanding av hva som er nytt etter straffeprosessloven § 391 nr. 3, og hva som er nytt i forhold til tidligere begjæringer om gjenopptakelse eller gjenåpning. Dette kan igjen – muligens – henge sammen med misforståelsene med hensyn til eventuelle rettskraftvirkninger av kommisjonens tidligere avgjørelser, jf. foran under del 1.

Når § 391 nr. 3 omtaler «*ny omstendighet*» og «*nytt bevis*» refererer dette seg til alle omstendigheter og bevis som er brakt frem etter den opprinnelige hovedforhandlingen i saken. Om en omstendighet er ny eller et bevis er nytt eller ikke i forhold til tidligere behandlinger av begjæringer om gjenopptakelse, har dette bare betydning for rekkevidden av Gjenopptakelseskommisjonens begrunnelsesplikt. Konsekvensen av at bevis og omstendigheter har vært påberopt i tidligere avgjørelser, er ikke annen enn at da kan det under visse omstendigheter vises til de tidligere avgjørelsene uten at det nå foretas en ny og selvstendig drøftelse. Men – som vist i del 1 VI C på sidene 39-41 i gjenåpningsbegjæringen – kan en slik henvisning bare gjøres såfremt følgende vilkår er tilfredsstilt:

- Lovanvendelsen i den foregående avgjørelsen må være korrekt
- Det må være identitet mellom nåværende og tidligere anførsler
- Drøftelse og begrunnelse må tilfredsstille straffeprosesslovens krav
- Bevisvurderingen må være riktig

I underpunkt 4.1 på side 20 tar statsadvokat Vale opp «*Det rettslige utgangspunkt for vurderingen*». Dette punktet dreier seg bare om hva som skal anses som «nytt» etter straffeprosessloven § 391 nr. 3, som er Torgersens subsidiære grunnlag. Utgangspunktet for vurderingen etter § 392 andre ledd er ikke behandlet.

I første avsnitt sier han; «*Med «nyhetsvilkåret» siktes det til at det må foreligge noe nytt i forhold til det som ble presentert for den dømmende rett, ...*». Dette er riktig forståelse av straffeprosessloven § 391 nr. 3. Det samsvarer også med det som ble uttalt av kommisjonens leder i avgjørelsen 31. august 2015, jf. foran under avsnitt 1.

Men så sies det midt i neste avsnitt:

«...det er et krav om at de nye omstendighetene som det nå opplyses om eller de nye bevisene som angis å være fremskaffet, ikke tidligere har vært presentert og vurdert i de tidligere gjenopptakelsesrundene. Nyhetsvilkåret gjelder med andre ord ikke bare i forhold til dommen fra 1958, men i forhold til hva som er blitt behandlet i de tidligere gjenopptakelsesrundene.»

Dette er galt. Og det er det stikk motsatte av det han selv har uttalt i det foregående avsnittet. Men det henger åpenbart sammen med den grunnleggende feilaktige oppfatningen av at Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelser har rettskraftvirkninger.

Vilkårene for bare å henvise til tidligere begrunnelser er ikke oppfylt for noen av de tidligere avgjørelsene. Kommisjonen har derfor nå ikke noe alternativ til å foreta en fullstendig gjennomgang av sakens faktiske og rettslige sider.

Nesodden, 15. desember 2018

Nils Erik Lie

NEL 30.12.2018

TORGERSSENSAKEN -

PÅTALEMYNDIGHETENS UTTALELSE 22. OKTOBER 2018

TANNBITTBEVISET

1 Innledning

Jeg er bedt om å vurdere det som er sagt om det såkalte tannbittbeviset i påtalemyndighetens uttalelse av 22. oktober 2018.

Statsadvokat Vale, som har ført uttalelsen i pennen, behandler tannbittbeviset på sidene 33-38. Av dette er selve beviset omtalt på sidene 33-36. mens andre forhold tas opp på sidene 36-38.

Behandlingen av tannbittbeviset utmerker seg at selve beviset i det hele tatt ikke er omtalt. Dette gjelder også de merknader som er fremsatt til de sakkyndige uttalelsene om det, og merknadene til behandlingene av tidligere begjæringer om gjenopptakelse og gjenåpning. Jeg viser her først og fremst til min utredning 4. juni 2015 med vedlegg, gjenåpningsbegjæringen side 82-94 og advokat Schiøtz' brev til kommisjonen 9. januar 2018. Med unntak av enkelte feilaktige bemerkninger om hvorvidt professor dr. scient. Jon Medbøs uttalelser skal anses som nytt bevis på side 33, og en enkelt henvisning til side 113 i begjæringen på side 35, er dette materialet ikke kommentert med et ord. Statsadvokat Vale nøyer seg i det alt vesentlige med en kortfattet historikk på side 33, en gjengivelse av deler av påtalemyndighetens uttalelse 2. desember 2005 på sidene 33-35, og en tilsvarende gjengivelse av Rt-2001-1521 på sidene 35-36.

I det følgende tar jeg i punkt 2 opp spørsmålet om hvilken vekt tannbittbeviset må ha blitt tillagt i 1958, et spørsmål som statsadvokat Vale bare omtaler helt kortfattet på side 35.

I punkt 3 tar jeg opp spørsmålet om i hvilken utstrekning det er grunnlag for å henvise til tidligere begrunnelser.

I punkt 4 gjentar jeg hovedtrekkene i de enkelte elementene som tannbittbeviset består av.

I punkt 5 behandles enkelte andre spørsmål i tilknytning til tannbittbeviset som er tatt opp av statsadvokat Vale, før jeg oppsummerer kort i punkt 6.

2 Tannbittsporenes vekt som bevis

På side 35 gjør statsadvokat Vale gjeldende at det ikke er grunnlag for «å påstå at tannbittbeviset var det «som først og fremst felte Torgersen i 1958.» Han viser her også til Gjenopptakelseskommisjonens uttalelse i 2006 om at det etter kommisjonens oppfatning ikke var grunnlag for å hevde at tannbittbeviset alene ble tillagt spesielt stor vekt.

Her bør det være tilstrekkelig å vise til overskriftene i fra avisreferatene fra hovedforhandlingen:

Dagbladet 10. juni 1958:

«Tennene feller Torgersen.
Tannlege Ferdinand Strøm med drepende vitenskapelig uttalelse:
«Bittet i pikens bryst identisk med Torgersens tenner»»

Verdens Gang 10. juni 1958:

«Tannlege Strøm med kategorisk vitneprov:
Det var Torgersens bitt – ingen tvil til stede – det kan bare være Torgersens bitt.»

Arbeiderbladet 11. juni 1958:

«Taus Torgersen hører bomsikre sakkyndige
Særegenheter ved tiltaltes tenner fjerner enhver tvil»

Morgenbladet 11. juni 1958:

«Professor i Torgersen-saken
Jeg er overbevist om at dette er Torgersens bitt»

Morgenposten 11. juni 1958

«Full identitet mellom tennene og bittsporene
To tannspesialister er overbeviste»

Vårt Land 11. juni 1958:

«Det er ingen vil, det er Torgersens tannmerker
Sakkyndige uttaler seg med sikkerhet»

Øvrige relevante utsagn fra Strøms og Wærhaugs forklaringer er gjengitt under punkt 5.1 (sidene 18-22) i min utredning 4. juni 2015. De etterlater ingen tvil om hva som var de sakkyndiges skrāsikre oppfatning. Torgersen var biteren.

At tannbittbeviset har vært fremhevet av Dorenfeldt som helt sentralt, fremgår også av avisreferatene fra prosedyren.

Dagbladet 13. juni 1958:

«Om bittet i brystet erklærer statsadvokaten i sterke ord at det er helt overbevisende, helt fellende.»

Aftenposten aften 13. juni 1958:

«Hva tannavtrykket angår, så har de sakkyndige uttalt seg så sterkt som at hvis det ikke var tiltalte som tilføyhet Rigmor Johnsen bittet i brystet, så må det ha vært en person med nøyaktig samme slags tenner som han. Og man går i praksis ut fra at det ikke finnes to mennesker med nøyaktig like tenner.»

Morgenposten 13. juni 1958:

«Bevisene i denne saken er ekskrementene på tiltaltes sko, men i enda sterkere grad barnålene fra drapsstedet og identiteten mellom bittsporene og tiltaltes tenner, sa statsadvokaten. Jeg går ut fra at lagretten allerede har gjort seg opp en mening om skyldspørsmålet.»

Verdens Gang 13. juni 1958:

«Statsadvokaten finner frem tannlege Strøms rapport, som kanskje er det fellende bevis. – Bittet må ha blitt foretatt av en person som har samme tenner som Torgersen. Dette er utelukket. Det er full identitet.»

Vårt Land 13. juni 1958:

«Avgjørende bevis i denne saken er avføringen fra den drepte på tiltaltes sko, barnålene fra drapsstedet som ble funnet på den tiltalte, og i særlig grad bittsporene av hans tenner i dens drepte bryst.»

Arbeiderbladet 14. juni 1958:

«Tiltalte motsatte seg å gi avtrykk fra tennene – ingen andre som i første omgang hørte til kategorien av mistenkte, gjorde det. At Torgersen vegret seg, kan vi meget lett forstå – bittene viste nemlig meget sjeldne karakteristika, hvorav alle, uten unntagelse fantes i merkene på den døde bryst. Jeg antar retten forstår hvilken vekt en må legge på disse bevis, som takket være fremragende vitenskapelig innsats, viser at det er Torgersen og ingen annen som har begått de straffbare handlinger!»

Det kan etter dette ikke være tvilsomt at de skråsikre uttalelsene fra Strøm og Wærhaug, som ikke etterlater noen form for tvil om at Torgersen var biteren, må ha gjort et sterkt og overbevisende inntrykk på lagretten. Samtidig fremkommer det klart at Dorenfeldt i sin prosedyre først og fremst har støttet seg på de tekniske bevisene, og at han har fremhevet tannbittbeviset som det viktigste av dem. Lagrettens svar på skyldspørsmålet viser at de har fulgt Dorenfeldt, og åpenbart må ha vurdert dette beviset som like utslagsgivende som han gjorde. Om tannbittbeviset alene ville ha blitt ansett som avgjørende, har det ingen hensikt å gjette på. Uansett kan det ikke bestrides at tannbittbeviset må ha blitt tillagt så stor vekt at det samlede bevisbildet blir radikalt endret dersom dette beviset ikke lenger skal tillegges vekt i Torgersens disfavør. Dette bekrefter igjen nødvendigheten av at det foretas en samlet og helhetlig vurdering av hele bevismaterialet, og ikke bare isolerte vurderinger av hvert enkelt beviselement.

3 Henvisninger til tidligere begrunnelser**3.1 Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse i Rt-2001-1521**

På sidene 35-36 gjengir statsadvokat Vale to avsnitt av Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse i Rt-2001-1521.

Han unnlater imidlertid å nevne det umiddelbart foregående avsnittet i kjennelsen:

«Som det har fremgått, har de rettsoppnevnte sakkyndige i 1958 og under gjenopptagelses-sakene ikke vært enige om hvilke tenner i overmunnen som har avsatt bittmerkene 1, 2 og 3. Utvalget er enig med Den rettsmedisinske kommisjon som, i sin uttalelse til lagmannsretten, ga uttrykk for at dette kunne tyde på at «denne del av bittmerket ikke er svært karakteristisk for den som har avsatt bittet.»

Det er her grunn til å merke seg at kjæremålsutvalget viser til kommisjonens uttalelse til lagmannsretten, som er avgitt 7. august 2000, og overser følgende konklusjon i den etterfølgende uttalelsen av 3. oktober 2001, som utvalget har gjengitt deler av andre steder i kjennelsen:

«Kommissjonen opprettholder og forsterker derfor den bedømmelse man ga overfor Borgarting lagmannsrett i rapport 7. august 2000: Det bør utvises forsiktighet, og Domstolen bør ikke tillegge bittmerket stor bevisbyrde.»

Her forsterkes altså den usikkerhet det ble gitt uttrykk for 7. august 2000, noe det synes som om kjæremålsutvalget ikke har fanget opp. Det kan heller ikke statsadvokat Vale ha gjort.

Deretter gjengis følgende uttalelse:

«Det synes å være alminnelig enighet om at bittmerkene 4, 5 og 6 har størst bevisverdi og har vært de mest tungtveiende for alle de rettsoppnevnte sakkyndiges vurdering.»

At bittmerke 4 nevnes her, er i seg selv oppsiktsvekkende. I den grad dette bittmerket har noen bevisverdi, taler det i Torgersens favør. Det har heller ikke vært trukket frem av noen av de rettsoppnevnte sakkyndige.

Deretter omtales de to sentrale forskjellene mellom bittmerkene fra biterens underkjeve og Torgersens tenner, og uttales at de britiske sakkyndige «*i og for seg*» har gitt «*rimelige forklaringer på hvorledes disse uoverensstemmelsene kan være oppstått.*»

Om svakhetene ved kjæremålsutvalgets begrunnelse, sett i sammenheng med den øvrige informasjonen som man da hadde – og ikke minst på grunnlag av den kunnskap som har kommet til senere – viser jeg til avsnittene 9.4 (side 60-63) og 13.2.4.2 (sidene 91-98) i min utredning 4. juni 2015.

Her er det tilstrekkelig å gjenta at de to britiske sakkyndige ikke har gitt noen rimelig forklaring vedrørende de to sentrale forskjellene.

Når det gjelder det manglende sporet etter tann 42 er det tilstrekkelig å vise til at

- Strøm har ikke registrert noe merke etter biterens tann 42.
- En rekke artikulatortforsøk utført av sakkyndige viser at Torgersens tann 42 uten unntak etterlater et merke.
- De britiske sakkyndiges uttalelser om at det kan være manglende samsvar mellom en tann og det forventede sporet fra den, forklarer ikke totalt fravær av spor.
- De britiske sakkyndige har ikke eksemplifisert eller underbygget påstanden om at de har opplevd slike tilfeller tidligere.
- Om man allikevel skulle legge til grunn at det merket enkelte av de sakkyndige mener å ha sett, skulle stamme fra en tann, forklarer det ikke den totale mangelen på samsvar mellom et slikt merke og Torgersens tann 42.

Når det gjelder det manglende samsvaret mellom bittmerkene 5 og 6 på den ene siden og Torgersens tenner 41 og 31 på den andre siden, har de sakkyndige Senn og Medbø vist at de britiske sakkyndiges forklaring ikke kan være riktig.

Etter å ha gjengitt utvalgets konklusjon – «*at tannbittbeviset fremdeles trekker i retning av at Torgersen er biteren, men at dette ikke er vesentlig mer sannsynlig enn at han ikke har avsatt bittmerket*» uttaler statsadvokat Vale:

«Denne konklusjonen står etter påtalemyndighetens syn fortsatt fast på bakgrunn av den uenighet som har hersket mellom de sakkyndige.»

Ved denne henvisningen til kjæremålsutvalgets konklusjon i 2001 overser han altså alle analyser av tannbittbeviset som har kommet til etter 2001, og – ikke minst – at den gjenværende britiske sakkyndige Whittaker i 2006 på grunnlag av den uenigheten som da kunne konstateres mellom de sakkyndige, anbefalte Gjenopptakelseskommisjonen å se bort fra tannbittbeviset.

Gjenopptakelseskommisjonen kan derfor ikke, slik kommisjonen gjorde i 2001, og som påtalemyndigheten nå synes å invitere til på ny, nøye seg med å henvise til kjæremålsutvalgets uttalelse i 2001. Det må tas standpunkt både til de innsigelser som er fremsatt mot kjæremålsutvalgets uttalelse, både konkret og som element i det samlede bevisbildet.

3.2 Påtalemyndighetens uttalelse 2. desember 2005

På sidene 34-35 gjengir statsadvokat Vale deler av påtalemyndighetens uttalelse av 2. desember 2005, uten at dette bringer noe nytt inn i saken.

Det er grunn til å merke seg at påtalemyndigheten i denne uttalelsen ikke har problematisert de forskjellige tolkingene av bittsporene fra biterens overkjeve, men bare reservasjonsløst viser til at

«samtlige fem rettsoppnevnte sakkyndige har kommet at det er stor grad av sannsynlighet for at bittmerkene i brystet er avsatt av Torgersen.»

Deretter vises det til MacDonalds og Whittakers utsagn i 2001 om at det var «*very likely*» at Torgersen var biteren.

I og med denne henvisningen til påtalemyndighetens tidligere uttalelse overser altså statsadvokat Vale altså at Whittaker i 2006 modererte denne karakteristikken til «*between possible and likely*» og anbefalte kommisjonen å se bort fra tannbittbeviset på grunn av uenigheten blant de sakkyndige.

Forøvrig bringer ikke det som gjengis fra påtalemyndighetens uttalelse fra 2005 noe nytt inn i saken.

3.3 Tidligere avgjørelser av Gjenopptakelseskommisjonen

Statsadvokat Vale kommenterer ikke Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelser fra 2006, 2010 og 2015.

For sammenhengens skyld er det nok en gang nødvendig å klargjøre den utilstrekkelige behandlingen av tannbittbeviset i disse avgjørelsene.

3.3.1 Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse 8. desember 2006

Denne avgjørelsen er kommentert i avsnitt 10.2 (sidene 67-69) i min utredning 4. juni 2015.

Avvikene mellom bittmerkene og Torgersens tenner er oppsummert i avsnitt 13.2.4 (sidene 88-102) 13.2.4 i min utredning av 4.juni 2015. Det er også vist til dem i punkt 6 i brevet av 9. januar 2018 fra advokat Schiøtz til kommisjonen

Disse avvikene ble i det alt vesentlige trukket frem overfor kommisjonen ved behandlingen i 2006.

I brev 4. januar 2006 til kommisjonen har således advokat Erling Moss under punkt 4 – «Nytt i tannbittbeviset» - gitt følgende oppsummering:

«Kommisjonen har stilt spørsmål om dette, og i samråd med en av våre sakkyndige, Jon Medbø, kan det gis følgende oversikt:

1. Vi har gitt en *biomekanisk forklaring* på hvorfor også en planslipt tann vil etterlate merker med nedtrykte render som om tanna var hulslipt. **Det er nytt.**
2. Vi har vist at *tenner med furer i skjærekanten* ikke er uvanlige. Per Flood tok dette opp med Høyesterett i 2001, men vi har utdypet grunnlaget for dette. **Det er nytt.**
3. Høyesterett drøftet årsaken til at *tannmerkene 5 og 6 har den motsatte plasseringa i leppe-tungeretningen* i forhold til det en ville vente om Torgersen var biteren. Denne framstillinga er klart misvisende, og Høyesterett har altså blitt villedet på dette punktet. **Det er nytt.**
4. *Endringer på Zalgenmodellen fra 1960.* Vi har gitt rimelige forklaringer for hvordan modellen fra 1960 kan avvike fra den fra 1958 uten at Torgersen eller andre skulle ha filt på tennene. **Det er nytt.**
5. *Fraværet av et merke etter tann 42* har vært drøftet tidligere. Gjentatte bittforsøk med modeller av tanngarden til Torgersen har vist at tann 42 alltid avsetter et tydelig merke i huden. **Det er nytt.**
6. *Avstanden mellom merkene 4 og 5* er for liten til t biteren kan ha hatt en vanlig tann 42 i vanlig stilling. **Det er nytt.**
7. *Merke 4.* Gjentatte bittforsøk har vist at Torgersens tann 43 alltid har etterlater (sic) et merke som er klart forskjellig fra merke 4. **Det er nytt.**
8. *Merke 3.* Gjentatte bittforsøk har vist at Torgersens tann 13 alltid har (sic) etterlater et merke som er klart forskjellig fra merke 3. **Det er nytt.**
9. *Avstanden mellom merkene 2 og 3.* Gjentatte bittforsøk har vist at Torgersens fortenner i den høye overkjeven ikke etterlater en avstand mellom tannmerkene tilsvarende den mellom merkene 2 og 3. **Det er nytt.**
-
11. Det er åpenbare motsetninger mellom hva de ulike rettsoppnevnte sakkyndige ser i tannmerkene 1-3. **Det er nytt.»**

Etter denne påvisningen av en rekke forhold som talte mot at Torgersen var biteren, og som enten ikke hadde vært behandlet eller hadde vært utilfredsstillende behandlet i de tidligere gjenopptakelsessakene, skulle man forvente at kommisjonen hadde gått inn i de konkrete forholdene som var påvist, og drøftet og vurdert hvilken betydning disse elementene hadde for vekten av tannbittbeviset, og dermed også for spørsmålet om Torgersens skyld. Det skjedde imidlertid ikke. Ingen av de forholdene som var trukket frem, ble realitetsvurdert. Kommisjonen nøyer seg med følgende på side 157:

«Kommisjonen anser at de mange fagpersoners delvis motstridende fortolkninger av tannbittbeviset og konklusjoner mht. identifikasjon og utelukkelse av Torgersen, er egnet til å skape usikkerhet mht. i hvilken grad beviset knytter Torgersen til handlingen. Som nevnt ovenfor er dette ikke en ny omstendighet i forhold til de tidligere rettslige behandlinger av gjenopptakelsesbegjæringer fra Torgersen.

For så vidt gjelder dette spørsmål/bevis står saken ikke særlig annerledes enn ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs behandling i 2001.»

Det første av disse utsagnene, hvor kommisjonen ikke går lenger enn til å konstatere usikkerhet og ikke tar standpunkt til de forhold som har trukket frem, er kritikkverdig. At de

nye forholdene som har vært påpekt, ikke er nye omstendigheter i forhold til tidligere behandlinger av saken, er direkte galt, men det er muligens denne feilaktige oppfatningen som ligger bak unnlatelsen av å foreta en realitetsvurdering av det som er anført.

Det andre utsagnet – at saken ikke sto «*særlig annerledes*» enn ved kjæremålsutvalgets behandling i 2001 – er også direkte galt.

Om svakhetene ved Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse fra 2006 viser jeg for øvrig til punkt 10 (sidene 65-70) i min utredning 4. juni 2015.

En av kommisjonens oppgaver i 2006 var å ta konkret standpunkt til de vektige innvendingene som var fremsatt mot tannbittbeviset, ikke minst som følge av Whittakers nye standpunkt. Denne oppgaven ble ikke besvart.

Dette innebærer at kommisjonen ved sin nye behandling heller ikke kan nøye seg med å henvise til tidligere behandlinger i 2001 og 2006, men må ta konkret standpunkt til de innvendinger som er fremsatt mot tannbittbeviset, og i neste omgang ta standpunkt til tannbittbevisets vekt som element i det samlede bevisbildet. Jeg minner om at konsekvensen må bli gjenåpning dersom kommisjonen kommer til at en rett vurdering av dette beviset utelukker Torgersen som biter.

3.3.2 Kommisjonens behandlinger i 2010 og 2015

Ved behandlingene i 2010 og 2015 har det ikke kommet frem noe av betydning vedrørende bittsporene. Noen realitetsvurdering er fortsatt ikke foretatt.

4 Oppsummering av bevissituasjonen vedrørende tannbittbeviset

4.1 Bittmerkene fra overkjeven

4.1.1 Uttalelsen fra Den rettsmedisinske kommisjon

Konklusjonene i Den rettsmedisinske kommisjons uttalelser er gjengitt foran under punkt 3.1. Disse bekrefter i seg selv at det ikke er grunn til å tillegge sporene fra biterens overkjeve vekt av betydning.

4.1.2 Forskjellige tolkinger av bittmerkene fra overkjeven

Jeg minner om at de opprinnelige sakkyndige Strøm og Wærhaug anså bittsporene 1, 2 og 3 for å stamme fra henholdsvis Torgersens tenner 21, 11 og 12. Jeg ser da bort fra at Wærhaug opprinnelig allokerte bittspor 3 til Torgersens tann 13, hvilket han unnlot å opplyse om under hovedforhandlingen. Denne oppfatningen er delt av Bang, som var oppnevnt om sakkyndig i 1973-76, og deles i dag fortsatt av Solheim.

I motsetning til dette anså de sakkyndige i 1997-2001, MacDonald og Whittaker, de samme sporene for å stamme fra Torgersens tenner henholdsvis 11, 12 og 13.

Dette gir grunnlag for følgende oppsummering:

Bittspor 1 anses av et sett sakkyndige å stamme fra Torgersens tann 21, og av et annet sett sakkyndige fra Torgersens tann 11. Det er ingen likhet mellom disse to tennene.

Bittspor 2 anses av et sett sakkyndige å stamme fra Torgersens tann 11, og av et annet sett sakkyndige fra Torgersens tann 12. Det er ingen likhet mellom disse to tennene.

Bittspor 3 anses av et sett sakkyndige å stamme fra Torgersens tann 12, og av et annet sett sakkyndige fra Torgersens tann 13. Disse to tennene er grunnleggende ulike.

Dette kan også formuleres ved å ta utgangspunkt i Torgersens tenner:

Torgersens tann 11 skal altså være årsak til enten bittspor 1 eller bittspor 2. Disse bittsporene er forskjellige.

Torgersens tann 12 skal på samme måte være årsak til enten bittspor 2 eller bittspor 3. Disse bittsporene er grunnleggende forskjellige.

For å vise de innbyrdes forskjellene mellom disse tre bittsporene på den ene siden og de fire omtalte tennene hos Torgersen på den andre siden er det tilstrekkelig å vise til bildene på sidene 6-7 i min utredning 4. juni 2015.

At to sett med kvalifiserte sakkyndige tolker denne delen av tannbittbeviset så grunnleggende forskjellig, er i seg selv tilstrekkelig til å forklare hvor verdiløst dette beviset er. Her er ingen objektive kriterier. En er henvist til subjektive vurderinger som ikke lar seg etterprøve. Tvert imot slår den ene vurderingen den andre i hjel.

Og disse forskjellige vurderingene bekrefter ytterligere at det ikke er grunn til å vente samsvar mellom et bittmerke i menneskelig vev og den tann som har avsatt dette merket.

Denne grunnleggende usikkerheten med hensyn til bittmerkene fra overkjeven har selvfølgelig overføringsverdi til tolkingen av bittmerkene fra biterens underkjeve, og bekrefter at et tilsynelatende samsvar kan være nettopp det – tilsynelatende.

Den nærliggende konsekvensen av disse to motstridende tolkingene er selvfølgelig at ingen av dem er riktige. Biteren har vært en annen enn Torgersen.

4.1.3 De to tolkingene utelukker hverandre gjensidig

Jeg viser om dette til punkt 13.2.4.1 (sidene 88-91) i min utredning 4. juni 2015.

Som jeg har redegjort for på side 89, har MacDonald og Whittaker påvist to forhold som ikke samsvarer med Strøms, Wærhaugs og Bangs tolking av bittmerkene fra overkjeven:

- Manglende samsvar mellom Torgersens tann 12 (feilskrevet tann 13 på side 89) og bittmerke 3
- Manglende samsvar mellom bittsporene 1 og 2 på den ene side og tannstillingen for Torgersens tenner på den andre siden

Men samtidig har Solheim og Medbø hver for seg påvist to forhold som på samme måte – sett i sammenheng – ikke samsvarer med McDonalds og Whittakers tolking:

- McDonald og Whittakers tolking forutsetter at underkjeven har vært trukket minst 1 cm til høyre ved bittet

- Medbø (sidene 129 og 134-135 i vedlegg 2 til min utredning 4. juni 2015) har påvist at andre tenner da vil møtes før fortennene og forhindre at de siste setter dype og tydelige merker

Når disse forholdene ses i sammenheng, er bare en konklusjon mulig:

Bittmerkene samsvarer ikke med Torgersens tenner og må være påført av en annen, uansett hvilken av de to tolkingene som legges til grunn.

4.1.4 Avstanden mellom bittsporene 2 og 3

Jeg viser om dette til

- punktene 4.3.3.5 (side 17) og 13.2.4.6 (side 101-102) i min utredning 4. juni 2015
- side 137 i Medbøs manuskript (vedlegg 2 til utredningen).

Medbø har påvist at det ikke er samsvar mellom bittsporene 2 og 3 (ca. 4 mm) og avstanden mellom Torgersens tenner 12 og 13 (ca. 1 mm), mens MacDonald og Whittaker har gitt en positivt gal uttalelse om dette forholdet.

4.1.5 Forskjell mellom bittspor 3 og Torgersens tann 12, henholdsvis 13

Jeg viser om dette til

- punktene 4.3.3.6 (side 17) og 13.2.4.5 (side 101) i min utredning 4. juni 2015
- side 136 nr. 4 i Medbøs manuskript (vedlegg 2 til utredningen).

Det er ikke samsvar mellom bittspor 3 og Torgersens tann 12 (Strøms og Wærhaugs tolking).

Medbø har videre påvist at det ikke er samsvar mellom bittspor 3 og et bittspor fra Torgersens tann 13 (McDonald og Whittakers tolking).

4.2 Bittmerkene fra underkjeven

4.2.1 Forskjell mellom bittspor 4 og Torgersens tann 43

Jeg viser om dette til

- punktene 4.3.3.6 (side 17) og 13.2.4.5 (side 101) i min utredning 4. juni 2015
- side 136 nr. 4 i Medbøs manuskript (vedlegg 2 til utredningen).

Medbø har påvist at det ikke er samsvar mellom bittspor 3 og et bittspor fra Torgersens tann 13.

4.2.2 Manglende spor etter tann 42

Jeg viser om dette til

- punktene 4.3.3.1 (sidene 15-16) og 13.2.4.2 (sidene 91-99) i min utredning 4. juni 2015,
- sidene 133-135 i Medbøs manuskript
- gjenåpningsbegjæringen del 2 punkt IV D7 a (sidene 108-110)

Når det gjelder vurderingen av dette forholdet, finner jeg det tilstrekkelig å gjengi oppsummeringen under punkt 3.1 foran:

- Strøm har ikke registrert noe merke etter biterens tann 42.
- En rekke artikulatortforsøk utført av sakkyndige viser at Torgersens tann 42 uten unntak etterlater et tydelig merke.
- De britiske sakkyndiges uttalelser om at det kan være manglende samsvar mellom en tann og det forventede sporet fra den, forklarer ikke totalt fravær av spor.
- De britiske sakkyndige har ikke eksemplifisert eller underbygget påstanden om at de har opplevd slike tilfeller tidligere.
- Om man allikevel skulle legge til grunn at det merket enkelte av de sakkyndige mener å ha sett, skulle stamme fra en tann, forklarer det ikke den totale mangelen på samsvar mellom et slikt merke og Torgersens tann 42.

4.2.3 Avstanden mellom bittsporene 4 og 5

Jeg viser om dette til punkt 4.3.3.2 (side 16) og 13.2.4.3 (sidene 98-99) i min utredning 4. juni 2015 og til Medbøs manuskript sidene 132-133.

Medbø har påvist at det ikke i noe tilfelle er plass til Torgersens tann 42 mellom bittmerkene 4 og 5.

4.2.4 Manglende samsvar mellom bittsporene 5 og 6 og Torgersens tenner 41 og 31

Jeg viser her til sammenfatningen under punkt 13.2.4.4 (sidene 99-101) i min utredning 4. juni 2015, og til Medbøs manuskript side 131.

Det er enighet om at Torgersens tann 41 stikker 1 mm lengre ut i tannbuen enn tann 31, mens bittsporene tyder på at det for biterens vedkommende er tann 31 som stikker tilsvarende lengre ut i tannbuen enn tann 41.

Høyesteretts kjæremålsutvalg aksepterte i 2001 den forklaringen MacDonald og Whittaker ga på denne uoverensstemmelsen. Denne forklaringen er ikke riktig. Dette er klargjort av Senn og Medbø. Det må legges til grunn at uoverensstemmelsen foreligger, slik at det på dette punktet ikke er samsvar mellom bittsporene og Torgersens tenner.

4.2.5 Tannslitasje

Det er enighet om at bittsporene 5 og 6 viser tannslitasje hos biteren, og at slik slitasje også forekom på Torgersens tilsvarende tenner 41 og 31.

Om dette emnet viser jeg til punktene 4.3.2 (sidene 14-15), 9.1.10.1 (sidene 50-51) og 13.1.4 (sidene 84-86) i min utredning 4. juni 2015.

Det må etter de undersøkelserne det er vist til, legges til grunn at tannslitasje på fortennene er så vidt vanlig, også for unge menn, at dette samsvaret ikke kan tillegges vekt av betydning i Torgersens disfavør.

4.3 Sammenfatning

Jeg viser her til sammenfatningen under punkt 14 i utredningen 4. juni 2015, hvor jeg listet opp de momentene som er omtalt foran, som talte mot at Torgersen var biteren, og som, når de ble sett under ett, vanskelig ga grunnlag for annen konklusjon enn at bittsporbeviset utelukket Torgersen. Jeg har ikke grunnlag for å endre denne konklusjonen, snarere tvert imot.

Jeg minner om at alt som er kommet til av bevis og omstendigheter etter 1958, skal anses som nytt ved de vurderingene som skal gjøres etter straffeprosessloven § 391 nr. 3, uansett om det dreier seg om forhold som vært trukket frem ved behandlingen av tidligere begjæringer om gjenopptakelse og gjenåpning, og om at påtalemyndigheten har tatt grunnleggende feil vedrørende dette spørsmålet. Slike tidligere behandlinger har bare relevans for spørsmålet om omfanget av Gjenopptakelseskomisjonens begrunnelsesplikt.

Her er imidlertid situasjonen at de eneste bevisenelementene som har vært trukket konkret frem ved slike tidligere behandlinger, er forholdene som er omtalt under punktene 4.2.2 og 4.2.4 foran. Men her er det igjen påvist at begrunnelsen for kjæremålsutvalgets stillingtagen til disse to punktene er henholdsvis verdiløs og gal.

Det foreligger altså ingen holdbar realitetsvurdering vedrørende tannbittbeviset som det nå kan vises til. Gjenopptakelseskomisjonen må da ta konkret stilling til vekten av de enkelte elementene som er trukket frem vedrørende tannbittbeviset og på dette grunnlaget ta stilling til hvilken vekt tannbeviset skal tillegges, både isolert og som et element i det totale bevisbildet.

5 Andre forhold som er trukket frem fra påtalemyndigheten

5.1 Innsigelser mot professor dr. scient Jon Ingulf medbø

Påtalemyndigheten gjør gjeldende på side 33 at professor dr. scient. Jon Ingulf Medbøs analyser av tannbittbeviset ikke tilfredsstillende nyhetskravet «som gjelder for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 3.»

Nyhetskravet etter denne bestemmelsen gjelder som påvist tidligere – jf. foran under punkt 4.3 – i forhold til det som ble presentert under den opprinnelige behandlingen av saken, ikke i forhold til hva som har vært trukket frem under tidligere behandlinger av gjenopptakelses- eller gjenåpningsbegjæringer. Om noe har vært trukket frem under slike behandlinger, får det bare konsekvenser for omfanget av Gjenopptakelseskomisjonens begrunnelsesplikt, slik som også påvist tidligere.

Medbøes vurderinger har vært trukket inn i saken både i 2006 og i 2010. Dette forhindrer altså ikke at de i dag skal anses som nye omstendigheter etter straffeprosessloven 391 nr. 3.

Så anføres på side 33 at «*Medbø har hatt et langt engasjement som en av Torgersens støttespillere*» Dette er et forhold som er uten betydning for vurderingen av nyhetskravet, slik statsadvokat Vale synes å mene. Anførselen kan også forstås som en habilitetsinnsigelse. Til dette er bare å bemerke at habilitetsregelen i straffeprosessloven § 142 ikke får anvendelse for sakkyndige vitner. Om Medbø gjennom de sakkyndige undersøkelser han har foretatt, har kommet frem til en konklusjon om at Torgersen skulle ha vært frifunnet, er selvfølgelig ikke

dette noe som diskvalifiserer ham som sakkyndig vitne. I motsatt fall skulle enhver konklusjon som en sakkyndig måtte komme til med hensyn til et sakkyndigspørsmål som er av avgjørende betydning for skyldspørsmålet, uten videre inhabilisere vedkommende som sakkyndig. Men det blir meningsløst.

5.2 Tannbittbeviset som utelukkelsesbevis

Dette forholdet er behandlet under punkt 5.2.7 på side 36. Men statsadvokat Vale nøyer seg her med en henvisning til Rt-2001-1521, og *«kan ikke se at det nå er fremkommet noe nytt som skulle utelukke at det er Torgersen som har avsatt bitemerkene i Rigmor Johnsens venstre bryst»*. Han overser altså alle forhold som er trukket frem etter behandlingen i Høyesteretts kjæremålsutvalg – både i forbindelse med behandlingen i 2004-2006 og senere, jf. gjennomgangen foran under avsnittene 3 og 4.

5.3 Manglende medvirkning til avstøping av tenner

I avsnitt 5.2.8 på sidene 36-38 behandler statsadvokat Vale temaet *«Torgersens skyldpådragende atferd med hensyn til tannbittbeviset.»*

Først anføres det som *«skyldpådragende»* at Torgersen ikke samtykket i at Strøm tok en avstøping av hans tenner før 12. april 1958.

Nektelsene de første hektiske dagene etter pågripelsen kan ha hatt atskillige årsaker. Det er nærliggende å nevne mistillit til politiet og skepsis til Strøm, som i denne fasen nok er blitt oppfattet som politiets samarbeidspartner. Nektelsen 14. desember 1957 hang sammen med at samtykket 9. desember 1957 var gjort avhengig av at han ikke skulle avbildes i avisen. Torgersen oppfattet det som om dette var akseptert, men han ble likevel avbildet i sentrale hovedstadsaviser allerede 10. desember 1957. Deretter har det åpenbart ikke vært gjort noe nytt forsøk før 12. april 1958, da han samtykket. Avgjørende i denne forbindelsen må uansett være at det til slutt ble gitt et samtykke, ikke at det tok tid før dette samtykket ble gitt. Noen *«skyldpådragende adferd»* dreier det seg ikke om.

5.3 Sliping av tenner?

Anførselen om sliping av tennene, som statsadvokat Vale kommer tilbake til på sidene 37-38, må åpenbart ses i sammenheng med Torgersens innledende nektning overfor Strøm. Hans oppfatning er antakelig at Torgersen ventet med å samtykke til å få tennene avstøpt til etter at de var slipt, idet det da ikke lenger ville være samsvar mellom tenner og bittmerker. Til dette synspunktet kan det bare kort konstateres at da må sliping av de aktuelle tennene – tann 31 og tann 41 eller midtfortennene i underkjeven – ha vært usedvanlig lite vellykket, siden Strøm og Wærhaug fant samsvar mellom disse to tennene og bittmerkene 5 og 6. Dette i seg selv bekrefter at tennene ikke hadde vært filt da Strøm tok avstøpingen 12. april 1958.

Det foreligger ingen opplysninger om fremstilling for tannlegebesøk i denne perioden, og det kan trygt legges til grunn at det ikke har skjedd. Uansett ville ingen tannlege ha gått med på en forespørsel fra Torgersen om filing av hans tenner i denne perioden. Hva han var siktet for og betydningen av tannbittbeviset var vel kjent.

Så legges stor vekt på avstøpingen som tannlege Arnold Stensland gjorde av Torgersens tenner 8. april 1960, og anføres at avvikene mellom denne og de avstøpingene som Strøm gjorde i 1958, skyldes at Torgersen i mellomtiden har slipt en eller flere av tennene i underkjeven for å svekke tannbittbeviset. Det anføres videre at dette *«understøttes av*

observasjoner av Torgersen gjort av fengselsbetjenter». I forbindelse med dette gjengis deler av påtalemyndighetens uttalelse av 2. desember 2005.

Dette gjør det nødvendig å gå gjennom de opplysninger som foreligger om angivelige observasjoner av sliping. Spesialmedarbeider Tove Rita Jeppesen foretok i den anledning flere avhør i 1999-2000.

Frank Nyborg, som da var inspektør på Ullersmo og hadde begynt i etaten på 1970-tallet, forklarte 28. desember 1999:

«Han hadde hørt personer fortelle at noen fengselsansatte hadde sett Torgersen slipe på sine tenner i forbindelse med at han satt i varetekt ved kretsfengselet etter pågripelsen i forbindelse med drapet i Skippergata. Han hadde snakket med Kjell Hansen om dette. Kjell Hansen er inspektør ved Ullersmo Landsfengsel, og han hadde hørt at en pensjonert fengselsansatt ved navn Olav Lund hadde opplysninger om dette, samt at en person ved navn Harald Aaserød hadde opplysninger om dette.»

Jeppesen snakket samme dag med Kjell Hansen, som viste til en samtale ca. to år i forveien med Olav Lund, og forklarte videre:

«Hansen hadde fått forståelsen av at tannbittet i Torgersensaken ikke stemte overens med Torgersens tenner, og han nevnte for Lund at han syntes at dette var rart. Lund sa da at han ikke syntes at dette var så rart fordi Torgersen jo hadde sittet og slipt på tennene sine under varetektsperioden. Det hadde Lund fått høre både av en innsatt som hadde fortalt dette til ham, og at han hadde fått vite det av Aaserød, som også enten hadde sett det selv, eller snakket med noen som hadde sett dette. Hansen mente at Aaserød hadde tjenestegjort på nr. 19 den gangen Torgersen satt i varetekt.»

Jeppesen fortsatte neste dag med en telefonsamtale med Harald Aaserød, som er gjengitt slik i hennes rapport 29. desember 1999:

«For å formidle hva jeg var ute etter i forbindelse med Torgersensaken, spurte jeg ham ganske direkte om han hadde hørt noe om eller hadde noen opplysninger om Torgersens mulige sliping av tenner under fengselsoppholdet. Aaserød svarte ganske kontant at han ikke hadde hørt noe om det. Det visste han ingen ting om.»

Rapporten fortsetter:

«Aaserød ble fortalt at jeg hadde snakket med både Frank Nyborg og Kjell Hansen, og at de hadde nevnt at Aaserød kanskje kunne vite noe om sliping av tenner, Aaserød svarte da at det visste han ikke noe om.»

På spørsmål om han hadde jobbet ved Møllergata 19 da Torgersen satt varetektsfengslet, svarte han *«nei, det hadde han ikke gjort.»*

10. januar 2000 snakket Jeppesen med inspektør Herulf Johansen. I denne rapporten har hun skrevet:

«Johansen sa da at han hadde jobbet i fengselsvesenet siden 1968. I løpet av hans første tid i fengselsvesenet, hørte han rykter blant de ansatte at Torgersen hadde slipt på tennene siden mens han satt varetektsfengslet. Dette var et rykte som gikk blant de fengelsansatte.

Johansen ble forespurt om han kunne huske hvem han hadde hørt dette fra, hans (sic) svarte at han ikke hadde noe navn.»

26. april 2000 snakket Jeppesen med Johan Haugen, som kjente Torgersen *«fra sitt arbeid i fengselsvesenet.»*

Haugen forklarte at

«(H)an kjente til at fengselsansatte snakket om at Torgersen i løpet av fengselsoppholdet filte på tennene sine, og at han hadde blitt tatt i det han satt og filte med en fil på sine tenner. Haugen sa at han hadde hørt at Torgersen hadde fått tak i en fil fra andre fengselsinnsatte, og at han hadde hørt at det var en metallfil, sånne som rørleggere bruker.

Haugen hadde ikke selv sett dette. Haugen ble forespurt om han visste hvem som kunne ha sett dette direkte, men det visste han ikke.»

Samme dag snakket hun med tidligere fengselsinspektør Olav Lund, som forklarte:

«Lund husket tilbake at det ofte innenfor fengselsvesenet ble snakket om at Torgersen hadde slipt på tennene sine, trolig mens han satt varetektsfengslet etter Skippergata-saken. Han husket at Torgersen lenge nektet å ta tannavtrykk, og at han i perioden før det, ble tatt av fengselsansatte i det han satt og filte tennene. Han mente å ha hørt at Torgersen brukte verktøy til å slipe tennene sine, verktøy som ellers ble brukt av de innsatte. Problemet var ikke å få tak i verktøy, fordi cellene ofte var full av filer og stemjern.»

Endelig snakket hun 28. april 2000 med Torry Prösch, som forklarte:

«Han fortalte at han begynte i fengselsetaten i 1967, og at han i løpet av 69-70 første gangen hørte om at Torgersen hadde slipt på tennene sine mens han satt i fengslet. Han kunne ikke huske hvem som hadde fortalt ham om dette, men dette var noe de snakket om i fengselsvesenet.»

Det er altså ingen av disse seks som selv har sett noe forsøk på sliping av tenner, eller har snakket med noen som selv har sett det. Og dette bekreftes av statsadvokat Lars Frønsdal, som behandlet gjenopptakelsessaken i 1997-2001 for påtalemyndigheten, i brev 25. juli 2000 til Borgarting lagmannsrett:

«Man har ikke klart å fremskaffe dokumentasjoner for at redskaper faktisk er beslaglagt eller samtidrapporter fra noe fengsel på at noe er sett eller hørt kfr. underdokumentene 7/7 og 7/8.»

I brev 27. mars 2001 til Høyesteretts kjæremålsutvalg bekrefter han dette slik:

«Det er bare å konstatere at man ikke har funnet skriftlig dokumentasjon for beslag av noe file/sliperedskap hos Torgersen under hans varetektsperiode eller hans soning.»

I brevet 25. juli 2000 uttaler statsadvokat Frønsdal på side 3:

«Alene er det klart at «vandrehistorien» om tannfiling blir en blott og bar insinuasjon som ikke hører hjemme i de vurderinger som lagmannsretten må foreta etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 eventuelt etter strpl § 391, (sic) 2. ledd.»

Dette har han selvfølgelig rett i. Men han fortsetter slik:

«Sammen med faktiske funn, her faktiske endringer hva gjelder Torgersens underkjvetenner, vil imidlertid også slike historier ha relevans fordi fakta og innholdet i muntlige gjenfortellinger forklarer hverandre.»

Han mener altså at vandrehistoriene allikevel får relevans når de ses i sammenheng med Stenslandmodellen.

Til dette er bare å si at bevisverdien av vandrehistoriene om tannsliping må vurderes separat, på samme måte som Stenslandmodellen. Og som påvist nedenfor under punkt 5.4, kan ikke Stenslandmodellen tas til inntekt for at Torgersen har slipt tennene. Det måtte i tilfelle ha vært gjort av en tannlege – «vesentlig mer sannsynlig» ifølge Solheim og Stene Johansen – og det

kan ikke ha skjedd. Da står vandrehistoriene på egne ben, og er ikke noe annet enn det – vandrehistorier.

Fire av de seks Jeppesen har snakket med, har koblet ryktene om tannfiling til varetektsperioden i 1958. Men at noe slikt ikke har skjedd i denne perioden, bekreftes som nevnt best av det samsvar som Strøm og Wærhaug fant mellom bittmerkene 5 og 6 og Torgersens tenner 31 og 41. Dersom Torgersen hadde forsøkt å file tennene i denne perioden med slikt redskap han måtte ha fått tak i, hadde selvfølgelig tennene båret spor etter dette, og da hadde det like selvfølgelig blitt bemerket av Strøm og Wærhaug.

Spørsmålet blir da om filing kan ha skjedd i perioden etter overføring til soning og frem til Stensland tok sin kopi 8. april 1960, altså en periode i underkant av to år. Muligheten til å få tak i et redskap å file med, har sikkert vært bedre i denne perioden enn i varetektsperioden. Men det er grunn til å merke seg at ingen av dem som er intervjuet av Jeppesen, har koblet ryktene om tannfiling til denne perioden.

Det dreier seg altså om vandrehistorier som det ikke er noen grunn til å legge vekt på. At bittsporet var viktig, og at Torgersen frem til 12. april 1958 ikke hadde vært villig til å ta en tannavstøpning, har selvfølgelig vært kjent blant fengselspersonalet. Da kan noen lett ha tenkt at han skal sikkert prøve å manipulere tennene før det blir tatt en avstøpning, og så har ryktene begynt å gå. Eller noen kan ha sett noe gjennom kikkhullet i døren som er blitt feiltolket. En fjær blir lett til fem høns i en slik situasjon, for å si det med H. C. Andersen.

Utsagnene om tannfiling kan legges bort som vandrehistorier uten hold i virkeligheten.

5.4 Stenslandmodellen

Det er etter dette nødvendig å ta for seg de øvrige opplysninger som foreligger om Stenslandmodellen, omtalt som Zalgen. Det bestrides selvfølgelig ikke at tann 31 og tann 41 er lavere på denne modellen, enn på den modellen det har vært sammenliknet med. Det kan for så vidt vises til professor Tore Solheim og tannlege Wencke Stene-Johansens rapport 25. november 1999.

Solheim og Stene-Johansen har blant uttalt på side 2:

«Den reduserte høyde på tennene samt facettene som er rette og heller noe lingualt (mot tungen), kan ikke forklares ved naturlig slitasje eller tanngnissing slik enkelte mennesker gjør. De er best forenlig med at tennene er slipt litt ned. Da facettene er svært jevne, tyder det på at det har vært utført av en tannlege på en profesjonell måte. Det forhold at underkjevefortennene ikke når opp i kontakt med overkjevetennene, bekrefter inntrykket av at tennene har vært slipt på. Man finner imidlertid ingen sliperiller i skjærekanten. Dette passer best med at tennene er slipt ned og ikke modellen.»

På side 3 gjentar de:

«Vi kan ikke utelukke at Torgersen egenhendig har filt ned sine tenner, men beslipningene er utført svært jevnt og med omtrent samme vinkel. Vi tror derfor det er vesentlig mer sannsynlig at de er blitt profesjonelt utført, altså av en tannlege. «

De sakkyndige MacDonald og Whittaker har uttalt om Stenslandmodellen:

«We recognize that dentitions can change somewhat over time by natural means. However, in the case of Torgersen's dentition, the fact that there was no significant change in his upper front teeth and there was a very significant change in his lower front teeth in the short time between 1958 and 1960, makes us conclude that the lower front teeth had been modified by some external factor. In our view the magnitude of these changes and the restriction to particular teeth persuades us that this is a result of deliberate action.»

Det er grunn til å merke seg at alle disse fire legger til grunn at det er full identitet mellom Stensland-modellen og Torgersens tenner slik de var i april 1960.

I Oslo tingretts dom 24. januar 2002, som det er vist til i påtalemyndighetens uttalelse 2. desember 2005, som statsadvokat Vale igjen har gjengitt på side 38, er det vist til disse to uttalelsene, og konkludert på side 14:

«Som følge av dette finner retten at Dagbladet har ført tilstrekkelig bevis for at Torgersens tenner er blitt filt eller slipt av ham selv eller en annen, mest sannsynlig av en tannlege.»

Tingretten har lagt avgjørende vekt på uttalelsen fra Solheim og Stene-Johansen.

Det sentrale utsagnet for vurderingen av dette spørsmålet er Solheims og Stene-Johansens uttalelse om at de tror det er vesentlig mer sannsynlig at tennene er slipt av en tannlege enn at Torgersen har gjort det selv.

Da er det nødvendig å stille det spørsmålet som ikke har vært reist, verken av de sakkyndige eller av Oslo tingrett:

Hvilke muligheter har Torgersen hatt i perioden fra juni 1958 til april 1960 til å komme i kontakt med en tannlege?

Permisjon i denne perioden har han ikke hatt. Kontakt med tannlege utenfor fengselet er utelukket. Stensland opplyser at han ble ansatt i bistilling som fengselstannlege 1. februar 1960. Hans kontakt med Torgersen har begrenset seg til produksjonen av modellen. Om fengslet har hatt noen i bistilling som tannlege før Stensland tiltrådte, er ukjent. Uansett har Torgersensaken og bittsporets betydning ikke vært glemt i denne perioden, og ingen tannlege med bistilling som fengselstannlege ville derfor ha samtykket i å slipe ned Torgersens tenner.

Uansett følger det av Stenslands egne opplysninger at Torgersen ikke kan ha hatt kontakt med tannlege i disse to årene. Stensland uttaler på side 2:

«Videre ser man umiddelbart defektene i 38 og 48, begge visdomstennene i underkjeven. Det kan dreie seg om profund caries, og da særlig 48, som i så fall hadde vært opplagt ekstraksjonstilfelle.»

At disse tennene ikke har vært trukket eller behandlet, bekrefter i seg selv at det ikke har funnet sted noe tannlegebesøk i denne perioden.

I tillegg opplyser Statsarkivet i Oslo i brev 23. januar 2001 til Kriminalomsorgen Region Øst (bilag 10 til brev 23. januar 2001 fra advokat Erling Moss til Gjenopptakelseskommissjonen):

«En arkiveske som for det meste inneholder søknader om tannbehandling av fanger er gjennomsett, men Torgersen er ikke å finne, ikke nevnt der (Oslo kretsfengsel, fangene diverse saker 10, 1938-1964) (serie Dcac).»

Det kan altså utelukkes at Torgersens tenner har vært slipt ned av en tannlege i denne perioden, samtidig som den faglige vurderingen av Stenslandmodellen konkluderer med at det

er svært lite sannsynlig at Torgersen selv har forestått den slipingen av tennene som denne gir inntrykk av.

Det er da nødvendig å finne frem til andre mulige årsaker til avviket mellom Stenslandmodellen og den opprinnelige modellen av Torgersens tenner, som Solheim og Stene-Johansen undersøkte i 1999.

Det naturlige spørsmålet er da om det kan være feil ved selve Stenslandmodellen.

Stensland opplyser at modellen er i gul hardgips, noe som er bekreftet av Solheim og Stene-Johansen.

Stensland opplyser videre:

«Avtrykksmassen Zalgen var et alginatpulver som blandes med vann. Det kan nok ikke sammenliknes i presisjon med dagens materialer, men det var datidens vanligst brukte, og det var den alminnelige oppfatning at det ga akseptable resultater.»

Stensland har altså benyttet et annet avtrykksmedium enn Strøm, som brukte plastilin. Feilskriften – «Zalgen» i stedet for «Zelgan» – som Solheim og Stene-Johansen har påpekt, kan vel også tyde på manglende fortrolighet i 1960 med denne type oppdrag.

Stensland har selv påpekt en mulig feilkilde på side 2:

«Det er imidlertid et kjent fenomen at hvis tanntekniker ikke banker og vibrerer den flytende gips lenge og godt i avtrykket, så vil det oppstå luftblærer. En typisk sådan ser man f.eks. disto-lingvalt på 12.»

Overføringen av Zelgan-avtrykket til gips har altså vært utført av en tanntekniker, ikke av Stensland selv. Her kan det ha blitt gjort feil.

Vi vet heller ikke hvorledes modellen har vært oppbevart, eller om den kan ha blitt påført skader eller slitasje under selve oppbevaringen.

Det kan etter dette ikke uten videre legges til grunn at Stenslandmodellen – slik den fremsto i 2000 etter 40 års oppbevaring – fullt ut samsvarte med Torgersens tenner slik disse var i 1960.

Den enkleste kontrollen hadde selvfølgelig vært å spørre Torgersen om en ny avstøpning av tennene, og å sammenholde denne med Stenslandmodellen. Noen slik forespørsel ble ikke gjort i 2000. Nå er det for sent.

Det fastholdes etter dette at avvikene mellom Stenslandmodellen og den modellen av Torgersens tenner som det ble sammenliknet med, kan ha naturlige årsaker, og at verken selve modellen eller ryktene om tannsliping kan påberopes som argument for «*skyldpådragende adferd*», slik statsadvokat Vale gjør gjeldende.

5.5 Uttalelse fra professor Solheim

Statsadvokat Vale har uten nærmere kommentarer lagt frem professor Solheims uttalelse:

«Preliminær rapport om frekvenser av trekk slik man finner i bittsporet på Rigmor Johnsens bryst fra 1957 og teoretiske beregninger av forekomsten av flere av disse trekk hos samme person.»

Det er åpenbart denne som ligger til grunn for Solheims uttalelse til kommisjonen i 2006 – gjengitt på side 154 i kommisjonens avgjørelse – om at tannbeviset står vesentlig sterkere i dag enn i 958 «*på grunn av inngående nye studier og nye teknikker*» – et utsagn som det er vanskelig å se berettigelsen av på grunnlag av det som ellers er gjengitt av hans forklaring.

Om denne uttalelsen er det bare å si at det dreier seg om en teoretisk talløvelse uten praktisk interesse. Den tar utgangspunkt i Strøms og Wærhaugs tolking av bittsporene 1, 2 og 3 – en tolking som MacDonald og Whittaker har påvist ikke kan være riktig – og den glemmer å ta hensyn til alle de forhold som peker i retning av at Torgersen ikke kan ha vært biteren. Tyngden av disse forholdene blir selvfølgelig ikke avsvakket ved den øvelsen professor Solheim har foretatt.

6 Avslutning

Dette innebærer at kommisjonen nå må ta for seg de forskjellene mellom bittsporene og Torgersens tenner, slik de sist er listet opp i punkt 6 i brevet av 9. januar 2018 – feildatert 9. januar 2017. Jeg nevner særskilt at det må tas konkret standpunkt til påvisningen av at de avvikende tolkingene av bittsporene 1, 2 og 3 har som konsekvens at de gjensidig utelukker hverandre, hvilket også utelukker Torgersen som biter.

Når det gjelder forholdet som er omtalt under punkt 4.2.4 foran, må det tas hensyn til påvisningen av at MacDonalds og Whittakers forklaring, som ble akseptert av Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001, er gal.

Og når det gjelder det helt sentrale spørsmålet som er omtalt under punkt 4.2.2 – fraværet av spor etter tann 42 – hører det med at spørsmålet om hvorvidt det kan finnes en «*small indication of some depression*» mellom bittsporene 4 og 5, er av helt perifer betydning. Sannsynlighetsovervekten taler for at noen slik «*depression*» ikke eksisterer. I så fall hadde den vært bemerket av Strøm. Men uansett er det ikke samsvar mellom en slik tann som kunne avsatt et slikt merke, og Torgersens tannsett. Hans tann 42 hadde avsatt et helt annet og langt tydeligere merke enn det det dreier seg om her.

Kommisjonen må nå ta konkret standpunkt til hvilken betydning de påviste avvikene – enkeltvis og samlet – har for holdbarheten av de vurderinger som tidligere har vært gjort av tannbittbeviset, og – i neste omgang – hvilken vekt tannbittbeviset da skal tillegges som element i det totale bevisbildet.

Nesodden, 30. desember 2018

Nils Erik Lie

NEL 20.12.2018

TORGERSSENSAKEN – PÅTALEMYNDIGHETENS UTTALELSE 22. OKTOBER 2018 AVFØRINGSBEVISET

1 Innledning

Jeg er bedt om å vurdere omtalen av det såkalte avføringsbeviset i påtalemyndighetens uttalelse av 22. oktober 2018.

Statsadvokat Vale, som har ført uttalelsen i pennen, behandler dette beviset på sidene 45-47.

På side 45 uttaler Vale innledningsvis:

«Gjenåpningsbegjæringen synes i stor grad når det gjelder dette beviset å være basert på Nils Erik Lies vurderinger, inntatt i bilagsbind C 5. Generelt skal det bemerkes at Lie på en del punkter synes å trekke skråsikre konklusjoner på et ikke-vitenskapelig grunnlag.»

Dette er i beste fall misforstått. Det dreier seg ikke her om vitenskapelige eller ikke-vitenskapelige undersøkelser, men om en grundig analyse av de sakkyndige uttalelsene som foreligger i saken, og om hvilke konklusjoner innholdet i disse uttalelsene i saken gir grunnlag for å trekke. Det dreier seg om ordinær bevisvurdering, som i utgangspunktet kunne ha vært gjort av hvem som helst. Men det er vel slik at 45 års praktisk erfaring som advokat og dommer, kombinert med en langvarig interesse for de teoretiske sidene ved bevisvurdering, ikke akkurat diskvalifiserer for å foreta slike vurderinger som det dreier seg om her. Det dreier seg om 1) å klargjøre hvilke funn de sakkyndige i saken faktisk har gjort, henholdsvis ikke har gjort, og 2) klargjøre hvilke konklusjoner som kan trekkes av disse funnene og av manglene på funn. Det er ikke mer komplisert enn dette.

2 Hva bestrides eller betviles?

Påtalemyndighetens synspunkter utvikles videre på følgende måte i neste avsnitt:

«Som i tidligere gjenåpningsbegjæring betviles nå grundigheten i de sakkyndiges arbeid og deres konklusjoner bestrides også. Det foreligger imidlertid ikke nå noen nye sakkyndige erklæringer som gjør at avføringsbeviset kommer i et nytt lys.»

Igjen er det nødvendig å være presis.

Når det gjelder grundighet, bestrides holdbarheten av professor Aasers luktprøve, hvor han etter å ha luktet på en oppslemming av deler av den såkalte turnskoprøven mente å kunne konstatere at den stammet fra menneske og ikke fra dyr.

Luktprøven og påvisningene av uholdbarheten av den – noe som også forsiktig har kommet til uttrykk fra Den rettsmedisinske kommisjon – er imidlertid ikke kommentert av statsadvokat Vale. Det er da i denne forbindelse tilstrekkelig å vise til avsnitt 4.2 (side 9-11) i min

utredning av 4. juni 2015, og professor Brandtzægs kritikk av Aasers fremgangsmåte i høringen 30. mars 2006, gjengitt i advokat Schiøtz' brev til kommisjonen 1. desember 2017.

Når det gjelder professor Printz, har det ikke vært fremsatt kritikk mot grundigheten i hans beskrivelse av sine funn. Tvert imot kan det gjerne legges til grunn at han har gitt en presis beskrivelse av alt han har funnet med tilknytning til avføringsbeviset. Kritikken mot Printz når det gjelder avføringsbeviset gjelder det forhold at det i flere tilfeller ikke er samsvar mellom den konkrete beskrivelsen av de funnene han har gjort, og den sammenfatning han avslutningsvis gjør av de samme funnene. I en slik situasjon må nødvendigvis den konkrete beskrivelsen av funnene ha forrang.

Det er korrekt slik det påpekes, at det ikke er presentert noen nye sakkyndige erklæringer. Men det er heller ikke nødvendig for at avføringsbeviset skal komme i et nytt lys. Det som foreligger nå, er først og fremst en klargjøring av hvilke slutninger som kan trekkes av de sakkyndiges beskrivelser av elementene i avføringsbeviset. Det viser seg da at en analyse av detaljene i disse beskrivelsene avdekker slike forskjeller mellom de enkelte elementene i dette beviset at det er fullstendig verdiløst og ikke kan tillegges vekt i noen retning. Noen slik klargjøring har ikke foreligget tidligere. Dette vil det bli redegjort for i detalj i det følgende.

Det er egentlig oppsiktsvekkende at denne detaljanalysen ikke ble gjort i 1958, og heller ikke har vært gjort ved noen de etterfølgende behandlingene av begjæringer om gjenopptakelse og gjenåpning.

Det dreier seg altså om en ny analyse av et sentralt element i det samlede bevisbildet. Denne analysen skal vektlegges etter straffeprosessloven § 392 andre ledd. Den må også kunne anses som en ny omstendighet etter straffeprosessloven § 391 nr. 3.

3 Tidligere behandlinger av avføringsbeviset

Påtalemyndigheten gjentar altså at avføringsbeviset ikke har kommet i noe nytt lys. Dette gjør det nødvendig å foreta en kort gjennomgang av tidligere behandlinger av dette beviset.

3.1 Borgarting lagmannsrett 2000

Denne avgjørelsen er trukket frem av statsadvokat Vale på sidene 45-46. Han gjør gjeldende at avføringsbeviset og kritikken mot de sakkyndiges arbeid er grundig vurdert i denne avgjørelsen. Dette er en uttalelse det er vanskelig å se at det er dekning for. I tillegg til en kortfattet redegjørelse for saksforholdet kommenterer lagmannsretten uttalelsene fra professorene Laane og Høiland, som var engasjert av Torgersen, og uttaler at de ikke kan gi grunnlag for gjenopptakelse. Deretter gjengis en lengre uttalelse fra professor Ola M. Heide, som statsadvokat Vale også gjengir deler av på side 46. Men dette er nå å slå inn åpne dører. Det er i dag som sagt ingen grunn til å bestride at de sakkyndige i 1957-1958 – i første rekke professor Printz – har funnet det de sier at de har funnet. Det er den sakkyndige Printz' uttalelser i forlengelsen av beskrivelsen av funnene han ikke har faglig grunnlag for i sine egne beskrivelser av funnene.

For øvrig har lagmannsretten ikke gått inn på forskjellene mellom de enkelte prøvene. Noen nærmere analyse av hva Printz faktisk har funnet, er ikke gjort. Hårene i turnskoprøven er ikke omtalt.

3.2 Gjenopptakelseskommisjonen 2006

I andre avsnitt under punkt 5.3.2 nevner statsadvokat Vale professor Brandtzægs redegjørelse under høringen i 2006.

Slik Brandtzæg er gjengitt av kommisjonen på side 201, har han omtalt hårene i turnskoprøven – jf. nedenfor under punkt 4.4 – og reist spørsmål om hvorfor dette ikke har vært drøftet eller problematisert. Hva som kan slutes fra tilstedeværelsen av disse hårene, har han imidlertid ikke tatt opp.

Den eneste av de uoverensstemmelsene som nå er trukket frem, som er kommentert i avgjørelsen fra 2006, er påvisningen av hår i turnskoprøven. Men her nøyer kommisjonen seg med følgende utsagn nederst på side 216:

«Det må videre antas at de sakkyndige var kjent med at pelsdyr som slikket pelsen kunne få hår i avføringen, at hunder spiste middagsrester, og at erter og hvete var en vanlig del av kosten på 50-tallet.»

Dette er et utsagn som isolert er uten mening. Det dreier seg ikke om hva de sakkyndige faktisk var klar over i 1958, men om konsekvensene av denne kunnskapen. Betydningen av at det bare var hår i turnskoprøven og ikke i noen av de andre prøvene, er åpenbart oversett. For øvrig er ingen av de forskjellene som nå er identifisert – jf. nedenfor under punkt 4 – påberopt eller vurdert i avgjørelsen fra 2006.

Professor Brandtzægs kritikk av de opprinnelige sakkyndige – delvis gjengitt av statsadvokat Vale på side 46 – går jeg ikke nærmere inn på.

3.3 Gjenopptakelseskommisjonens leder 2015

Flertallet av uoverensstemmelser i tilknytning til avføringsbeviset ble påvist i min utredning av 4. juni 2015. Denne ble imidlertid neglisjert av kommisjonens leder i avgjørelsen av 31. august 2015. Hun nøyde seg med følgende på side 52:

«I nærværende begjæring er det ikke fremlagt noe nytt som gir grunn til å komme til en annen konklusjon i dag, og kommisjonens leder slutter seg til de vurderingene som ble gjort av kommisjonen ved avgjørelsen i 2006.»

4 Hva fant de sakkyndige i 1957-1958?

Det er etter dette nødvendig å gå nærmere inn på de sakkyndiges – i første rekke Printz' – beskrivelser av de funnene som ble gjort i 1957-1958, og klargjøre både hvilke funn som ble gjort – henholdsvis ikke gjort – og hvilke konklusjoner som kan trekkes ut fra funn og mangel på funn.

4.1 Innledning

For å gjøre en lang historie kort:

Det er verken i gjenåpningsbegjæringen, i advokat Schiøtz' brev til kommisjonen 1. desember 2017 eller i min utredning 4. juni 2015 trukket i tvil at de opprinnelig sakkyndige vedrørende avføringsbeviset – Fürst, Printz og Aaser – har gjort de funnene som de sier at de har funnet. Jeg ser da bort fra Aasers uvitenskapelige og ufaglige luktprøve, som er det eneste grunnlaget for å hevde at den prøven han luktet på – altså en del av den såkalte turnskoprøven – stammet fra menneske og ikke fra dyr.

4.2 Prøver fra avdøde og åstedet

4.2.1 Celler fra erter eller bønner

Jeg tar utgangspunkt i at prøvene fra det antatte åstedet (prøve 16), fra avdødes lår (prøve 17) og fra hennes underskjørt (prøve 18) var avføring, og at alle disse prøvene inneholdt celler fra erter eller bønner. Selv om det ikke er foretatt vitenskapelige analyser som kunne bekrefte at det dreide seg om avføring, synes Den rettsmedisinske kommisjons uttalelse å gi et dekkende bilde:

«Alt i alt er det et visst grunnlag for å mene at prøvene representerte avføring.»

Det er her nødvendig å merke seg at den sakkyndige Printz, som identifiserte de aktuelle cellene, opprinnelig beskrev dem som celler fra erter eller bønner, jf. den sakkyndige Fürsts erklæring (dok. 27, underbilag 2) side 6:

«Han (Printz) opplyste 15/1 at det er pallisade – eller stenceller fra erter eller bønner.»

Fürsts konklusjon på side 6 samsvarer med dette:

«De mikroskopiske bilder av enkelte korn fra siktedes sko og fra avføringsprøvene oppsamlet på åstedet og på avdødes underskjørt viser meget stor likhet med hensyn til mengdeforhold og anordning av noen karakteristiske planteceller (angivelig planteceller fra erter eller bønner.»

Alternativet bønner har imidlertid forsvunnet etter at Printz i tillegg til sitt oppdrag som sakkyndig opptrådte som etterforsker og fikk vite at avdøde hadde spist ertesuppe til middag 5. desember 1957 (uttalelse 17. januar 1958 - dok. 27, underbilag 5, side 2).

Ved en vurdering av dette beviset – isolert sett – i dag, må det følgelig legges til grunn at den ensidige fokuseringen på erter i 1957-1958 har vært for snever, og at de aktuelle cellene kan stamme fra enten erter eller bønner.

4.2.2 Skallceller av hvetekorn

På samme måte tar jeg utgangspunkt i at Printz i de samme prøvene som er omtalt under 4.2.1 har funnet spor av hvete. Det er her grunn til å gjengi de to første hele avsnittene på side 3 i hans erklæring 17. januar 1958 (dok. 27 underbilag 5):

«Herunder har det vist seg at det i samtlige nettopp nevnte prøver også finns noen lange, lett kjendelige sabelformede celler med et meget trangt lumen. Dette er hårdannelser som skriver seg fra overflaten av hvetekorn og med sin innpregning (sic) med kiselsyre, kan passere

tarmkanalen inntakt. Videre ses også større og mindre parenkymatiske vævselementer fylt med stivelseskorn; disse gir – i alle fall til dels – enu stivelsesreaksjon og har trods oppsvelling beholdt sin karakteristiske struktur og form slik at de lar seg bestemme. Etter dette kan det med full sikkerhet sies at de stammer dels fra hvete dels fra erter.

Funnet av hveterester i denne form viser at hun må ha spist melmat av usiktet eller grovsiktet hvetemel, kanskje som helkornbrød, sunnhetsbrød e.l.»

Hvis siste punktum i det første av disse avsnittene leses isolert, kan det forstås som om det er stivelseskornene som «*stammer dels fra hvete dels fra erter*». Men sammenhengen viser klart at det ikke er dette som er ment. Omtalen av stivelseskorn gjelder bare hvete. Dette manglende presisjonsnivået kan bidra til å forklare andre uoverensstemmelser i Printz' sakkyndige erklæringer, jf. nedenfor under punkt 4.4.2.

De «*samlige nettopp nevnte prøver*» som Printz viser til, er åpenbart prøve 1 (prøven fra Torgersens venstre turnsko), prøve 16 (prøven fra antatt åsted), prøve 17 (prøven fra avdødes lår) og prøve 18 (prøven fra avdødes underskjørt).

En side ved dette er at Printz ved henvisningen til hva «*hun*» må ha spist, viser at han mener at også prøve 1 (turnskoprøven) stammer fra henne, og dermed også viser et standpunkt til skyldspørsmålet. Det kan stilles spørsmål ved Printz' objektivitet som sakkyndig. Om dette spørsmålet viser jeg for øvrig til punkt 8.2 (sidene 115-117) i min analyse av 27. november 2014, og går ikke nærmere inn på det her.

Viktigere er at Printz i denne beskrivelsen påpeker to elementer som stammer fra hvete: både (1) celler som stammer fra overflaten av kornene, og (2) stivelseskorn. Det er åpenbart eksistensen av de siste som begrunner uttalelsen om at hun må ha spist «*melmat av usiktet eller grovsiktet hvetemel*». Han sikter åpenbart til at det dreier seg om sammalt hvetemel, hvor skallet males sammen med kjernen.

4.2.3 Stivelseskorn fra hvete

Det vises til Printz' beskrivelse av funnene av elementer fra hvete, gjengitt foran under punkt 4.2.2. Som det fremgår her, har han i alle disse avføringsprøvene funnet stivelseskorn fra hvete.

4.2.4 Hår

Det er ikke funnet hår i prøvene fra det antatte åstedet og avdøde.

4.2.5 Sand

Det er ikke funnet sand i prøvene fra det antatte åstedet og avdøde.

4.3 Prøvene fra Torgersens venstre turnsko

Kriminallaboratoriet hentet opprinnelig to prøver fra denne skoen: «*noe mørkt stoff i forkant av hælen*», omtalt som prøve 8 a, og «*flekke av et liknende brunt stoff*» «*på gummikanten på venstre side ved gelenken og hælen*», omtalt som prøve 8 b.

I erklæring av 11. desember 1957/16. januar 1958 omtalte den sakkyndige Først politiets prøve 8 a som prøve nr. 2 og politiets prøve 8 b som prøve nr. 1.

Prøve 2 beskrev han som om den «*består vesentlig av relativt grove fibre og for en stor del av relativt grove sandkorn.*»

Fürst delte prøve 2 i to. Om den ene av disse prøvene uttalte han:

«Det mikroskopiske bilde her svarte til det man ser ved fæces».

I erklæring 4. februar 1958 har Printz beskrevet denne prøven slik:

«Fæces sterkt oppblandet med sandkorn og detritus og med mange og tydelige stenceller av erteskiller.»

Printz omtaler denne prøven som 8 a, noe som samsvarer med politiets nummerering. Beskrivelsen viser imidlertid at denne prøven er identisk med Fürsts prøve 2.

Jeg legger etter dette til grunn at begge disse prøvene var av avføring.

4.3.1 Celler fra erter eller bønner

Jeg tar etter Printz' beskrivelse utgangspunkt i at begge turnskoprøvene – politiets og Printz' prøve 8 a og 8 b – henholdsvis Fürsts prøve 2 og 1 – inneholdt celler som tilsvarte cellene som er omtalt under punkt 4.2.1, altså celler fra erter og bønner.

4.3.2 Skallceller av hvetekorn

På samme måte som for prøvene omtalt under punkt 4.2.2 tar jeg utgangspunkt i at Printz i prøve nr. 1 – alternativt 8 b – fra Torgersens turnsko har funnet celler fra skallet av hvetekorn. I prøve nr. 2 – alternativt 8 a – er det ikke funnet slike korn.

4.3.3 Stivelseskorn fra hvete

På samme måte som for prøvene omtalt under punkt 4.2.3 tar jeg utgangspunkt i at Printz i prøve nr. 1 fra Torgersens turnsko har funnet stivelseskorn fra hvete. I prøve nr. 2 – alternativt 8 a – er det ikke funnet slike korn.

4.3.4 Hår

Professor C. S. Aaser uttalte 22. desember 1957 (dok. 27 underbilag 4 side 2) i tilknytning til turnskoprøven:

«Det fantes noen få fibre av ubestemmelig art og dessuten noen få små hår som jeg ikke har kunnet identifisere.»

I en forutgående erklæring av 20. desember 1957 (dok. 27 underbilag 3) har amanuensis Anton Skulberg uttalt tilsvarende:

«Fra prøve 1 er det foretatt mikroskopiske undersøkelser med henblikk på hår. Korte hår kunne påvises i denne prøve.»

Slike hår er ikke konstatert i noen av de øvrige prøver som har vært analysert.

4.3.5 Sand

I prøve nr. 2 fra Torgersens turnsko er det konstatert både celler fra erter eller bønner, samt sand. Den nevnes her fordi tilstedeværelsen av sandkorn sammen med avføring bekrefter av at

turnskoene har vært brukt ute i det fri på et sted hvor det også befinner seg avføring – noe som i praksis må bety avføring fra hund. Om dette alternativet vises til punkt 11.5.1 i min utredning av 4. juni 2015. Her er det klargjort at erter og bønner var vanlige innslag i kosten på 1950-tallet, og at hunder i stor utstrekning ble foret med middagsrester. Dette underbygger at begge disse prøvene – både prøve 1 og prøve 2 – er påført skoen utendørs.

4.3.6 Oppsummering

Det må etter dette legges til grunn at likhetene mellom prøvene fra det antatte åstedet og fra avdøde på den ene siden og prøve 1 fra Torgersens turnsko begrenser seg til forekomsten av celler fra erter eller bønner, celler fra hveteskall og stivelseskorn fra hvete.

Om vekten av slik likhet viser jeg til følgende uttalelse fra Den rettsmedisinske kommisjon:

«Kommisjonen mener at den vekt de «felles» planterester i seg selv kan sies å tale for at prøvene har samme kilde, vil være en funksjon av den hyppigheten slike planterester forekommer med i avføring fra kilder det kan være relevant å sammenlikne med. Rent umiddelbart ville man anta at erter ikke var noe uvanlig innslag i kosten og at den identifiserende vekt av funnet ikke kan bli stor.»

Forskjellene er viktigere. I motsetning til prøve 1 fra turnskoen inneholdt prøvene fra antatt åsted og fra avdøde ikke hår. I motsetning til prøve 2 fra turnskoen inneholdt de heller ikke sand.

Statsadvokat Vale uttaler på side 45:

«Avføringsrester på sko kan lett forklares og er i seg selv ikke noe ekstraordinært.»

Dette kan vanskelig forstås på annen måte enn at han aksepterer at turnskoprøven ikke knytter Torgersen til drapet.

Men så fortsetter han:

«Men i denne saken ble det i tillegg gjort funn som vanskelig lar seg forklare, og som åpenbart knyttet Torgersen til åstedet.»

Dette må nødvendigvis forstås slik at han anser at de to gjenværende avføringsfragmentene – henholdsvis fra Torgersens lomme og fra den ene fyrstikkesken – er avgjørende. Betydningen og vekten av disse to fragmentene vil det bli redegjort for under punktene 4.4 og 4.5 nedenfor.

4.4 Fragmentet fra Torgersens bukselomme

4.4.1 Celler fra erter eller bønner

Jeg tar også for dette elementets vedkommende utgangspunkt i at Printz fant et avføringsfragment i venstre lomme i buksene som Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet.

I uttalelse 4. februar 1958 (dok. 27 underbilag 9) er fragmentet beskrevet slik på side 2:

«liten klump av fæces med mange stenceller fra erteskiller, tildels i bundter»

Som for funnene som er omtalt under 4.2.1 må det legges til grunn at referansen til «stenceller fra erteskiller» er for snever, og at disse cellene kan stamme fra enten erter eller fra bønner.

4.4.2 Skallceller fra hvete

Printz har ikke beskrevet eller nevnt skallceller fra hvete i tilknytning til lommefragmentet..

Umiddelbart forut for beskrivelsen av funnet av «*liten klump av fæces*» har han imidlertid på en egen linje beskrevet funn av «*stivelseskorn av hvete*».

Dette kan ikke leses på annen måte enn at funnet av stivelseskorn av hvete er gjort i tillegg til og uavhengig av avføringsfragmentet. Beskrivelsen av funnene viser derfor at dette avføringsfragmentet ikke har inneholdt noen form for hveteceller.

Printz konkluderer imidlertid slik på side 10:

«...jeg kan her bare tilføie, at også i de nu sidst oversendte prøver er det konstatert fæces av samme sort som fra den myrdede, særlig karakterisert ved stenceller av erteskaller og rester av sammalt hvetemel (prøver 8a og 2b).»

Dette gir grunnlag for to merknader.

For det første er det i strid med Printz' beskrivelse av egne funn når han nå uttaler at lommefragmentet (prøve 2b) inneholder «*rester av sammalt hvetemel*». I en situasjon som dette er det beskrivelsen av funnene som må være avgjørende. Det kan heller ikke dreie seg om skrivefeil. Det er her tilstrekkelig å vise til at han i noe forskjellig ordelag beskriver tilsvarende funn av stivelseskorn av hvete i høyre bukselomme (prøve 2a: «*adskillig løse stivelseskorn av hvete*»), høyre baklomme (prøve 2c: «*endel stivelseskorn av hvete*»), venstre baklomme (prøve 2d): «*stivelseskorn av hvete*», høyre bukseoppbrett (prøve 2e: «*hvetestivelse, til dels som smuler*»), og venstre bukseoppbrett (prøve 2f: «*adskillige stivelseskorn av hvete*»). Disse nyansene i formuleringer viser at Printz har hatt et bevisst forhold til hva han har observert og beskrevet. Og for prøvene fra de øvrige lommene og fra bukseoppbrettene er det på det rene at stivelseskornene ikke kan ha hatt noen sammenheng med avføring.

Om forskjellene mellom sammalt og siktet hvetemel viser jeg bl.a. til hjemmesiden til Opplysningskontoret for brød og korn: «brodogkorn.no/fakta/meltyper.»

Det må åpenbart legges til grunn at slike stivelseskorn som er beskrevet av Printz i dok. 27 underbilag 5 vil være identiske i sammalt og siktet hvetemel. Slike funn gir derfor i seg selv ikke grunnlag for å konstatere om kornene stammer fra sammalt eller siktet mel. Det er derfor de «*lett kjendelige sabelformede celler*» som han beskriver i tillegg, og som stammer fra skallet på kornet, som viser at det her dreier seg om sammalt mel.

Men slike celler er bare funnet i prøvene fra turnskoene, fra åstedet og fra avdøde. De er ikke beskrevet blant funnene fra lommefragmentet.

Når Printz på side 10 i dok. 27 underbilag 5 i omtalen av lommefragmentet omtaler «*rester av sammalt hvetemel*» har dette derfor ikke grunnlag i hans egen beskrivelse av hva han har funnet. Det samme gjelder den avsluttende omtalen av «*(f)æces, karakterisert ved rester av ertes og grovmalt hvetemel*» i konklusjonen på side 13.

Konklusjonen så langt er at det ut fra Printz' beskrivelse av sine egne funn ikke kan legges til grunn at lommefragmentet inneholdt elementer fra hvete – verken skallceller eller stivelseskorn. Det kan heller ikke legges til grunn at de stivelseskornene fra hvete som ble funnet i samme lomme – uavhengig av avføringsfragmentet – stammet fra sammalt hvetemel. De kan like gjerne stamme fra siktet mel. Og da er kilden en annen enn kilden for de øvrige funnene, slik at dette funnet uansett ikke kan kobles til avdøde.

4.4.3 Stivelseskorn fra hvete

Det vises til drøftelsen under punkt 4.4.2. Som det fremgår av denne, må det legges til grunn at avføringsfragmentet som ble konstatert i Torgersens bukselomme, heller ikke inneholdt stivelseskorn av hvete.

4.4.4 Hår

Det er ikke beskrevet funn av hår i lommefragmentet.

4.4.5 Sand

Det er ikke beskrevet funn av sand i lommefragmentet.

4.4.6 Oppsummering

Likheten mellom lommefragmentet og prøvene fra antatt åsted og fra avdøde, begrenser seg etter dette til tilstedeværelsen av celler fra erter eller bønner. Om den svake identifiserende vekt av disse funnene viser jeg til uttalelsen fra Den rettsmedisinske kommisjon, gjengitt under punkt 4.3.6 foran.

Forskjellene er viktigere.

Lommefragmentet adskiller seg fra prøvene fra antatt åsted og fra avdøde ved at det ikke inneholder fragmenter av hvete, verken av skallceller eller av stivelseskorn.

Lommefragmentet adskiller seg fra turnskoprøven ved at det

- ikke inneholder fragmenter av hvete, verken av skallceller eller av stivelseskorn.
- ikke inneholder hår (turnskoprøve nr. 1/8b)
- ikke inneholder sand (turnskoprøve nr. 2/8a).

Det har ikke vært gjort noe forsøk på å aldersbestemme lommefragmentet. Det kan være uker eller måneder gammelt, mens det – hvis det skulle være påført i forbindelse med en eventuell påtenning i kjelleren i Skippergaten 6 b – må være påført i løpet av et tidsvindu på ca. ½ time.

Siden lommefragmentet befant seg i lommen i buksene som Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet, må det i tilfelle ha blitt påført i forbindelse med den eventuelle påtenningen av bålet. Da må det stamme fra avdøde. Men det finnes ingen naturlig forklaring på hvordan et avføringsfragment skal ha funnet veien fra avdøde og ned i Torgersens lomme, uten at verken buksene for øvrig eller jakken som han hadde på seg, bærer spor av avføring.

4.5 Fragmentet fra fyrstikkesken

4.5.1 Celler fra erter eller bønner

Jeg tar også her utgangspunkt i at Printz har funnet et avføringsfragment på den ene av fyrstikkeskene som befant seg i Torgersens lomme da han ble pågrepet.

I dok. 27 underbilag 11 er dette beskrevet slik på side 1:

«Den brune flekken som sees på den ene eske (28a) består av faeces med rikelig innhold av palisade-celler fra erteskiller og svarer således til avføringen fra den avdøde.»

Som for funnene som er omtalt under 4.2.1 og 4.2.2 må det legges til grunn at referansen til «erteskiller» er for snever, og at disse cellene kan stamme fra enten erter eller fra bønner.

4.5.2 Skallceller fra hvete

Printz har ikke beskrevet funn av skallceller fra hvete i fyrstikkeskefragmentet.

4.5.3 Stivelseskorn fra hvete

Printz har ikke beskrevet funn av stivelseskorn fra hvete i eller i tilknytning til fyrstikkeskefragmentet.

4.5.4 Hår

Det er ikke beskrevet funn av hår i tilknytning til fyrstikkeskefragmentet.

4.5 Sand

Det er ikke beskrevet funn av sand i tilknytning til fyrstikkeskefragmentet.

4.6 Oppsummering

Likheten mellom fyrstikkeskefragmentet og prøvene fra antatt åsted og fra avdøde, begrenser seg etter dette til tilstedeværelsen av celler fra erter eller bønner. Om den svake identifiserende vekt av disse funnene viser jeg igjen til uttalelsen fra Den rettsmedisinske kommisjon, gjengitt under punkt 4.3.6 foran

Fyrstikkeskefragmentet adskiller seg fra prøvene fra antatt åsted og fra avdøde ved at det ikke inneholder fragmenter av hvete, verken av skallceller eller av stivelseskorn.

Fyrstikkeskefragmentet adskiller seg fra turnskoprøven ved at det

- ikke inneholder fragmenter av hvete, verken av skallceller eller av stivelseskorn.
- ikke inneholder hår (turnskoprøve nr. 1/8b)
- ikke inneholder sand (turnskoprøve nr. 2/8a).

På samme måte som for lommefragmentet har det ikke vært gjort noe forsøk på å aldersbestemme fyrstikkeskefragmentet. Det kan være uker eller måneder gammelt, mens det – hvis det skulle være påført i forbindelse med en eventuell påtenning i kjelleren i Skippergaten 6 b – må være påført i løpet av et tidsvindu på ca. ½ time.

Dette fragmentet må i tilfelle ha blitt påført i forbindelse med den angivelige påtenningen av bålet i kjelleren. Da må det nødvendigvis stamme fra avdøde. Men det gjenstår uforklart – på samme måte som for lommefragmentet – hvordan dette fragmentet skal kunne ha forflyttet

seg fra avdødes underskjørt, lår eller strømpestropp og til en fyrstikkeske som har vært benyttet ved anledningen.

4.7 Betydningen av forskjellene mellom de enkelte prøvene

Felles likhet mellom de enkelte prøvene og fragmentene som er deler av avføringsbeviset, begrenser seg etter dette til at samtlige inneholder celler av erter eller bønner. I tillegg kommer at både turnskoprøven og prøvene fra antatt åsted og avdøde inneholder celler fra hvete.

Felles for disse likhetene er at den identifiserende vekt ikke er stor, jf. foran under punkt 4.3.6. Erter eller bønner i forskjellige former var en del av middagsmåltidet i langt større utstrekning enn i dag, og brød med hvete som basis ble konsumert til frokost, formiddagsmat og aftensmat.

Forskjellene er langt mer tungtveiende.

Turnskoprøven adskiller seg fra prøvene fra antatt åsted og fra avdøde ved at de siste

- ikke inneholder hår (prøve 1/8b) – noe som er en helt grunnleggende forskjell –
- ikke inneholder sand (prøve 2/8a).

Fyrstikkeskefragmentet og lommefragmentet adskiller seg fra prøvene fra antatt åsted og fra avdøde ved at de ikke inneholder hvete, verken skallceller eller stivelseskorn.

Fyrstikkeskefragmentet og lommefragmentet adskiller seg fra turnskoprøven ved at de

- ikke inneholder celler fra hvete, verken skallceller eller stivelseskorn,
- ikke inneholder hår
- ikke inneholder sand

Dersom det skulle legges til grunn at Printz – til tross for ordlyden i hans erklæring – har konstatert stivelseskorn av hvete i lommefragmentet, oppstår også en forskjell mellom lommefragmentet og fyrstikkeskefragmentet, nemlig at lommefragmentet i motsetning til fyrstikkeskefragmentet også inneholder stivelseskorn av hvete.

Disse forskjellene er tilstrekkelig tungtveiende til å begrunne at det er svært liten sannsynlighet for at turnskoprøven, lommefragmentet og fyrstikkeskefragmentet stammer fra samme kilde som prøvene fra det antatte åstedet og avdøde. Det er heller ikke grunnlag for å konstatere at turnskoprøven, lommefragmentet og fyrstikkeskefragmentet stammer fra samme kilde.

Når det på grunn av de konstaterte forskjellene ikke kan legges til grunn at fyrstikkeskefragmentet stammer fra avdøde, forsvinner også ethvert holdepunkt for at den aktuelle fyrstikkesken i det hele tatt har vært på åstedet. Og dette er igjen et forhold som sannsynliggjør ytterligere at denne fyrstikkesken har tilhørt Torgersens

bror Lorang og i det hele tatt ikke har noe med saken å gjøre. Dette viser igjen nødvendigheten av at det foretas en samlet vurdering av hele bevisbildet.

De påpekte forskjellene er ikke konstatert eller kommentert tidligere. Jeg ser da bort fra at de ble påvist i 2015, men neglisjert av kommisjonens leder i avgjørelsen av 31. august 2015. At det dreier seg om funn av to forskjellige celler fra hvete, er et helt nytt funn. Det er derfor nødvendig at kommisjonen ved sin nye behandling går konkret inn på en analyse av disse påviste forskjellene, samt på betydningen av funnet av hår i turnskoprøven av de øvrige konstaterte forskjellene, og tar standpunkt til hvilken betydning disse forholdene har for vurderingen av avføringsbeviset isolert sett, og for vekten av dette beviset som element i det totale bevisbildet.

5 Øvrige punkter som tas opp av påtalemyndigheten

5.1 Alternative kilder til lommefragmentet og fyrstikkeskefragmentet

På side 45 stiller statsadvokat Vale det retoriske spørsmålet:

«Hvor vanlig er det å gå rundt med en fyrstikkeske i lommen som har avføring på seg? Likeledes må det være tillatt å spørre om det er vanlig – i tillegg til å ha en fyrstikkeske med spor av avføring i jakkelommen – samtidig å ha en bukselomme med fragment av avføring.»

Og dette utdypes avslutningsvis i samme avsnitt:

«Lies forsøk i pkt. 11.5.2 i notatet om avføringsbeviset på å tilskrive disse ekstraordinære funnene generelt manglende personlig hygiene hos Torgersen og hans bror, virker ganske søkt.»

Selvfølgelig er det ikke vanlig å gå rundt med en avføringsflekk i bukselommen og på en fyrstikkeske i jakkelommen, og var det heller ikke i 1957. Dette vet statsadvokat Vale like godt som jeg. Men det han gjør her, er å snu problemstillingen på hodet. Det er påvist at det er forskjeller mellom disse to fragmentene og de øvrige prøvene, noe som viser at de ikke kan ha samme kilde. Dette er i seg selv tilstrekkelig til å frakjenne disse fragmentene den bevisverdi de har vært tillagt. Men uansett er det naturlig å stille spørsmålet om hvilke alternative kilder som kan tenkes. Og i den forbindelse har det som en mulighet vært pekt på mulig sviktende personlig hygiene hos Torgersen og hans bror. Det hører nok med her at de generelle kravene til personlig hygiene nok var langt lavere i 1957 hos store deler av befolkningen enn i dag. Beskrivelsen av de klærne Torgersen hadde på seg ved pågripelsen i rapport av 20. februar 1958 (hoveddok. 26, underbilag 7) er for så vidt illustrerende.

Jeg minner om at disse fragmentene – i første rekke lommefragmentet – kan være uker eller måneder gamle.

5.2 Fraværet av hår i andre funn enn turnskoprøven

I første hele avsnitt på side 46 gjøres det gjeldende at det beror på «en klar feilslutning» når det er anført at hårene i turnskoprøven viser at de må ha en annen kilde enn prøvene fra

åstedet og fra avdøde, og at fravær av ett element i noen funn kan lett tenkes dersom det forekommer en liten mengde av dette elementet, som i dette tilfellet var hår.

Også dette spørsmålet må imidlertid stilles omvendt. Om et element – i dette tilfellet hår – blir påvist i en større prøve – utelukker det ikke nødvendigvis at det stammer fra samme kilde, at det samme elementet ikke blir påvist i en svært liten prøve, selv om fraværet selvfølgelig ikke er noe argument for identitet. Men her er situasjonen den omvendte, nemlig at hårene er påvist i en svært liten prøve, mens de ikke er påvist i de langt større prøvene fra åstedet og avdødes klær. Da må det legges til grunn at det ikke er hår i de større prøvene. Riktig nok har de siste prøvene ikke blitt mikroskopert av Skulberg og Aaser, som identifiserte hårene i turnskoprøven. Men de er mikroskopert av Fürst og Printz, og det må legges til grunn at de hadde konstatert hår, dersom det hadde vært hår i de aktuelle prøvene. Avgjørende er uansett at det ikke er foreliggende opplysninger om hår i prøvene fra åstedet og avdøde, i motsetning til det som gjelder for turnskoprøven.

Og helt avgjørende er nødvendigvis dette:

Det er ikke uenighet om at avføringsprøvene fra avdøde og åstedet stammer fra avdøde, og at de aktuelle cellene er satt i sammenheng med ertesuppen hun hadde spist torsdag 5. desember. Men hvis også turnskoprøven skal stamme fra avdøde, må nødvendigvis kjøkkenpersonalet på Nye City hotell, hvor avdøde arbeidet og fikk ertesuppen servert, ha laget og servert ertesuppe med hår fra hund eller katt i. Det er et alternativ som det uten videre kan ses bort fra.

5.3 Nærmere om Printz' beskrivelse av sine funn

På side 46 gjøres det videre gjeldende at man av Printz' beskrivelse av bukselommefragmentet – «*liten klump av fæces med mange stenceller fra erteskaller*» – ikke kan si at det at det ikke også var gjort funn av noe hvete i avføringsklumpen. Det gjøres med andre ord gjeldende at Printz' klare beskrivelse av funnet ikke utelukker tilstedeværelse av et element som ikke er nevnt. Dette blir nokså meningsløst. Og når Printz nevner funnet av «*stivelseskorn fra hvete*» i en egen linje, uavhengig av omtalen av funnet av avføringsfragmentet, kan selvfølgelig ikke det tolkes som om avføringsfragmentet inneholdt stivelseskorn fra hvete. Her får vi gå ut fra at Printz har ment det han har skrevet. Da får vi også ta utgangspunkt i hva han faktisk har skrevet, og ikke hva påtalemyndigheten skulle ønske at han hadde skrevet.

Så tas så vidt forstås Printz' beskrivelse av skallcellene fra hvete til inntekt for at stivelseskornene i lommen egentlig er en del av eller hører sammen med avføringsfragmentet. Til dette er bare å si at Printz i det gjengitte sitatet beskriver disse cellene i tilknytning til «*samtlig nettopp nevnte prøver.*» De prøvene han viser til er prøvene 1, 16, 17 og 18, altså turnskoprøven og prøvene fra åstedet og avdøde. Denne beskrivelsen har ikke noe med lommefragmentet å gjøre. Så omtaler Printz at skallcellene kan passere tarmkanalen intakt. Det betyr selvfølgelig ikke at de kommer ut adskilt fra avføringen forøvrig, slik påtalemyndigheten synes å mene. Uansett er dette irrelevant, fordi verken lommefragmentet eller lommen det ble funnet i, har inneholdt spor etter slike celler.

Om betydningen av det manglende samsvaret mellom funn og konklusjoner, som er tatt opp i andre – fjerde avsnitt på side 47, er det tilstrekkelig å vise til gjennomgangen i punkt 4.3.2 foran.

5.4 Uttalelsen fra Den rettsmedisinske kommisjon

Til slutt omtaler statsadvokat Vale merknadene i min utredning 4. juni 2015 og i gjenåpningsbegjæringen til uttalelsen fra Den rettsmedisinske kommisjon av 6. desember 2004. Han gjør gjeldende at kommisjonens innvendinger ikke gir støtte for konklusjonen i begjæringen, og at uttalelsen ikke kan ses som noen underkjennelse av de sakkyndiges arbeid, «*slik det forsøkes fremstilt i begjæringen*».

For egen del har jeg gjengitt de sentrale delene av Den rettsmedisinske kommisjonens uttalelse på side 36 i min utredning 4. juni 2015. Jeg kan ikke se at jeg har knyttet noe nærmere kommentarer til denne uttalelsen. Det har heller ikke vært nødvendig. Den taler for seg selv.

I gjenåpningsbegjæringen er ett sentralt avsnitt av uttalelsen gjengitt på side 157 etter en uttalelse om at DRKs uttalelse peker på klare feilkilder ved avføringsbeviset.

På side 165 er det uttalt:

«På bakgrunn av drøftelsen ovenfor kan vi konkludere med at de vektige innvendingene som Den rettsmedisinske kommisjon hadde til avføringsbeviset utvilsomt er berettigede. Avføringsbeviset står i dag i en helt annen stilling enn det det gjorde i 1958, og har i dag ingen bevisverdi.»

Dette er en generell karakteristikk av avføringsbeviset og inneholder ingen kritikk av de sakkyndige ut over det som kan innfortolkes i gjennomgangen foran.

6 Avslutning

Jeg viser for øvrig til min redegjørelse av 4. juni 2015. Ut over det som fremgår av gjennomgangen foran, ser jeg ingen grunn til å endre på noe av innholdet og konklusjonene i denne.

Det må nå være opp til Gjenopptakelseskommisjonen å ta konkret standpunkt til betydningen av de forskjellene som er påvist mellom de enkelte avføringsprøvene, og dermed også til betydningen av avføringsbeviset, både isolert og som element i det samlede bevisbildet.

Nesodden, 20. desember 2018

Nils Erik Lie

NEL 09.01.2019

TORGERSSENSAKEN – PÅTALEMYNDIGHETENS UTTALELSE 22. OKTOBER 2018

TAKTISKE BEVIS – SPØRSMÅLET OM TORGERSEN KUNNE HA RUKKET Å MØTE FORNÆRMEDE RIGMOR JOHNSEN

I Innledning

I påtalemyndighetens uttalelse 22. oktober 2018, ført i pennen av statsadvokat Stein Vale, er de taktiske bevisene vedrørende «*tilknytning til åstedet da drapet ble begått*» behandlet på sidene 25-30.

Det sentrale spørsmålet om Torgersen i det hele tatt kunne ha rukket å møte Rigmor Johnsen før hun kom frem til Esther Olssons kiosk i Dronningensgate 25, er behandlet på sidene 25-26.

Jeg er bedt om å kommentere statsadvokatens uttalelser vedrørende dette spørsmålet. Kommentarene faller naturlig i to hovedspørsmål – henholdsvis bevissituasjonen i 1957-58 og behandlingen av dette spørsmålet i forbindelse med tidligere begjæringer om gjenopptakelse og gjenåpning – og en rekke underliggende delspørsmål.

Det er grunn til å understreke at dette er et av sakens sentrale bevisemaer. Hvis det må legges til grunn at Torgersen tidsmessig ikke hadde mulighet til å treffe Rigmor Johnsen før episoden ved Esther Olssons kiosk, faller påtalemyndighetens teori om Torgersen som drapsmann. Hvis Gjenopptakelseskommisjonen skulle komme til at man ikke kan se bort fra denne muligheten, må sannsynlighetsgraden for at et slikt møte kan ha funnet sted, vurderes opp mot det øvrige bevismaterialet som foreligger i saken. Jo mindre sannsynlig det er at et slikt møte kan ha funnet sted, desto tyngre må bevisene som taler i motsatt retning veie, for at påtalemyndighetens bevisbyrde skal kunne anses oppfylt. Dette viser igjen nødvendigheten av at det må foretas en samlet vurdering av hele bevisbildet.

II Bevissituasjonen i 1957-1958

1 Seneste tidspunkt for eventuell passering av Grand

Et helt sentralt spørsmål er når Tømmereeks og Casadios observasjon av Torgersen da han kom ut fra Grand, senest må ha funnet sted for at han skulle rekke å observere Rigmor Johnsen og følge etter henne noe før hun handlet i Esther Olssons kiosk i Dronningensgate 25.

Jeg minner om at svaret på dette spørsmålet er avhengig av svarene på følgende tre underspørsmål:

- 1) Når gikk Rigmor Johnsen fra trikkeholdeplassen ved Oslo Ø?

2) Hvor lang tid har hun brukt fra trikkeholdeplassen til krysset Karl Johansgate – Dronningensgate?

3) Hvor lang tid tar det å gå fra Grand til krysset Karl Johansgate – Dronningensgate?

Vi har svarene på alle disse underspørsmålene. Jeg viser for så vidt til punkt 6.1 (side 37 flg.) i min analyse av 27. november 2014.

1) Hun gikk fra holdeplassen kl. 2240.

Dette følger av vitneforklaringen fra Svein Erik Johnsen og samsvarer med opplysningene fra AS Bærumsbanen.

Dette svaret på underspørsmål 1 er åpenbart akseptert av Dorenfeldt under hovedforhandlingen. Dette fremgår av uttrykket «(s)å og si nøyaktig på dette tidspunkt, nemlig kl. 22.40, tok Rigmor Johnsen avskjed med sin venn...» i hans uttalelse 17. desember 1958 og gjengivelsen av hans prosedyre i Arbeiderbladet 13. juni 1958.

2) Med en ganghastighet på 4,5 km/t har hun brukt ca. 2 ½ minutt på denne strekningen – fra trikkeholdeplassen for an Oslo Ø og frem til krysset Karl Johansgate – Dronningens gate.

Hun har altså passert krysset kl 2242-2243.

Det er grunn til å nevne at passeringstidspunkt kl 2242-2243 finner en viss støtte i forklaringen fra vitnet Per Fonbæk (dok. 18 side 49).

Fonbæk anslår tidspunktet da han observerte de to til ca. kl 2250. Dette begrunner han med at han forlot arbeidsstedet Hotell Viking presis kl 2240. Dette tidspunktet fikk han oppgitt av personalvakten da han gikk. Han gikk forbi Jernbanetorget og fulgte Skippergaten til grev Wedels plass, hvoretter han gikk Dronningens gate tilbake og tok trikken til Oppsal – åpenbart fra Jernbanetorget – «vel kl 23.00». Strekningen han har gått etter at han observerte paret utenfor Skippergaten 6 b har altså vært lengre enn strekningen han gikk før observasjonen. Det samsvarer godt med at observasjonen ble gjort kl. 2250, eller kanskje noe før. Og dette samsvarer igjen med en gangtid fra Dronningensgate 25 til Skippergaten 6 b på ca. 6 minutter og 1-2 minutter til handelen og samtalen om og med mannen som fulgte etter henne.

Underspørsmål 2 er ikke stilt eller kommentert av Dorenfeldt. Men statsadvokat Vale angir på side 26 et møtetidspunkt ved kiosken «en gang mellom 22.45 og 22.50». Dette er i et hvert fall uten belegg i noen del av bevismaterialet. At hun skal ha brukt opp mot 10 minutter fra trikkeholdeplassen til kiosken, er meningsløst. Og hun og mannen som fulgte etter henne må nødvendigvis ha fått en form for kontakt på et tidligere tidspunkt enn ved kiosken.

- 3) Politiet har selv målt gangtiden på denne strekningen til henholdsvis 7 minutter (Johansen) og 5 minutter (Amundsen).

Gjennomsnittet av disse to tidsangivelsene kan trygt legges til grunn – altså en gangtid på denne strekningen på ca. 6 minutter.

Når det gjelder underspørsmål 3 har Dorenfeldt heller ikke kommentert betydningen av at det faktisk tar ca. 6 minutter å gå fra Grand til Dronningensgate. Det kan synes som om han har oversett eller i et hvert fall bagatellisert dette sentrale beviselementet.

Basert på det bevismateriale som faktisk foreligger i saken, må det etter dette legges til grunn at det kritiske tidspunktet for Tømmereeks og Casadios observasjon av Torgersen da han kom ut fra Grand, må ha vært senest kl 2237-2238, for at han skulle kunne rekke frem til krysset Karl Johansgate – Dronningensgate til kl. 2242-2243.

2 Tidspunktet for Tømmereeks og Casadios observasjon av Torgersen

Et helt sentralt spørsmål i saken er derfor tidspunktet for denne observasjonen. Dette tidspunktet er igjen avhengig av svaret på to kritiske underspørsmål: 1) Tidspunktet for avslutning av forestillingen på Chat Noir, hvor de to hadde vært, og 2) tiden de to har brukt på å gå fra Chat Noir til Grand.

På side 26 uttaler statsadvokat Vale om tidspunktet for observasjonen, etter å ha kommentert enkelte av de elementene som må vurderes for å finne frem til dette tidspunktet:

«En samlet vurdering av vitneprovene som sier noe om tidspunktet for når Torgersen passerte Grand, tilsier at det ikke er noen grunn til å trekke i tvil statsadvokat Dorenfeldts anslag om at passeringstidspunktet var omkring kl. 22.35/22.40.»

Jeg minner her om at Dorenfeldts anslag er basert på to grunnleggende feil. Han har lagt til grunn at forestillingen på Chat Noir *sluttet «ved ca. 22.20/22.25-tiden»* mens det ikke er bevismessig belegg for annet enn at den sluttet presis kl. 2225, jf. nedenfor under punkt 2.1. Og han har lagt til grunn at Tømmereek og Casadio har brukt 5 minutter på å gå fra Chat Noir til Grand, mens det riktige er ca. 7 minutter. At det har gått 10 minutter fra forestillingen sluttet og til Tømmereek og Casadio var ute på gaten, har han derimot akseptert og lagt til grunn.

Statsadvokat Vales merknader til de to kritiske underspørsmålene vil bli kommentert i det følgende.

2.1 Slutt-tidspunkt for forestillingen på Chat Noir

Statsadvokat Vale omtaler på side 25 brevet 1. mars 1958 fra Chat Noir til politiet, sakens dok. 43. At slutt-tidspunkt for forestillingen *«kan variere 3-4 minutter i hver retning»* fremgår imidlertid ikke av dette brevet, slik det gis inntrykk av. I brevet er det sagt reservasjonsløst at forestillingen 6. desember 1957 sluttet kl. 2225. Det fremgår av lagmannsrettens rettsbok at brevet er fremlagt under hovedforhandlingen 3. juni 1958, umiddelbart etter Casadios forklaring. Det siterte utsagnet om at det *«kan variere 3-4 minutter i hver retning»* stammer fra en telefonsamtale politiet – antakelig politibetjent Johansen – hadde med sekretær Johnsen ved Chat Noir, antakelig 18. desember 1957 (sakens dok.18 side 34). Utsagnet var helt generelt og ikke rettet spesifikt mot forestillingen 6. desember 1957. Johnsen ble heller

ikke ført som vitne for lagmannsretten. Bevisførselen for lagmannsretten, slik vi kan rekonstruere den i dag, gir derfor ikke holdepunkter for å legge annet til grunn enn at forestillingen sluttet kl. 2225. Når Dorenfeldt uttaler 17. desember 1958 at forestillingen sluttet «ved ca. 22.20/22.25-tiden» er dette derfor uten belegg i bevisførselen for lagmannsretten. Men han har vært nødt til å gjøre dette grepet for å få Torgersen til å rekke frem i tide.

Det fremgår av Dorenfeldts uttalelse 17. desember 1958 at han har lagt til grunn at det gikk 10 minutter fra forestillingen sluttet til de to var ute på gaten. Dette tidsintervallet er ikke kommentert av statsadvokat Vale. Det må etter dette legges til grunn at de to har vært ute på gaten tidligst kl. 2235.

Det er her grunn til å merke seg at både Tømmereek og Casadio opprinnelig har anslått tidsintervallet fra forestillingens slutt til de var ute på gaten til «ca. 10 minutter a ett kvarter». Begge er avhørt av politibetjent K. Johansen, som åpenbart hadde en sentral rolle under etterforskningen. Tømmereek ga denne opplysningen allerede 18. desember 1957 (dok. 18 side 33), mens Casadio ble avhørt først 24. februar 1958 (dok. 40 side 2).

Rapporten med avhøret av Casadio fortsetter:

«Etter at forklaringen er lest opp, forklarer vitnet at han nå har tenkt over hvor lenge det kunne ta fra de fikk (sic) fra teatersalen og til de kom utenfor, etter ført å ha hentet tøyet i garderoben, og vitnet forklarer at han nå er sikker på at dette ikke tok mere enn 10 minutter.»

Denne protokollasjonen etterlater et spesielt inntrykk. Selvfølgelig har Casadio også i første omgang tenkt over hvor lang tid dette kunne ta. At det først er «nå» han har tenkt over dette, og at det er av eget tiltak at han kommer med denne tilføyelsen, fremstår ikke som sannsynlig. I slutten av februar 1958 har politiet vært klar over at dette tidsskjemaet har vært av betydning. Protokollasjonen etterlater uvegerlig et inntrykk av at politibetjenten har tatt initiativ til å få presset dette tidsintervallet så langt ned som mulig, og at Casadio, både på grunn av usikkerheten og av tiden som har gått, da har akseptert en maksimumstid på 10 minutter. Hvis dette hadde vært noe han hadde kommet på av eget initiativ, hadde det også vært grunn til å forvente en forklaring på hvorfor han plutselig endret forklaringen fra «ca. 10 minutter a ett kvarter» til å være «sikker på at dette ikke tok mer enn 10 minutter.»

Her må det legges avgjørende vekt på Tømmereeks forklaring få dager etter besøket på Chat Noir og på Casadios opprinnelige forklaring, med den konsekvens at de har vært ute på gaten senere enn 2235, da det aktuelle tidsintervallet høyst sannsynlig har vært over 10 minutter. Dette gjør det igjen sannsynlig at observasjonstidspunktet ved Grand har vært så sent som 2243-2244, hvilket gjør det ytterligere usannsynlig at Torgersen kunne rekke å møte Rigmor Johnsen slik påtalemyndigheten har gjort gjeldende.

2.2 Tidsforbruk på strekningen Chat Noir - Grand

Neste kritiske spørsmål er hvor lang tid vitnene Tømmereek og Casadio brukte på å gå fra Chat Noir til Grand.

Statsadvokat Vale uttaler på side 25 at det ikke er riktig at polititjenestemennene som prøvegikk strekningen Chat Noir – Grand gikk feil, og at dette bare er noe jeg «hevder».

Her kan han ikke ha satt seg inn i bevismaterialet.

Sakens dok. 22 omtaler på sidene 51 og 52 de rutene som rapportskriverne K. Johansen og A. Amundsen gikk opp hver for seg og tok tiden på.

På side 52 omtales «rute 7» slik:

«Chat Noir – Klingenberggt. -Universitetsgt. – Karl Johansgt. – Grand Hotel»

Begge oppgir 5 minutter som anvendt tid.

For politiet forklarte Tømmereek 13. desember 1957 bare at de gikk «opp forbi Nasjonalteatret, gjennom parken og til Karl Johansgt.» (dok. 18 side 32).

At Johansen og Amundsen, som prøvegikk strekningen 30. januar 1958, da gikk raskeste veien gjennom Klingenberggaten, er for så vidt forståelig.

Men i den rettslige forundersøkelsen (dok. 35 side 17) har Tømmereek presisert ruten de gikk: «*fra Chat Noir, Roald Amundsensgt., Stortingsgt., skrådde over foran Nationaltheatret, gikk over Karl Johansgt., og nedover venstre fortau uten å stoppe og se i vinduene.*» De har altså gått daværende Roald Amundsens gate og Stortingsgaten rundt Continentalkvartalet i stedet for å ta raskeste veien gjennom Klingenberggaten.

Hva statsadvokaten mener med at Tømmereeks beskrivelse «*er for alle lokalkjente vel forenlig med den strekningen som etterforskerne gikk*» er ikke lett å forstå. Det kan jo ikke trekkes i tvil at det dreier seg om to forskjellige ruter. Og det er konstatert gjennom egen prøvegåing at den ruten de to faktisk gikk, tar ca. 7 minutter, altså en differanse på ca. 2 minutter og ikke «*neppe mer enn et halvt minutt forskjell*», slik statsadvokat Vale anfører. Differansen skyldtes at etterforskerne gikk en annen rute, og har gått for fort.

Jeg er enig i at differansen på ca. 2 minutter kan synes høy. Men dette har å gjøre med forskjell i tempo. Jeg har nå selv i høy fart prøvegått strekningen som polititjenestemennene gikk. Da tok det det 5 minutter. Når man sammenholder tidsbruket i høy fart gjennom Klingenberggaten med tidsbruken i makelig fart rundt Continentalkvartalet, fremstår differansen på 2 minutter som naturlig. Og polititjenestemennenes gangtid på den ruten de faktisk gikk, er uansett irrelevant. Det avgjørende er at gangtiden på den ruten Tømmereek og Casadio fulgte i makelig eller alminnelig tempo, er ca. 7 minutter.

Statsadvokaten har heller ikke grunnlag for utsagnet om at de to fordi skulle nå en buss, «*hadde en noe raskere gange enn hva Lie har forutsatt i sine beregninger.*» Igjen: Det kan virke som om han ikke har satt inn i de relevante avhørene. Tømmereek har ikke uttalt seg om gangfarten. Casadio har derimot uttalt i avhør 24. februar 1958 (dok. 40 side 4):

«(V)itnet forklarer på spørsmål at de spaserte med alminnelig fart. De regnet nemlig med at de hadde god tid til 23-bussen fra Centrum kino.»

Dette samsvarer med beregningene på side 43 i min analyse, hvor det er klarlagt at de kunne være ute av Chat Noir så sent som 2240, spasere i makelig fart – 4,5 km/t – og rekke bussen 2300 uten problemer.

Dette bekrefter ytterligere at tidspunktet for observasjonen må ha vært ca. 7 minutter etter at de to hadde kommet ut fra Chat Noir, altså tidligst kl. 2242-2243, sannsynligvis enda senere.

Men på dette tidspunktet måtte Torgersen allerede ha rukket frem til krysset Karl Johans gate-Dronningensgate – ca. 6 minutter unna – hvis han skal ha vært mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen.

3 Vitnene fra Hjerterum om tidspunktet da Torgersen gikk derfra

Neste spørsmål blir om det kan trekkes noen slutninger med hensyn til møtetidspunktet ut fra vitneforklaringene fra personer som var til stede på kafé Hjerterom samtidig med Torgersen, og som har forklart seg om når de mente han Torgersen gikk derfra.

Statsadvokat Vale trekker frem forklaringene fra disse vitnene, og uttaler på side 25 at samtlige av disse «gir uttrykk for at han forlot restauranten *før* kl 22.30.»

Dette er positivt galt.

De aktuelle vitnene har forklart seg på sidene 19-24 i sakens dok. 18.

Restauratør Ludvig Ludvigsen har ikke sagt noe om når Torgersen gikk.

Serveringsdame Ranveig Lorentzen har sagt at når hun gikk rundt «*ved 2230-tiden, var plassen han hadde sittet på, tom.*» Av dette – «*ved 2230-tiden*» – kan det selvfølgelig ikke slutes at plassen var tom før 2230.

Alfhild Ludvigsen la ikke merke til «*når mannen gikk igjen*».

Portier Holtskog «er ikke sikker på tiden da Torgersen gikk, men det må ha vært mellom kl. 2200 og 2230», uten at han angir noe holdepunkt for denne antakelsen.

Disse fire er ikke avhørt under den rettslige forundersøkelsen.

Odd Starås satt sammen med Torgersen «*til ca. kl. 22.25-22.30. Da reiste Torgersen seg opp og forlot restauranten alene.*»

I den rettslige forundersøkelsen forklarte han:

«Torgersen gikk først og han gikk ca. 22.30. Vitnet så på klokken også da.»

Karoline Hagen «*skulle anta at klokken var 2230 ca. da Torgersen gikk*».

I den rettslige forundersøkelsen forklarte hun:

«Klokken 22.20 så vitnet på klokken. Litt etter gikk Torgersen, uten at hun kan si nøyaktig når det var.»

Anne Grethe Knutsen forklarte at Torgersen gikk 22.20. Hun begrunner dette med at hun så på klokken noen få minutter før Torgersen gikk, og da var den 22.15.

I den rettslige forundersøkelsen forklarte hun:

«Ca. kl. 22.15 så vitnet på klokken og 10-15 minutter senere, kanskje ikke så mye, gikk Torgersen. Det var i hvert fall før kl 22.30.»

Statsadvokaten har altså ikke belegg for utsagnet om at «*samtlig vitner*» gir uttrykk for at Torgersen forlot Hjerterum før 22.30. Den eneste av disse vitnene som har gitt uttrykk for at Torgersen gikk før 2230, er Anne Grethe Knutsen. Her er det også usikkerheter – hva er «*noen få minutter*»? Og hva er «*i et hvert fall før*?»

I motsetning til det presise slutt-tidspunktet for forestillingen på Chat Noir, er det ikke mulig å fastslå det aktuelle tidspunktet mer presist enn at det må ha vært rundt 2230, kanskje noe før, men det kan heller ikke utelukkes at det har vært noe senere.

Så trekker statsadvokaten frem Holtskogs utsagn om at Torgersen hadde stor fart. Det er imidlertid ikke opplyst hvor Torgersen og Holtskog selv var da denne observasjonen ble gjort. Om han hadde det travelt i garderoben, gir ikke det grunnlag for å slutte noe med hensyn til farten ute på gaten. Og Holtskog kan neppe ha vært ute, siden han ikke kan si med sikkerhet om Torgersen gikk oppover eller nedover Pilestredet. Da kan han heller ikke ha observert Torgersens gangfart ute på gaten.

Johansen og Amundsen har begge gått strekningen Hjerterum – Grand på 8 minutter. Det må være greit å legge det til grunn. I tillegg kommer at vi ikke vet hvor lenge Torgersen hadde vært inne på Grand før han ble observert av Tømmereek og Casadio.

Det fremgår videre av lagmann Lundes utkast til kjennelse side 6 at Torgersen underveis fra Hjerterum skal ha truffet to bekjente – Arne Torstensen og Tor Gulbrandsen – og snakket med dem i ca. 10 minutter. Dette ble åpenbart ikke opplyst under hovedforhandlingen, og det foreligger ingen opplysninger om at politiet i etterkant har forsøkt å finne eller avhøre dem.

Uansett gir ikke vitneprovene fra Hjerterum noe holdepunkt for at Torgersen kom ut fra Grand før ca. 2242-2243. De gir ikke grunnlag for å slutte noe i den ene eller andre retningen. Det har derfor ikke vært lagt vekt på dem i tidligere utredninger, men det har vært nødvendig å gå inn på dem nå siden de har vært trukket frem v statsadvokaten.

4 Vitner fra Hjerterum om forsøk på kontakt

Neste innspill er forklaringene fra Karoline Hagen og Anne Grethe Knutsen. Det er selvfølgelig ingen tvil om at Torgersen forsøkte å få kontakt med dem, og ble avvist. Men så uttaler statsadvokat Vale på side 26 at hendelsen *«nevnes her i det pikenes forklaringer kan kaste lys over Torgersens intensjoner den kvelden.»* Til det er bare å si at det i det hele tatt ikke er noe særskilt ved at en ung mann på restaurant forsøker å få kontakt med to enslige piker ved et annet bord. Ut fra det kan det selvfølgelig ikke sluttet noe som helst med hensyn til eventuelle intensjoner ut over kontaktforsøket.

5 Vitnet Else Randi Wiik

Statsadvokat Vale trekker deretter på side 26 frem politiforklaringen fra vitnet Else Randi Wiik (sakens dok. 18 side 29), som tas til inntekt for at hun så Torgersen utenfor Grand kl. 2230. Denne forklaringen kan imidlertid ikke leses slik. Det hun sier til politiet, er at *«Fredags kveld kl. 2230 satt jeg utenfor Grand hotel i K.J. gate. Bilen var parkert inntil fortaugskanten foran hotellet»*, og at *«Siktete Fredrik Torgersen kom da oppover K.J i retning mot Østbanen»*. Når dette ses i sammenheng med det som ble sagt under den rettslige forundersøkelsen (sakens dok. 45 side 16), og som statsadvokat Vale gjengir, er den eneste naturlige forklaringen at hun og forloveden parkerte utenfor Grand ca. kl. 2230, at de sto der en halv times tid, og at hun *«da»* - altså mens de satt der – så Torgersen. Hun anslår selv tidspunktet til kl. 2245. Heller ikke etter sitt innhold kan hennes politiforklaring tas til inntekt for at hun observert Torgersen 2230. Og i tillegg kommer at en observasjon av Torgersen kl. 2230 kommer i konflikt med brevet fra Chat Noir sammenholdt med Tømmereeks og Casadios forklaringer, og også med observasjonene fra vitnene på Hjerterum.

I tillegg kommer at hun under hovedforhandlingen forklarte seg i samsvar med det som ble sagt under den rettslige forundersøkelsen.

Morgenbladet 4. juni 1958 gjengir henne slik:

«Kvinnen satt i en bil ved fortauskanten i en halv times tid og så da Torgersen stå i svingdøren inn til Grand Café.»

Arbeiderbladet 4. juni 1958 gjengir henne slik:

«En kvinne som kjente Torgersen satt i en bil utenfor Grand og ventet på et par. Det var mellom klokka 22.30 og 23.00, og i løpet av dette tidsrommet rundet Torgersen hjørnet og forsvant oppover Karl Johan, ...»

I ytterligere tillegg kommer at Wiik gir en presis beskrivelse av personens frakk. Han var iført «*en av disse korte moderne frakkene i beigefarget tweedstoff og med skinnkrage.*» Hun forteller videre at han hadde kragen brettet opp til ørene. Vi vet at Torgersen hadde på seg en knelang mørkeblå frakk. Denne presise beskrivelsen av en annen frakk enn den Torgersen hadde på seg, gir grunn til å tro at det ikke var Torgersen, men en annen person, hun observerte.

6 Oppsummering

Der bevismaterialet som er gjennomgått i det foregående, gir ikke grunnlag for å legge annet til grunn enn at Torgersen befant seg utenfor inngangen til Grand da Rigmor Johnsen passerte krysset Karl Johansgate-Dronningensgate.

Det er grunn til å presisere hvilke vilkår som må være oppfylt for at det allikevel skal ha vært Torgersen som fulgte etter Rigmor Johnsen.

I punkt 6.2.4 i min analyse 27. november 2014 har jeg gjort følgende oppsummering av dette spørsmålet:

«Dersom Torgersen allikevel skulle ha kommet til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate samtidig med Rigmor Johnsen, må ett eller flere av følgende vilkår være oppfylt:

- (1) Trikkeavgangen kl 2240 har vært betydelig forsinket.
- (2) Forestillingen på Chat Noir har sluttet betydelig tidligere enn 2225.
- (4) Tømmereek og Casadio har brukt betydelig kortere tid enn 10 minutter fra de forlot teatersalen til de var ute på gaten.
- (5) Tømmereek og Casadio har brukt betydelig kortere tid enn syv-åtte minutter på strekningen Chat Noir – Grand.

Problemet er at det ikke er noe i bevisførselen som indikerer at noen av disse vilkårene foreligger. Man kan ikke uten videre strekke enkeltbevis for å få dem til å passe med en forhåndsoppstilt hypotese.

Opplysningene om observasjoner av Torgersen, sammenholdt med de opplysninger som foreligger om relevante tidspunkter, bekrefter således at Torgersen ikke kan ha rukket frem til Dronningens gate til slik tid at han har truffet på Rigmor Johnsen. Han kan derfor ikke ha vært den mannen som fulgte etter henne, og som hun beklaget seg over til Esther Olsson.»

Denne oppsummeringen står fortsatt ved lag, uansett om det skulle legges til grunn at forestillingsslutt var siste teppefall, slik at punkt (3) ovenfor bortfaller.

III Tidligere behandlinger av spørsmålet om Torgersen kunne rekke å møte Rigmor Johnsen

1 Innledning

Statsadvokat Vale uttaler avslutningsvis på side 26:

«Når det gjelder Torgersens bevegelser etter at han forlot Hjerterum, kan jeg ikke se at det i gjenåpningsbegjæringen eller i Lies analyser bringes frem noe nytt som tilsier at det omtrentlige tidsskjemaet som ble lagt til grunn av påtalemyndigheten, umuliggjør at Torgersen møtte Rigmor Johnsen ved pølseboden i Dronningens gate en gang mellom 22.45 og 22.50.»

Det han mener er åpenbart det motsatte av det han sier. Han mener at det ikke er tilveiebrakt noe nytt som «umuliggjør at Torgersen møtte Rigmor Johnsen ved pølseboden i Dronningens gate en gang mellom 22.45 og 22.50.» Og dette er igjen en gal problemstilling. Det er ikke spørsmål om møtet er umuliggjort, men om hvor sannsynlig det er – hensett til samtlige beviselementer som gjelder dette spørsmålet – at et slikt møte kunne finne sted.

Det er uvisst hvor han har denne tidsangivelsen fra. At Rigmor Johnsen skulle ha brukt opp mot 10 minutter på turen fra trikkeholdeplassen til kiosken – en tur som maksimalt tar 2-3 minutter i rolig gangtempo – er meningsløst. Og det lar seg ikke forene med at hun låste seg inn i Skippergaten 6 b kl. 2252-2253, et tidspunkt som kan fikseres nokså presist på grunn av vitnet Sigrid Fjellbergs forklaring.21253

Det som anføres er også en grunnleggende gal – i et hvert fall ufullstendig – tilnærming.

Dersom man skulle komme til at bevismaterialet vedrørende dette spørsmålet er så klart at Torgersen umulig kan ha rukket å møte Rigmor Johnsen, er saken avgjort i og med dette. Men hvis man ikke skulle mene det, til tross for påvisningene foran, må det tas standpunkt til sannsynligheten. Jo mindre sannsynlig det er at dette møtet kunne finne sted, desto større krav må det stilles til tyngden av de deler av bevismaterialet som måtte tale i Torgersens disfavør for at begjæringen om gjenåpning ikke skal kunne tas til følge.

Det er denne samlede vurderingen som ikke er gjort i de tidligere avgjørelsene om gjenopptakelse eller gjenåpning, og som heller ikke statsadvokat Vale foretar.

Det er allikevel gjort gjeldende at det ikke er brakt frem noe nytt om dette spørsmålet. Dette gjør det nødvendig med en detaljert analyse av tidligere tilnærminger, for å vise at statsadvokat Vales påstand om at det ikke er brakt frem noe nytt, ikke er korrekt.

2 Hovedforhandlingen i 1958

Statsadvokat Vale viser til «*det omtrentlige tidsskjemaet som ble lagt til grunn av påtalemyndigheten*».

Spørsmålet om passeringstidspunktet har vært berørt i statsadvokatens prosedyre. Arbeiderbladet 13. juni 1958 gjengir ham slik:

«(V)i biter merke i hans interesse for småpiker før han med uforrettet sak går derfra (fra Hjerterum) klokka 22.25. Fire vitner hjelper oss med opplysninger om at han rundet Grandhjørnet nærmere 22.40».

Det siktes åpenbart til forklaringene fra Tømmereek, Casadio, Wiik og Johnsen (11., 12. 13. og 14. vitne ved hovedforhandlingen). Men ingen av disse har kunnet bidra med noe som gjelder selve passeringstidspunktet. Tømmereeks og Casadios bidrag går ikke ut over uttalelsen om tidsforløpet fra forestillingens slutt til de var ute på gaten, og de to andre har ikke bidratt med noe av betydning. Noe grunnlag i disse vitneforklaringene for å fastslå passering «nærmere 22.40» – altså før 2240 – har Dorenfeldt ikke hatt.

Av Dorenfeldts uttalelse fremgår at han har lagt til grunn at forestillingen sluttet «ved ca. 22.20/22.25-tiden» og at man derfor kan «regne ut tidspunktet temmelig nøyaktig til ca. kl 22.35/22.40». Han har altså akseptert forklaringen fra Tømmereek og Casadio om at det gikk ca. 10 minutter fra forestillingen sluttet til de var ute på gaten, og lagt til de 5 minuttene fra Johansens og Amundsens spasertur.

Men Dorenfeldt har ikke hatt grunnlag for påstanden om forestillingsslutt «ved ca. 22.20/22.25-tiden». Bevisførselen for lagmannsretten har ikke gitt grunnlag for annet enn at forestillingen sluttet 2225, slik det er redegjort for i brevet 1. mars 1958 fra Chat Noir. Dette blir klart når vi sammenholder Dorenfeldts uttalelse 17. desember 1958 med lagmann Lundes utkast til kjennelse.

Lunde viser innledningsvis til Dorenfeldts uttalelse 17. desember 1958, og opplyser videre at

«kriminalsjefen i Oslo har imøtegått gjenopptagelsesbegjæringen i et påtegningskriv av 26. mai 1959. Statsadvokaten har tiltrådt hva kriminalsjefen har anført.»

Det fremgår av utkastet side 4 at den daværende forsvareren hadde gjort gjeldende at

«man ved beregningen av tidspunktet ikke hadde tatt i betraktning den tid Casadio og frk. Tømmereek må ha brukt for å komme fra salen i Chat Noir og ut på gaten.»

Til dette skrev Lunde på side 15:

«Kriminalsjefen tilføyer at ifølge skriftlig underretning fra Chat Noir sluttet forestillingen kl. 22.25. Dette fremgår av teatrets brev av 1. mars 1958 (dok. 43) som ble fremlagt under hovedforhandlingen. Ifølge vitneprov fra to polititjenestemenn som uavhengig av hverandre hadde gått opp ruten Chat Noir – Grand Hotell, tok det 5 min. å gå denne strekning. Det må etter dette være klart at statsadvokaten i sin vurdering i lagmannsretten har regnet med at der medgikk 5 – 10 minutter fra forestillingen var slutt til Casadio og frk. Tømmereek var kommet ut på gaten.»

Her har altså Lunde ansett tidspunktet 2225 for å ligge fast. Dette har vært en nødvendig forutsetning for å få anslaget på 5-10 minutter til å stemme med påstanden om passering av Grand «ca. 22.35-22.40». Men han har oversett Dorenfeldts aksept av at det gikk 10 minutter fra forestillingsslutt til de var ute på gaten.

Dette kan ikke forstås på annen måte enn at bevisførselen for lagmannsretten ikke har gitt grunnlag for annet sluttidspunkt for forestillingen enn 2225, slik Chat Noir har opplyst, og at Dorenfeldt – om han i prosedyren har uttalt seg slik referatet i Arbeiderbladet viser – ikke har

hatt grunnlag for å hevde dette. Til overmål har han i etterkant tiltrådt det kriminalsjefen har anført om slutt-tidspunkt for forstillingen..

Dorenfeldt har heller ikke problematisert avstanden fra Grand til krysset Karl Johan/Dronningensgate. Han nøyer seg med å si:

«Så å si nøyaktig på dette tidspunkt, nemlig kl. 22.40, tok Rigmor Johnsen avskjed med sin venn Svein Erik Johansen ved trikkeholdeplassen på Oslo Ø,---»

Han har altså ikke reflektert over betydningen av at det tar minst fem minutter å gå fra Grand til krysset Karl Johan/Dronningensgate.

Det kan ikke imøtegås at vi har tre sikre elementer som gir oss grunnlag for å fastslå tidspunktet for passeringen av Grand.

Forestillingen sluttet 2225. Et intervall på 10 minutter til de to var ute på gaten, ble akseptert av Dorenfeldt. Spaserturen fra Chat Noir til Grand har tatt ca, 7 minutter. Da blir tidspunktet for observasjonen av Torgersen 2242-2243 – altså omtrent det samme tidspunktet som Rigmor Johnsen må ha nådd frem til krysset Karl Johansgate/Dronningens gate – og da står vi fortsatt overfor den uforklarte differansen på fem-seks minutter.

Ingen av disse tre elementene er forsøkt imøtegått, eller i det hele tatt kommentert, av statsadvokat Vale.

Den samlede vurderingen av disse tre elementene – holdt opp mot det sannsynlige tidspunktet for Rigmor Johnsens passering av krysset – ble ikke gjort i 1958. Denne samlede vurderingen er en ny omstendighet. Klargjøringen av at Tømmereek og Casadio har gått en annen vei i sitt eget tempo, og følgelig har brukt ca. 2 minutter mer enn det som ble lagt til grunn i 1958, er i et hvert fall en ny omstendighet, som de øvrige opplysninger i tilknytning til tidspunktet for Grandpasseringen må ses i lys av. Dette gjelder både i forhold til straffeprosessloven § 391 nr. 3 og § 392 andre ledd.

3 Gjenopptakelsessaken i 1973-1975

I advokat Tor Erling Staffs gjenopptakelsesbegjæring 22. mars 1973 ble to forhold trukket frem.

Han pekte innledningsvis på at Torgersen ikke kunne ha rukket å være ved Oslo Ø 2240 når han hadde forlatt Hjerterum «*noen minutter før kl. 22.30*». Han anførte også at Tømmereeks tidsangivelse formodentlig var ukorrekt, «*idet hun ikke har tatt tilbørlig hensyn til den tid det for henne har tatt å komme ut av teatersalongen, om garderoben etc. på Chat Noir.*»

Det siste må bygge på en misforståelse. Dette spørsmålet har både hun og Casadio uttalt seg om.

Statsadvokat Wiker uttalte 22. oktober 1973:

«Som nevnt er intet nytt brakt inn i saken, og de oppgitte tidspunkter passer helt ut med at Torgersen traff Rigmor i Karl Johansgate ved Dronningensgate og fulgte etter henne derfra.»

I beslutningen 27. juni 1975 gjenga lagmannsretten på sidene 87-88 forklaringene som vitnene Starås, Hagen og Knutsen ga under den rettslige forundersøkelsen. På sidene 87-89

gjenga lagmannsretten de tilsvarende forklaringene fra vitnene Tømmereek, Wiik og Johansen, i tillegg til at det ble vist til brevet 1. mars 1958 fra Chat Noir.

Lagmannsretten uttaler så på side 91:

«Gjennomgåelsen av disse forklaringer m.v. viser de forskjellige forhold som har vært fremme under bevisførselen vedrørende denne del av saken. Det fremgår at det som er spesielt nevnt under post III i gjenopptagelsesbegjæringen – tidspunktet for Torgersens opphold i kafé Hjerterum, hans passering av Grand og spørsmålet om han kan ha fulgt etter Rigmor fra Oslo Ø. – har forelagt for og bedømt av lagretten. Retten kan ikke finne at det under denne post er opplyst nye kjennsgjerninger eller tilveiebrakt nye bevis som synes egnet til å bevirke frifinnelse. Loven gir ikke adgang til gjenopptagelse utelukkende på grunnlag av en ny vurdering av kjennsgjerninger og bevis som var opplyst under hovedforhandlingen.»

Det ble altså ikke foretatt noen ny realitetsvurdering i 1975. Jeg minner om at vi da ikke hadde noen bestemmelse tilsvarende straffeprosessloven § 392 andre ledd.

I kjennelsen 31. mai 1976 nøyer Høyesteretts kjæremålsutvalg seg med følgende:

«Utvalget vil her bare føye til at det ikke er opplysninger som kan gi støtte for forsvarerens teori om at drapsmannen har fulgt etter Rigmor helt fra trikkeholdeplassen ved Østbanen. Det er da ikke frembrakt noe som er egnet til å vise at det tidsskjema påtalemyndigheten bygget sin bevisførsel på, og som også lagretten må ha lagt til grunn, er uholdbar.»

Ved behandlingen i 1973-1976 ble det altså ikke brakt inn noe nytt i saken i forhold til det som hadde kommet frem under hovedforhandlingen i 1958.

4 Gjenopptakelsessaken i 1997-2001

Torgersens anførsler vedrørende dette forhold er gjengitt slik i lagmannsrettens kjennelse 18. august 2000:

«Det var også en rekke vitner som observerte Torgersen på Kafé Hjerterum. Vitnene har kunnet kommentere hans dress/benklær. På bakgrunn av vitneforklaringene må antas at Torgersen forlot kaféen kl 2230. Han kan da ikke ha rukket å være på Østbanen eller i Dronningensgate til kl 2240, noe som er lagt til grunn ved domfellelsen.

At det ikke var Torgersen som fulgte etter Rigmor bestyrkes også av Else Randi Wiiks forklaring. Hun satt i bil utenfor Grand Hotel fra kl 2230 den aktuelle fredagskvelden, og så Torgersen gå forbi nedover Karl Johansgt ca kl 2245. Wiik ønskes ført som vitne i gjenopptakelsessaken. Det vises videre til vitneforklaringen som Wiiks forlovede, Kjell Johnsen, avga for Oslo forhørsrett 19 februar 1958 (...). Også Astrid Tømmereeks forklaring (...) om at hun så Torgersen komme ut av Grand Kafé, sammenholdt med opplysningen fra Chat Noir om at forestillingen der sluttet kl 2225, viser at Torgersen tidligst kan ha gått ut fra kaféen kl 2245.»

I uttalelse 26. februar 1998 fra statsadvokat Frønsdal vises det til Wikers uttalelse 22. oktober 1973 og Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse 1976. Han fortsetter:

«Det er således i den nye gjenopptakelsesbegjæring ikke fremkommet noe for så vidt gjelder tidsanslag og tidsberegninger (som i seg selv er usikre), som umuliggjør Torgersen som drapsmannen. På ny gjelder således lagmannsrettens vurdering fra 1975, jfr. det foran refererte fra lagmannsrettens beslutning side 98.»

Han overser altså at lagmannsretten i 1975 ikke foretok noen vurdering ut over å uttale at det ikke var fremkommet nye omstendigheter eller bevis som kunne begrunne et annet resultat. Relevansen av det anførte i forhold til strpl. § 392(2) er ikke omtalt.

Lagmannsretten gjengir videre følgende senere utsagn fra hans side:

«Det er videre fremholdt at *hovedpoenget* vedrørende aktørenes bevegelser kvelden den 6 og natten den 7 desember 1957, må ha vært det faktum at Torgersen – mot hvem man hadde en rekke tekniske bevis og også andre bevis – beviselig beveget seg inn i det aktuelle området av byen til en tid som passer for den som er gjerningsmann for drapet, og ut av området til en tid som passer for ildspåsettelsen.»

Dette er en uttalelse det er vanskelig å se at det er dekning for.

I kjennelsen 18. august 2000 nøyer lagmannsretten seg med følgende:

«Forsvarerne har – bl a i gjenopptakelsesbegjæringen av 17 september 1997 – gått detaljert inn på ulike vitneforklaringer og tidsangivelser med sikte på å vise at A ikke kunne være gjerningsmannen, eventuelt at sannsynligheten for at det skulle være ham er liten. I hovedsak er dette omstendigheter som kom fram og ble vurdert under hovedforhandlingen i 1958 – og for så vidt også i forrige gjenopptakessak – og lagmannsretten finner ikke grunn til å kommentere anførselene enkeltvis. De anførte omstendigheter kan verken isolert sett, eller sett samlet med de øvrige opplysninger i saken, gi grunnlag for gjenopptakelse. De nye anførselene m h t tidsangivelser – herunder om hvilken tid A og en eventuell Gerd kan ha brukt fra As hjem til sentrum samt om hvor lang tid W kan ha brukt fra Gjersjøen til Oslo sentrum – gir heller ikke grunn for å gjenoppta saken. Lagmannsretten bemerker for øvrig at det i omtrent alle saker med mange vitneforklaringer vil være forklaringer som ikke lar seg forene på alle punkter, noe som bl a har sammenheng med svakhetene generelt ved vitneforklaringer. Vitners anslag om tidsforløp viser seg erfaringsmessig også å måtte tas med store forbehold.»

Lagmannsretten foretar altså ingen realitetsvurdering av anførselene i tilknytning til møtetidspunktet. Det overses at det vedrørende dette punktet i saken bare er ett tidsforløp som har vært gjenstand for anslag fra vitner – tidsforløpet fra forestillingens slutt til Tømmereek og Casadio var ute på gaten – at det følgelig bare er disse to vitneforklaringene det er aktuelt å vurdere, og at deres oppfatning om dette viktige tidsforløpet har vært akseptert av Dorenfeldt i 1958.

Mangelen på en samlet vurdering i 1958 er fortsatt ikke rettet opp.

I Rt-2001-1521 utaler Høyesteretts kjæremålsutvalg på side 1540:

«Sentrale i aktorats bevisførsel var vitner som hadde observert A og B drapskvelden og -natten, og vitner som på forskjellig måte kunne støtte troverdigheten eller påliteligheten av disse vitnenes utsagn. De mest sentrale vitnene med direkte observasjoner var for det første vitner som kjente A, og som hadde sett ham ved Grand Hotel på vei østover i Karl Johans gate på et tidspunkt da han ville rekke å møte B før hun gikk inn i Dronningens gate.»

Her postuleres altså uten drøftelse at vitner hadde sett Torgersen ved Grand «på et tidspunkt da han ville rekke å møte Rigmor Johnsen før hun gikk inn i Dronningens gate.» Igjen dreier det seg om Tømmereek og Casadio. Wiik og Johnsen har ikke kunnet si noe av verdi om tidspunktet. Men all den stund utsagnet ikke inneholder noen analyse av grunnlaget for å fikser et tidspunkt for observasjonen, er utvalgets utsagn verdiløst. Det har fortsatt ikke skjedd noen samlet analyse av grunnlaget for å mene noe om observasjonstidspunktet. Og det er fortsatt oversett at Johansen og Amundsen gikk gal vei.

5 Gjenåpningssaken i 2004-2006

Gjenopptakelseskommisjonen uttaler innledningsvis i tilknytning til strpl. § 391 nr. 3:

«Etter kommisjonens vurdering har ikke domfelte anført noen nye omstendigheter eller nye bevis knyttet til spørsmålet om det var tidsmessig mulig for ham å treffe Rigmor Johnsen i krysset Karl Johans gate/Dronningens gate, eller i dette området, om kvelden 6. desember 1957.»

Dette er i og for seg riktig. Det er påvisningen av at Johansen og Amundsen gikk galt, som er en ny omstendighet.

I tilknytning til § 392 andre ledd uttales det:

«Kommisjonen finner det tilstrekkelig å vise til uttalelser i Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse, jf. kap. 8.12.4 ovenfor, som kommisjonen slutter seg til. Under hovedforhandlingen ble det ført en rekke vitner som hadde observert Torgersen og Rigmor Johnsen, og de mest sentrale vitnene visste hvem Torgersen og Rigmor Johnsen var. Det må legges til grunn at lagretten gjennom vitneførselen har kunnet danne seg et bilde av vitnenes pålitelighet og troverdighet.

Etter kommisjonens vurdering baserer domfelte seg på flere usikre faktorer når han anfører at det ikke var tidsmessig mulig for ham å treffe Rigmor Johnsen i krysset Karl Johans gate/Dronningens gate. Dette knytter seg både til tidspunktet han forlot Kafé Hjerterum, tidspunktet han ble observert utenfor Grand Hotell og for så vidt også med hvilken hastighet han gikk. Tidspunktet for når Rigmor forlot trikkeholdeplassen kan ikke fastslås med absolutt sikkerhet, og heller ikke med hvilken hastighet hun gikk. Når det tas hensyn til at det er tale om små marginer, kan det ikke legges avgjørende vekt på helt nøyaktige tidsberegninger slik domfelte synes å gjøre, og konklusjonen om at han rent tidsmessig ikke har hatt mulighet til å møte Rigmor Johnsen er det ikke grunnlag for.

Kommisjonen vil dessuten legge til at det ble foretatt avstands- og tidsberegninger under etterforskingen. Vitnene som observert domfelte og Rigmor Johnsen fikk forklare seg for retten og politiet innhentet forklaringer for å verifisere vitnenes tidsangivelser. Det synes å være på det rene at spørsmålet om hvorvidt Torgersen kunne ha møtt Rigmor Johnsen var et sentralt spørsmål under bevisførselen.»

Når det gjelder de mange svakhetene og unøyaktighetene i disse uttalelsene, viser jeg til del I foran.

Tidspunktet da Torgersen forlot Hjerterum er av mindre betydning. Tidspunktet da han kom ut fra Grand kan derimot fastslås med ganske stor nøyaktighet. Hvilken fart Torgersen gikk med, er av mindre betydning. Amundsens gangtid på 5 minutter fra Grand til krysset Karl Johans gate – Dronningens gate samsvarer imidlertid med et gangtempo på 6 km/t – altså en relativt høy gangfart. Det er grunn til å minne om at Johansen brukte 2 minutter mer. Tidspunktet da Rigmor Johnsen forlot trikkeholdeplassen kan fastslås med stor grad av sikkerhet, og anslaget på 2-3 minutters gangtid frem til krysset forutsetter et rolig gangtempo på 4,5 km/t.

Bevisvurderingen er for dette punktets vedkommende ikke beheftet med slike usikkerhetsmomenter som kommisjonen legger til grunn.

Jeg viser vedrørende dette punktet også til avsnitt 6.2.4 (side 46-49) i min analyse av 27. november 2014, hvor de enkelte svakhetene i kommisjonens begrunnelse er gjennomgått i detalj.

Det har fortsatt ikke skjedd noen samlet analyse av grunnlaget for å mene noe om observasjonstidspunktet, og det er fortsatt oversett at Johansen og Amundsen gikk gal vei.

6 Gjenåpningssaken i 2008-2010

I kommisjonens avgjørelse 30. september 2010 er Torgersens anførsler vedrørende dette spørsmålet gjengitt slik på side 38:

«Torgersen anfører videre at han ikke kunne ha rukket å gå fra Kafé Hjerterum til Østbanen på 10 minutter. Han passerte ikke Grand Kafé, men kom ut derfra, som bekreftet av vitnet Tømmerek.»

Påtalemyndigheten har ikke uttalt seg om spørsmålet, bortsett fra påpekingen av følgende «tilfeldighet» på side 41:

«Den «tilfeldighet» at flere vitner som kjenner ham plasserer ham i byen slik at han nærmest på minuttet måtte ha påtruffet den drepte.»

På sidene 66-67 begrenser kommisjonen seg innledningsvis til å vise til tidligere behandlinger av saken. Den fortsetter på side 67:

«Domfelte anfører som nytt bevis at han drapskvelden kom ut fra Grand Kafé og ikke at han passerte den. Det vises til at vitnet Astrid Tømmereks forklaring bekrefter dette. Kommisjonen bemerker at Astrid Tømmerek avga forklaring både under den rettslige forundersøkelsen og hovedforhandlingen, hvor hun forklarte at hun så Torgersen komme ut fra kaféen. Hennes forklaring om dette var kjent for retten og er intet nytt bevis. Det skal også bemerkes at domfelte under den rettslige forundersøkelsen, etter at Tømmerek avga forklaring, nektet for å ha kommet ut fra Grand.»

Det har fortsatt ikke skjedd noen samlet analyse av grunnlaget for å mene noe om observasjonstidspunktet, og det er fortsatt oversett at Johansen og Amundsen gikk gal vei.

7 Gjenåpningssaken i 2015

Gjenopptakelseskommisjonens leders avgjørelse av 31 august 20125 er på 61 sider. Etter en direkte gjengivelse av store deler av Dorenfeldts uttalelse av 7. desember 1958 og en tilsvarende direkte gjengivelse av deler av gjenåpningsbegjæringen av 11. juni 2015 er kommisjonens leders merknader begrenset til sidene 40-61.

Om det tema dette notat behandler, er det uttalt på side 44:

«Dorenfeldts redegjørelse, jf. ovenfor, er en tidsnær beskrivelse av det bevisbildet han mener ble presentert for lagretten, og som lagmann Lunde i det vesentlige tiltrådte. Med utgangspunkt i dette må det legges til grunn at dommen bygger på et hendelsesforløp som kort kan gjengis slik:

Domfelte hadde den aktuelle kvelden vært på boksestevne på Sentrum kino. Han forlot boksestevnet, og gikk til Kafé Hjertrum i Pilestredet, som han forlot noen minutter før kl. 22.30. Derfra gikk han til Karl Johans gate og grand Café, som han passerte i retning mot Østbanen ca. kl 22-35 – 22.40. Omtrent på dette tidspunkt, kl. 22.40, tok Rigmor Johnsen avskjed med sin venn ved trikkeholdeplassen på Oslo Ø.»

På side 51-52 uttales det om tidsanalysen:

«Under hovedforhandlingen ble det ført en rekke vitner som forklarte seg om sine observasjoner drapskvelden, og som anslo et tidspunkt for når observasjonene ble gjort. Dette gjaldt både tidspunkt for observasjoner av Torgersen og av Rigmor Johnsen, men også andre tidspunkter som kunne være av betydning for kartlegging av hendelsesforløpet. Dette var personer som tilhørte Torgersens familie, personer som kjente Torgersen og andre personer

som oppholdt seg i byen. Det fremgår av politiforklaringer at deres anslag langt på vei baserte seg på cirka-angivelser.»

Dette er en direkte feilaktig gjengivelse av bevisførselen for lagmannsretten. Tidspunktene for slutt på forestillingen på Chat Noir og for Rigmor Johnsens avgang fra trikkeholdeplassen er ikke basert på «cirka-angivelser», men på presise opplysninger og observasjoner. Tidsanslaget fra Else Randi Wiik, som etter sitt innhold går i Torgersens favør, er ren gjetting, og tidsanslagene fra vitnene på Hjerterum er uten betydning for de spørsmål som skal vurderes. Dert eneste tidsanslaget av relevans for dette spørsmålet, er anslaget fra Tømmereek og Casadio om tidsforløpet fra forestillingens slutt til de var ute på gaten, men – som påpekt foran – anslaget på 10 minutter har her vært akseptert av Dorenfeldt.

Så fortsetter det på side 53:

«Det fremgår imidlertid av Lies analyse at han legger inn flere forutsetninger, som han ikke kan ses å ha faktiske holdepunkter for i saken. Det kan nevnes at det for eksempel ikke foreligger nøyaktige tidspunkter for når Torgersen forlot Kafé Hjerterum, når vitnene Tømmereek og Casadio forlot Chat Noir, når Torgersen ble observert utenfor Grand Café og når Torgersen forlot hjemmet i Tore Hunds vei. Ganghastigheten er selvfølgelig også en usikker faktor.»

Her er det tilstrekkelig å vise til gjennomgangen foran. Det nøyaktige tidspunktet da Torgersen forlot Hjerterum er av helt perifer betydning. Og så lenge man i likhet med Dorenfeldt aksepterer at det gikk 10 minutter fra forestillingsslutt til de to var ute på gaten, er det enkel aritmetikk å konstatere tidspunktet for passeringen av Grand.

Det som er sagt her, etterlater et inntrykk av at kommisjonens leder ikke kan ha satt seg ordentlig inn i det som er anført vedrørende dette spørsmålet.

Det har fortsatt ikke skjedd noen samlet analyse av grunnlaget for å mene noe om observasjonstidspunktet, verken isolert eller i forbindelse med det som er anført for øvrig i saken. Det er nevnt på side 53 at prøvegåingen med tidsangivelser kan hevdes å være et nytt bevis, men konsekvensene av at Johansen og Amundsen gikk gal vei er det ikke sagt noe om.

IV Oppsummering

Etter dette kan det konstateres at det verken ved hovedforhandlingen i 1958 eller ved noen av de etterfølgende gjenopptakelses- eller gjenåpningssaker er foretatt en samlet og helhetlig vurdering av alle elementer som tilsier at Torgersen ikke kunne rekke å møte Rigmor Johnsen.

Statsadvokat Vale tar feil når han uttaler at det ikke er brakt frem noe nytt som umuliggjør at Torgersen møtte Rigmor Johnsen ved pøseboden i Dronningens gate en gang mellom 22.45 og 22.50. Tvert imot er det klarlagt at det minste fremstår som høyst usannsynlig at dette kunne ha skjedd.

Det er nå for første gang utført en helhetlig og samlet analyse av alle faktorer av betydning for vurderingen av hvorvidt Torgersen kunne rekke å møte Rigmor Johnsen.

Det må derfor være opp til Gjenopptakelseskommisjonen å foreta en konkret vurdering av hva som er rett svar på de grunnleggende spørsmålene som er stilt foran – en vurdering

påtalemyndigheten omhyggelig har unnlatt å gi seg inn på – og på dette grunnlag ta standpunkt til sannsynligheten av hvorvidt Torgersen kunne rekke å møte Rigmor Johnsen. Dette bevisementet må deretter settes inn i det samlede bevisbildet. Som påpekt innledningsvis er situasjonen at jo mindre sannsynlig det er at et møte kunne finne sted, desto strengere blir kravene til eventuelle bevis i Torgersens disfavør for at vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 392 andre ledd – alternativt § 391 nr. 3 – ikke skal anses oppfylt.

Nesodden, 9. januar 2019

Nils Erik Lie

NEL 12.12.2018

TORGERSSENSAKEN – PÅTALEMYNDIGHETENS UTTALELSE 22. OKTOBER 2018

TAKTISKE BEVIS – ØRNULF BERGERSSENS FORKLARING

I påtalemyndighetens uttalelse 22. oktober 2018 – ført i pennen av statsadvokat Vale – er forklaringen fra vitnet Ørnulf Bergersen og behandlingen av den i tidligere avgjørelser kommentert på sidene 47-49.

Disse kommentarer nødvendiggjør enkelte ytterligere merknader.

1 Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse i 2006

På side 47 uttaler Vale:

«I kommisjonens 2006-avgjørelse er det på sidene 261 til 300 gitt en oppsummering av de tidligere behandlinger, samt foretatt en grundig vurdering av anførselene knyttet til Bergersens forklaring.»

Det er vanskelig å se at han kan ha dekning for utsagnet om at kommisjonen har foretatt en grundig vurdering.

Vurderingene er inntatt på sidene 292 til 300. På sidene 293-297 omtales straffeprosessloven § 391 nr. 3. Denne drøftelsen er i det alt vesentlige knyttet til spørsmålet om når politiet og dommer Koren fikk kjennskap til Bergersen og hans forklaring.

Straffeprosessloven § 392 andre ledd er behandlet på sidene 298-300.

På side 298 uttaler kommisjonen:

«Det kan ikke uten videre legges til grunn at hans observasjon var en sikker observasjon av Torgersen. Kommisjonen viser her til at observasjonen ble gjort om natten, vitnet oppfattet det som om Torgersen hadde hastverk, og at Bergersen selv *«hadde bare en tanke, nemlig å forsøke ikke å bli gjenkjent»*.»

Her aksepteres altså uten videre hovedelementene i Bergersens forklaring – nemlig at han gjorde en observasjon av en person i Skippergaten – uten at det blir gjort et forsøk på analyse av hvorvidt hele forklaringen står til troende. Det eneste som forsøkes problematisert, er sikkerheten av identifikasjonen av den personen Bergersen sier at han observerte.

Så fortsetter kommisjonen på side 299:

«Kommisjonen har forståelse for at det kan stilles spørsmål ved Bergersens forklaring om at han gikk tur-retur Oslo – Gjersjøen hver dag, at han kikket på armbåndsuret sitt etter at domfelte hadde passert, at han registrerte og husket hvilket nummer det var ved portrommet og plasseringen av nummerskiltet, og at han såpass lang tid etterpå husket detaljer omkring armbåndsuret som var ødelagt og gikk for sakte.

Kommisjonen viser om dette til Høyesteretts kjæremålsutvalg, som i sin kjennelse i 2001, uttalte blant annet:

«Hvilken vekt som er tillagt Ørnulf Bergersens vitneprov, er det vanskeligere å si noe om. Hans historie, som av Torgersen fremstilles som utrolig og oppdiktet, inneholder

også elementer som etter utvalgets mening ikke så lett kan tenkes å være diktet opp. Under enhver omstendighet har bevisumiddelbarhet vært av betydning for vurderingen av dens troverdighet.»

Kommisjonen viser til Høyesteretts kjæremålsutvalgs uttalelse, og finner etter dette ikke grunn til å kommentere domfeltes enkelte anførelser nærmere. Bergersen forklarte seg under hovedforhandlingen, og både partene og retten fikk anledning til å stille ham spørsmål. Det fremgår av avisreferatene at aktor, forsvarer og Bergersen foretok en åstedsbefaring til Skippergata 9. juni 1958, og det er på det rene at politiet undersøkte hva som var bakgrunnen for at nummerskiltet var flyttet og snudd opp ned. Dette ble også et tema under hovedforhandlingen. Det må antas at også lagretten i 1958 kunne stille seg de samme kritiske spørsmålene til innholdet i Bergersens forklaring, som domfelte nå anfører. Det må videre legges til grunn at lagretten på selvstendig grunnlag kunne gjøre seg opp en mening om troverdigheten av denne forklaringen.»

Om svakhetene ved denne begrunnelsen vises til punkt 4.3.2 i min utredning 21. februar 2015. Som det fremgår der, har kommisjonen i 2006 ikke foretatt noen «grundig vurdering» av anførelsene fra Torgersens side. Det er i det hele tatt ikke foretatt en selvstendig vurdering. Kommisjonen har nøydt seg med å uttale at den har forståelse for at det kan stilles spørsmål ved elementer i Bergersens forklaring. Deretter er det henvist til en uttalelse fra Høyesteretts kjæremålsutvalg i Rt-2001-1521, supplert med referat fra hovedforhandlingen og antakelser om hvorledes lagretten kunne ha vurdert forklaringen.

Statsadvokat Vale har ikke grunnlag for utsagnet om «en grundig vurdering av anførelsene knyttet til Bergersens forklaring» i kommisjonens avgjørelse i 2006.

2 Hva er nytt i tilknytning til vurderingen av Bergersens forklaring?

Når det gjelder hva som er nytt i tilknytning til vurderingen av Bergersens forklaring, er det tilstrekkelig å vise til begjæringen side 169-171, sammenholdt med punktene 9 og 10 i utredningen 11. februar 2015. Intet av dette er det tatt standpunkt til fra statsadvokat Vales side.

3 Grunnleggende feil i påtalemyndighetens faktum

På side 48 forsøkes gitt en forklaring – som det angivelig ikke er «nødvendig med mye kunnskap om vitnepsykologi for å forstå» – Bergersens feilaktige forklaring i retten om at Torgersen skal ha kommet ut fra Skippergaten 6b.

Men her er det bare å bemerke at grunnlaget for denne «forklaringen» ikke er riktig. Det er ikke «brakt på det rene at han (Bergersen) rent faktisk så tallet 6, som var tallet 9 flyttet fra sin plass på en måte som gjorde at det kunne fremstille seg som et 6-tall». Skiltet med 9-tallet var på plass ved siden av inngangen natten til 7. desember 1957. Det var først 2. juni 1958 at det ble revet ned og satt inn bak takrenna ved siden av inngangen, men opp ned, slik det fremsto ved befaringen 9. juni 1958. Det vises til dok. 68 side 2 (forklaring fra Jill Gripp) og side 5 (forklaring fra Kjell Roger Josefsen).

Så påberopes angivelig manglende iaktakelse av elementær vitnepsykologi ved konstateringen av det påfallende ved at Bergersen husket klokkeslett nøyaktig på minuttet seks måneder i ettertid. Det gjøres gjeldende at han umiddelbart «lagret en del klokkeslett i hukommelsen» når han «få timer etterpå» skulle forstå at observasjonen var av stor betydning.

En slik lagring måtte tilfelle ha blitt gjort da selve observasjonen ble gjort – men da hadde han ingen foranledning til å forvise seg om hva klokken var – og ikke dagen etterpå. Det som anføres her, svekker ikke det som er uttalt på side 168 i begjæringen.

En angivelig presis observasjon av tidspunktet 2345 stemmer heller ikke med det Bergersen har fortalt til direktør Dokmo, jf. dok. 66 side 1, hvor tidspunktet er angitt til «kl ca. 24.-», uten at det er sagt noe nærmere om grunnlaget for å nevne dette tidspunktet. Hvis han allerede da hadde ment at det måtte korrigeres for den påståtte forsinkelsen på en time og 10 minutter, må det antas at han i stedet hadde sagt. «ca. 0100», eller i det minste vært mer forbeholden. Men som tidligere anført – jf. utredningen 21. februar 2015 side 18 – er forklaringen åpenbart så enkel som at han hadde lest om pågrepstidspunktet i Vi menn og/eller VG, og forstått at han måtte finne på noe for å justere tidspunktet som han hadde oppgitt til Dokmo.

4 Hva viser at Bergersens forklaring ikke er oppdiktet?

På side 49 besvares oppfordringen til å angi hvilke momenter i Bergersens vitneprov som ikke så lett kan tenkes å være oppdiktet ved å vise til historien om at han skadet kneet og brukte lengre tid på veien til byen enn vanlig, og at Torgersen benyttet en sykkel uten lys. Til dette er bare å si at det ikke er noe ved disse opplysningene som gjør det mer sannsynlig at de er sanne, enn det motsatte. Han har trengt en forklaring på at han ikke kom til sentrum på et tidligere tidspunkt. Bergersen har heller ikke sagt at sykkelen var uten lys – noe det er naturlig å forstå som om det ikke var lykt på sykkelen – men at «vedkommende kjørte uten lys» (dok. 66 side 3), og det er noen annet. Denne opplysningen må også ses i sammenheng med det langt mer påfallende: at han ikke har observert at det dreide seg om en liten guttesykel.

5 Nærmere om Bergersens klokke

Så nevnes at klokken gikk feil og den «*detaljrike forklaringen om hvordan han kom frem til riktig tidspunkt for observasjonen*». Til dette er bare å si at detaljene – som Bergersen synes å ha kommet frem til med god hjelp av politibetjent Johansen, som avhørte ham – ikke gjør forklaringen på dette punktet mer sannsynlig – snarere tvert imot.

Det har vært nødvendig å begrunne at den angivelige observasjonen fant sted nokså presis 0055, jf. utredningen 21. februar 2015 side 17. Dette forutsetter for det første at Bergersens ur faktisk viste 2345 ved den angivelige observasjonen, og for det andre at klokken allerede på dette tidspunktet hadde saktet med en time og 10 minutter. Men dette forutsetter – som påvist samme sted – at hele forsinkelsen hadde inntruffet før den påståtte observasjonen, at den – nøyaktig fra dette tidspunktet – begynte å gå riktig, at den gikk riktig i et hvert fall frem til sann tid 0710, og at den så har begynt å saktne igjen. Uansett antallet detaljer i Bergersens forklaring om dette – det kan ikke karakteriseres som annet enn tøv. Men det er samtidig en nødvendig forutsetning for Bergersens forklaring om tidspunktet. Hvis det selvfølgelig hadde blitt lagt til grunn, nemlig at klokken hadde saknet seg noenlunde jevnt frem til 0710, hadde den angivelige observasjonen blitt gjort ca. 0014-0015, og da er det ingen uenighet om at Torgersen befant seg i Tore Hunds vei 24.

Det er grunn til å understreke at forholdet vedrørende klokken står på egne ben. Uansett om man skulle akseptere Bergersens aldeles usannsynlige forklaring om de daglige turene til

Gjersjøen – gjerne også at han nettopp denne dagen skadet kneet og kom sent tilbake til byen – faller det vesentlige elementet i forklaringen – påstanden om observasjon av Torgersen 0055 – på den umulige forklaringen om forsinkelsen av klokken og om hvorfor klokken var nettopp 0055 da den angivelige observasjonen skal ha funnet sted.

6 Avslutning

Statsadvokat Vale begrenser seg avslutningsvis til å uttale at han antar at forholdene som er nevnt i punktene 4 og 5 er bakgrunnen for kjæremålsutvalgets uttalelse i 2001. For egen del gjør han ikke noe forsøk på å vurdere hvilke momenter i Bergersens forklaring som ikke så lett kan tenkes å være oppdiktet.

Det som der anført fra statsadvokat Vale i tilknytning til Bergersens forklaring, gir ikke grunnlag for å vurdere denne forklaringen på annen måte enn det er redegjort for i gjenåpningsbegjæringen med bilag.

Når det gjelder Bergersens eventuelle motiv for å forklare seg slik han gjorde, viser jeg til punkt 6 (sidene 21-23) i min utredning av 11. februar 2015.

Når det gjelder hva som er nytt i tilknytning til Bergersens forklaring, viser jeg til punkt 9 (sidene 24-25) i den samme utredningen.

Gjenopptakelseskommisjonen må etter dette vurdere samtlige av de forhold som er påberopt vedrørende Bergersens forklaring og ta standpunkt til hvilken betydning de har for spørsmålet om denne forklaringen i det hele tatt skal vektlegges og – i tilfelle – hvilken vekt den i så fall har, både isolert vurdert og som et element i det totale bevisbildet.

Nesodden, 12. desember 2018

Nils Erik Lie

NEL 13.12.2018

**TORGERSSENSAKEN –
PÅTALEMYNDIGHETENS UTTALELSE 22. OKTOBER 2018**

TAKTISKE BEVIS – ROBERT HALVORSENS FORKLARING

På side 41 og 53 i påtalemyndighetens uttalelse – ført i pennen av statsadvokat Vale - påberopes forklaringene som Torgersens ekssvoger Robert Halvorsen ga i 2001, som støtte for at de øvrige familiemedlemmene ikke forklarte seg sannferdig i 1957/58. Dette nødvendiggjør en nærmere analyse av Robert Halvorsens rolle for å vise at det han angivelig skal ha sagt i 2001, ikke kan vektlegges ved vurderingen av holdbarheten av forklaringene fra de øvrige familiemedlemmene. Denne analysen vil bli gjort i det følgende.

1 Vales utgangspunkt

Vale skriver på side 41:

«Forklaringen som svogeren ga i i forbindelse med gjenopptakelsesbegjæringen som var til behandling i Høyesterett i 2001, er imidlertid utelatt fra bilagsbindet og heller ikke kommentert i begjæringen. Svogeren samtale med politiet den 8. mai 2001 og avhør 18. mai 2001 ble foretatt av etter ordre fra saksbehandlende statsadvokat Lars Frønsdal. Begge dokumentene er tatt inn i det vedlagte dokumentutdrag nr. 2. Kort oppsummert gir svogeren uttrykk for at hans ekskone og tidligere svigermor hadde et ønske om å hjelpe Torgersen, og at de derfor ønsket å samordne forklaringene. De opplysningene svogeren ga i 2001, gjør at man ikke – som det gjøres i gjenåpningsbegjæringen – kan legge familiemedlemmenes forklaringer i 1957 og 1958 til grunn som sannferdige.»

Han fortsetter på side 53:

«Både morens, broren Johans, søsterens og svogeren forklaringer nevnes og tas til inntekt for at Torgersen snakker sant når han hevder å ha hatt besøk av en kvinne. Om deler av disses forklaring er bløff eller suggesjon – for å bruke begrepene i begjæringen – er vanskelig å ta stilling til. Jeg minner i den forbindelse om politirapporten med utdrag fra samtale den 8. mai 2001 med svogeren, hvor han ga uttrykk for å ha vært under press fra Torgersens familie for å hjelpe Torgersen. Han erkjente da at han for retten hadde forklart seg usant om hvorvidt det var lys på Fredrik Torgersens rom. Denne forklaringen tilsier at man ikke uten videre kan legge de nærmeste familiemedlemmenes forklaring til grunn som sannferdige.»

Her blir det aller meste galt.

Det nevnes innledningsvis at Halvorsen er upresist sitert i Torgersens disfavør. Han har ikke har sagt at Dagmar og Dagmar «ønsket å samordne forklaringene». Det han har sagt til spesialmedarbeider Tove Rita Jeppesen i den uformelle samtalen med henne 8. mai 2001 er at han «fikk en oppfatning av at de ønsket å samordne forklaringene, slik at de virket sannferdige.»

Og Halvorsens forklaring er ikke tatt «til inntekt for at Torgersen snakker sant når han hevder å h hatt besøk av en kvinne.» Dette har ikke Halvorsen hatt forutsetninger for å mene noe om. Som det er redegjort for under del 3, avsnitt V D (sidene 177-180) i begjæringen, er det forklaringene fra familiemedlemmene Dagmar Torgersen (mor), Dagmar Halvorsen (søster) og Johan Halvorsen (bror) som bekrefter at Torgersen hadde med seg en kvinne hjem. Robert

Halvorsens forklaring er omtalt kortfattet på side 130 fordi den bekrefter at det ikke er sannsynliggjort at det foreligger noen samordning mellom medlemmene i Torgersens nærmeste familie.

For øvrig kan det ikke sees at Robert Halvorsens forklaring har betydning i noen retning, med unntak av at den bekrefter Dagmar Halvorsens opplysninger om at hun var inne hos moren i den aktuelle perioden, et forhold som for øvrig ikke er trukket i tvil på noe tidspunkt.

En nærmere analyse av hva Halvorsen og hans daværende ektefelle Dagmar forklarte i 1957 og av de to forklaringene Halvorsen ga i 2001, viser også at de slutninger Vale trekker av forklaringene i 2001 ikke har noe holdbart grunnlag, og at disse forklaringene følgelig ikke bidrar til å avsvække effekten av de forklaringene Torgersens øvrige familiemedlemmer ga i 1957-1958.

2 Forklaringene i 1957/58

Til politiet forklarte Halvorsen 11. desember 1957 (dok. 18 side 74):

«Fredrik bor i 2. etg. og med vindu på samme side som inngangsdøren. V. la ikke merke til om det brant lys oppe hos Fredrik, mens han sto og ventet utenfor.»

Dagmar Halvorsen, som åpenbart har vært avhørt umiddelbart etter Halvorsen 11. desember 1957, er ikke spurt om det var lys på rommet til Fredrik.

Under forklaringene fra de to ved den rettslige forundersøkelsen har spørsmålet om lys eller ikke på Fredriks rom ikke vært berørt.

Ved hovedforhandlingen ble Halvorsen avhørt som 33. vitne 5. juni 1958. I avisreferatene fra hovedforhandlingen er det ikke gjengitt noe av interesse fra hans eller Dagmars Halvorsens forklaringer.

Det kan virke som om spørsmålet om det var lys eller ikke på Torgersens rom ikke var vært sett på som et spørsmål av særlig betydning, verken under etterforskningen – jf. at Dagmar ikke en gang er spurt om dette – eller under hovedforhandlingen. Spørsmålet er ikke omtalt i Dorenfeldts uttalelse 17. desember 1958.

3 Halvorsens samtaler med Tove Rita Jeppesen

Halvorsen hadde en uformell samtale med spesialmedarbeider Tove Rita Jeppesen 8. mai 2001. Han ble deretter formelt avhørt av henne 18. mai 2001, uten at andre var til stede under avhøret.

Disse samtalene ble åpenbart initiert av statsadvokat Frønsdal. Robert Halvorsen var på dette tidspunktet den eneste gjenlevende av familiemedlemmene i 1957-1958, med unntak av FFT selv.

Om spørsmålet om lys på Fredriks rom er Halvorsen gjengitt slik på side 2 i Jeppesens referat fra samtalen:

«Da Fredrik ble pågrepet ble Halvorsen bedt om å fortelle at han hadde sett at det var lys på rommet til Fredrik. Dette var det Fredriks familie som ba ham om. De ville hjelpe Fredrik.»

Han husker at han fikk dette spørsmålet i retten da han vitnet under rettssaken. Han svarte at han hadde sett at det var lys på rommet til Fredrik, noe som ikke var i tråd med sannheten.»

Hva som var sannheten, er han åpenbart ikke – underlig nok – spurt om i denne samtalen. Det kan like gjerne være det han forklarte i 1957 – at han ikke la merke til om det var lys eller ikke.

I avhøret – 10 dager senere – uttaler han seg imidlertid annerledes. Han sier nå (side 2):

«Han og Dagmar gikk en tur. Vitnet husker at de så opp mot 2. etasje og at det var mørkt i hele 2. etasje. Det var bare to vinduer i 2. etasje. Vitnet husker at Dagmar sa til ham: «Jøss. Er det ingen hjemme der nå da?» Hun så også at det var mørkt oppe. Vitnet så at det var mørkt og svarte at det var mulig det.»

Dette stemmer i et hvert fall ikke med det han forklarte i 1957.

På side 3 fortsetter han:

«Vitnet husker at det under rettssaken ble spurt om det var lys på rommet til Fredrik. Vitnet husker at han snakket med Dagmar om dette på gangen ved rettssalen før han gikk inn og vitnet. Vitnet sa til Dagmar at han visste at det ikke hadde vært lys på rommet til Fredrik denne kvelden og han sa til Dagmar at hun også visste det. Dette sa vitnet til Dagmar fordi han var sikker på at hun også var klar over det. Dagmar sa til ham at han måtte fortelle at han hadde sett at det var lys der inne.»

Igjen: Dette stemmer ikke med det han forklarte i 1957. Og det er i et hvert fall ingen grunn til å tro at hun husket bedre i 2001 enn han gjorde 11. desember 1957.

Som Svein Magnussen uttaler i «Vitnepsykologi (Oslo 2004) på side 84:

«Tiden som en dempende faktor for hukommelsens pålitelighet og subjektive klarhet er muligens den mest etablerte lovmessighet i psykologien, og vi kjenner ikke gode eksempler på at episodiske minner i langtidshukommelsen blir klarere og mer pålitelige over tid.»

Det er også vanskelig å se noen som helst grunn til at han og Dagmar skulle snakke om akkurat dette – et tema det i det hele tatt ikke var vært fokusert på med unntak av Halvorsens egen forklaring – umiddelbart før han skulle gi forklaring. Og Dagmar er også avhørt umiddelbart før Halvorsen, så noen samtale dem imellom mellom hennes og hans forklaringer har det ikke vært mulighet til.

Så uttaler Halvorsen seg videre om selve avhøret i retten:

«Vitnet kan ikke huske hva han svarte i retten om dette. Vitnet ble av meg forspurt (sic) om han kunne huske om han fikk spørsmålet i retten om dette med lys. Vitnet husker at han fikk spørsmålet, men han kan pr i dag ikke si noe om han husker om han fortalte sannheten eller ikke. Han følte seg presset, det husker han, han følte seg presset av Dagmar. Han følte seg også presset av aktoratet. Derfor er det litt uklart for ham pr i dag hva han egentlig svarte på dette med lysforholdene. Vitnet kan ikke huske at han og besta (Dagmar Torgersen) snakket noe om dette, det var Dagmar som vitnet snakket med om saken.»

At han skal ha husket – 43 år etter – at han fikk spørsmålet, men ikke hva han svarte på det, er i seg selv ganske oppsiktsvekkende.

4 Uoverensstemmelser mellom forklaringene i 2001

Bare mellom samtalen 8. mai og avhøret 18. mai er det flere selvmotsigelser og uoverensstemmelser.

Innledningsvis uttaler Halvorsen 8. mai på side 2:

«Både hans ekskone Dagmar og hans ekssvigermor Dagmar hadde imidlertid lyst til å hjelpe Fredrik ut av dette. Halvorsen fikk en oppfatning av at de ønsket å samordne forklaringene.»

18. mai blir dette til:

«Vitnet kan ikke huske at han og besta (Dagmar Torgersen) snakket noe om dette, det var Dagmar som vitnet snakket med om saken.»

Dette er to forskjellige beskrivelser av hvilke familiemedlemmer han har snakket med om saken.

Til spørsmålet om lys på Fredriks rom har han altså nå også forklart seg stikk i strid med det han forklarte i 1957.

Til spørsmålet om hva han forklarte i retten – noe som står sentralt – sier han 8. mai at han forklarte i retten at han hadde sett at det var lys på Fredriks rom. 10 dager senere sier han at han ikke husker hva han forklarte. Dette er en grunnleggende selvmotsigelse. Og han har ikke glemt dette i løpet av disse 10 dagene.

Til spørsmålet om hva Fredriks familie skal ha bedt ham om, sier han 8. mai at da Fredrik ble pågrepet, ba Fredriks familie ham om å fortelle at han hadde sett at det var lys på rommet til Fredrik. 18. mai beskriver han bare en angivelig samtale med Dagmar om dette, umiddelbart før han selv avga forklaring i retten, og presiserer at det var Dagmar han snakket med om saken, altså ikke den øvrige familien.

Til spørsmålet om Dagmar var inne i huset før de gikk tur, sier han 8. mai:

«Han hadde ikke vært inne i huset, men ventet utenfor mens Dagmar hadde vært inne.»

18. mai sier han:

«Vitnet mener at Dagmar ikke var innom huset for å levere en veske i leiligheten. Han mener at han ville ha husket det, dersom dette hadde vært tilfelle.»

Han motsier altså seg selv også i spørsmålet om Dagmar hadde vært innom i Tore Hunds vei 24 med håndvesken eller ikke.

Det er all grunn til å sammenholde de sprikende utsagnene i 2001 med det han selv forklarte til politiet 11. desember 1957:

«Dagmar stakk innom med sin håndveske, da de hadde bestemt seg for å gå en liten tur. V. ble stående utenfor og vente og det hele tok bare et par min.»

Dagmar har forklart det samme:

«Jeg gikk da innom med håndvesken min. Fredrik var da hjemme og drakk kaffe sammen med mor.»

Til spørsmålet om den angivelige observasjonen av lys på Fredriks rom, forklarte han 8. mai 2001:

«Rundt området hvor de gikk tur hadde Halvorsen oversikt mot huset familien Torgersen bodde. Han hadde også oversikt over vinduet til Fredriks rom. Han så at det hele tiden var mørkt på rommet til Fredrik.»

18. mai kommer en ny versjon. Nå kan han til og med gjengi ordrett en replikkveksling med Dagmar – over 43 år senere:

«Vitnet husker at de så opp mot 2. etasje og at det var mørkt i hele 2. etasje. Det var bare to vinduer i 2. etasje. Vitnet husker at Dagmar sa til ham: «Jøss. Er det ingen hjemme der nå da?» Hun så også at det var mørkt oppe. Vitnet så at det var mørkt og svarte at det var mulig det.»

I tillegg til at Halvorsen umulig kan ha oppbevart en slik ordrett, kortfattet replikkutveksling i langtidshukommelsen gjennom 43 år, fremstår det i seg selv som meningsløst at Dagmar skal ha sagt noe slikt. Hun visste jo at Fredrik var hjemme. Han hadde sittet på kjøkkenet sammen med moren da hun var innom.

Og ikke noe av dette stemmer med det han forklarte i 1957 om at han ikke så om det var lys på Fredriks rom, og at dette var knyttet til de «*et par min.*» da han ventet på Dagmar mens hun var inne med vesken.

5 Platespilleren

Halvorsens manglende troverdighet i 2001 illustreres ytterligere av hans påstander om platespilleren.

8. mai gjengis han slik:

«Han husker også at det var snakk om en platespiller som hadde stått på. Han hadde ikke vært inne i huset selv, men han visste at det ikke hadde vært noen platespiller i huset på den tiden drapet skjedde. Likevel oppfattet han at dette ble et poeng i saken, og han forsto at familien til Fredrik løy om dette platespilleren.»

18. mai blir han riktig nok mer forbeholden:

«Vitnet er foreholdt opplysningene vi hadde under vårt forrige møte så hadde en samtale vedrørende platespilleren som det hadde blitt snakket om i forhold til saken. Vitnet svarer at han hadde aldri sett noen platespiller på rommet til Fredrik. Han hadde heller ikke sett noen platespiller andre steder.

Vitnet fikk høre om denne platespilleren etter at saken kom opp og han stusset veldig over dette. Vitnet ble forespurt om hvorfor han stusset over dette. Vitnet svarer at dette var ganske enkelt fordi han ikke hadde sett noen platespiller i huset til Torgersens. Han mener at hadde den vært der ville han ha sett den, fordi han ofte var på rommet der Fredrik lå. Vitnet er av meg forespurt om han har gjort seg opp noen tanker om denne platespilleren. Vitnet sier at han har gjort seg noen tanker om dette, han kan ikke forstå dette. Likevel så mener vitnet at han aldri har hverken sett eller hørt noe om en platespiller.»

Til dette spørsmålet er det tilstrekkelig å vise til dok. 27, underbilag 14, hvor Leif Stormorken i NEMKO redegjør for sin undersøkelse blant annet av denne platespilleren.

Det er grunn til å merke seg Stormorkens påpekning av at spilleren ikke hadde automatisk plateskifter, slik at all skifting av plater måtte skje manuelt.

6 Forholdet mellom Robert Halvorsen og svigerfamilien

8. mai 2001 uttalte Halvorsen:

«Vitnet hadde et greit forhold til familien og også «besta» som Fredriks mor ble kalt.»

Det er all grunn til å tro at dette er en fordreiet beskrivelse av virkeligheten. Halvorsens øvrige forklaringer beskriver en annen virkelighet.

11. desember 1957 forklarte han:

«Vitnet giftet seg den 5.10.57 etter at han i ca. 3 mndr. hadde bodd hjemme hos sin forlovede i Tore Hunds vei 24, L. Tøyen. For ca. en uke siden flyttet v. hjem til sin mor i Tøyengaten 41, på grunn av uoverensstemmelser med sin svigermor.»

Det har altså dreid seg om uoverensstemmelser av et slikt omfang at Halvorsen har valgt å flytte fra ektefellen og hjem til sin egen mor.

Disse uoverensstemmelsene mellom Halvorsen og svigermoren kan selvfølgelig også være forklaringen på at han ikke ble med inn da Dagmar var inne med vesken.

Uoverensstemmelsene som er omtalt i avhøret 11. desember 1957, kan synes å henge sammen med følgende utsagn 8. mai 2001:

«Vitnet malte et av rommene oppe, og det var dette rommet som besta ville at Fredrik skulle ha. Meningen var at vitnet og Dagmar skulle ha dette rommet, men det ble Fredrik som fikk det.»

Dette synes igjen å henge sammen med at Fredrik ble løslatt fra soning i oktober 1957, og derfor trengte et sted å bo.

Halvorsen og svigerfamilien har også vært uenige om skyldspørsmålet. 8. mai 2001 uttalte han:

«Halvorsen sa at han egentlig var overbevist om Fredriks skyld i saken. Det hadde han vært helt siden han fikk vite om saken. Halvorsen ble forespurt om han hadde fått noen oppfatning om hva slags syn hans tidligere kone og Fredriks mor hadde på Fredriks skyld. Han svarte at de begge mente at han var uskyldig.»

Det er ingen grunn til å trekke i tvil at det på drapstidspunktet og senere har vært et klart motsetningsforhold mellom Robert Halvorsen og familien Torgersen, og at dette kan ha bidratt til å farge det erindringsbildet han i 2001 hevder å ha hatt angående kontakten med Torgersens familie i 1957-1958.

7 Hva er det riktige?

Når det gjelder hva Halvorsen faktisk observerte natten til 7. desember 1957, er det ingen grunn til å tro at ikke det han forklarte til politiet 11. desember, var det riktige: At han ikke la merke til om det lyste på Fredriks rom eller ikke. På dette tidspunktet kan ingen ha vært klar over at dette kunne bli et tema i den fortsatte etterforskningen, hvilket det ikke synes å ha blitt, og noen grunn til å tro at han da hadde vært utsatt for press av noe slag fra den øvrige familien vedrørende dette spørsmålet er det ikke.

Det kan selvfølgelig ikke utelukkes at Dagmar, som visste at Halvorsen trodde Torgersen var skyldig, har vært bekymret for at han ville uttale seg mer negativt om Torgersen enn han

hadde grunnlag for, at dette kan ha vært årsaken til eventuelle henstillinger fra henne til ham, og at dette igjen har vært årsaken til de usammenhengende, selvmotsigende og åpenbart uriktige utsagn som Robert Halvorsen kom med i 2001.

Det hører med at spørsmålet om det var lyst eller mørkt på Torgersens rom har fått en større oppmerksomhet enn det fortjener. Om det var mørkt, utelukker det selvfølgelig ikke at Torgersen og piken befant seg på rommet. En ung mann som har fått med en pike «på rommet» vil nok da som nå ha vært fristet til å slå av lyset for lettere å muliggjøre eventuelle fysiske tilnærmelser.

Å trekke i tvil de opplysningene som Dagmar Torgersen og de øvrige familiemedlemmene ga i 1957-1958, gir Robert Halvorsens opptreden i 2001 ikke noe grunnlag for.

Nesodden. 13. desember 2018

Nils Erik Lie

NEL 21.01.2019

TORGERSENSAKEN

ANALYSE AV VITNEFORKLARINGENE OM FORSKJELLENE MELLOM DRAPSMANNENS OG TORGERSENS BUKSER, OG AV JOHANNE OLSENS OG SOLVEIG GUNDERSENS FORKLARINGER OM TORGERSENS BUKSER

I Innledning

Et sentralt spørsmål i saken er det manglende samsvaret mellom buksene til mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen på den ene siden, slik disse er beskrevet av tre av vitnene i saken, og Torgersens bukser på den andre siden.

Det er på det rene at Torgersen om ettermiddagen og kvelden 6. desember 1957 hadde på seg en brun dress med vide bukser og markerte striper. Stripene har vært lagt merke til av en rekke vitner som har observert ham i løpet denne perioden.

Vi har også sikre forklaringer fra vitner som beskriver buksene til mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen, og som må antas å ha vært drapsmannen. Den beskrivelsen disse vitnene gir av mannens bukser, stemmer ikke med Torgersens bukser. Tvert imot viser disse forklaringene sett under ett at drapsmannens bukser har vært smale og ensfarget.

Alene dette forholdet – den positive beskrivelsen av bukser som ikke kan ha vært de buksene Torgersen hadde på seg – gir sterk støtte for at Torgersen ikke var mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen. Da kan han heller ikke ha vært drapsmannen.

Torgersens bukser er også beskrevet i en annen sammenheng, nemlig av vitnet Johanne Olsen, som angivelig skal ha sett Torgersen i Torggaten ca. kl. 2350, og som skal ha viderebrakt denne angivelige observasjonen til Solveig Gundersen. Begge disse har omtalt Torgersens bukser i sine forklaringer.

Det er grunn til å understreke at disse forklaringene ikke rokker ved de omtalte vitneforklaringene med beskrivelse av drapsmannens bukser. Bare de siste er knyttet til spørsmålet om identifikasjon av drapsmannen, og står i denne sammenhengen på egne ben. Forklaringene fra Olsen og Gundersen er knyttet til et annet og mer perifert bevisstema, nemlig spørsmålet om når Torgersen kom hjem til Tore Hunds vei 24. Dette spørsmålet har ikke direkte relevans for vurderingen av drapsspørsmålet, men er i stedet knyttet til problematikken vedrørende Torgersens retur til byen, noe som igjen er en underproblemstilling i forholde til tiltalepunktet om brannstiftelse.

De aktuelle vitneforklaringene vil bli gjennomgått og analysert i det følgende.

II Vitner som har observert mannen som fulgte Rigmor Johnsen

1 Arne Thoresen (avhørt på arbeidsstedet 9. desember 1957 av Kr. Duaas – dok. 18 side 37):

«Vedk. var barhodet, hadde smale benklær og beige eller mellomgrå frakk eller kappe.»

I rettslig forundersøkelse 21. februar 1958:

«Han hadde lange temmelig trange bukser. Vitnet er ikke helt sikker på fargen på disse, men mener at de ikke var mørke eller lyse, men tror at de var i brunt eller lignende. Han tror de var ensfarget og ikke stripet. Det var noe mørkt på stedet, men dommeren foreholdt vitnet at han har lagt merke til at buksene var trange og skoene brune, og spør om han ikke ville ha lagt merke til om buksene hadde vært utfordrende stripete, og vitnet mener at det ville han ganske sikkert ha gjort.»

Avisreferatene fra hovedforhandlingen inneholder ikke noe av interesse om dette spørsmålet fra Thoresens forklaring.

2 Georg Syversen har ikke uttalt seg om mannens påkledning til politiet, og ble ikke avhørt under den rettslige forundersøkelsen.

I retten sa han (Dagbladet 4. juni 1958):

«Jeg mener han hadde svært smale bukseben.»

3 Per Fonbæk (avhørt på kriminalavdelingen 11. desember 1957 av Ruud – dok 18 side 49):

«Mannen var ung, ca. 1,80, iført frakk og dress og var barhodet.»

I rettslig forundersøkelse 21. februar 1958:

«På forespørsel fra siktede erklærer vitnet at han ikke så noe påfallende ved vedkommende manns påkledning. Han la ikke merke til buksene og kan hverken si ja eller nei til spørsmålet om buksene var stripete.»

Denne uttalelsen fra Fonbæk gir grunnlag for to merknader.

For det første:

Vitnene Frank Hansen, Starås og Brit Solveig Hansen – nedenfor under III 1, III 2 og III 3 – har understreket det fremtredende ved Torgersens dress, først og fremst på grunn av stripene. Frank Hansen og Brit Solveig Hansen har uttalt dette bare på grunnlag av det de har sett av buksene nedenfor frakken, og Brit Solveig Hansen har gjort observasjonen utendørs.

Når Fonbæk ikke har sett noe påfallende ved mannens påkledning og ikke lagt merke til buksene, er det vanskelig å forstå dette annerledes enn at buksene har etterlatt et nøytralt inntrykk.

Også Fonbæks forklaring trekker derfor i retning av at buksene har vært nøytrale – uten striper.

–

For det andre:

Det var Torgersen selv som i den rettslige forundersøkelsen spurte Fonbæk om han så noe påfallende ved mannens påkledning (rettsboken side 25). Hvis Torgersen selv hadde vært mannen som Fonbæk observerte, hadde dette spørsmålet vært det samme som å legge hodet på blokken. Han hadde ikke kunnet vite om Fonbæk ville bekrefte de stripete, vide buksene, og i så fall hadde Torgersen vært knyttet til drapshandlingen på han måte han ikke hadde kunnet komme unna. Torgersens spørsmål til Fonbæk bekrefter derfor at han ikke kan ha vært mannen som Fonbæk observerte.

- 4 **Sigrud Fjellberg** (avhørt på bopel 12. desember 1957 av Arne Amundsen – dok. 18 side 44-45):

«Skjorte, benklær og sko la hun ikke merke til.»

På samme måte som for Fonbæk er det vanskelig å forstå dette annerledes enn at buksene har etterlatt et nøytralt inntrykk. Også denne forklaringen trekker derfor i retning av at mannens bukser har vært nøytrale – uten striper.

4 **Sammendrag**

Når disse fire vitneforklaringene ses under ett, viser de at mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen, hadde smale, ensfargete bukser. At buksene var smale eller trange, er understreket av både Thoresen og Syversen. Thoresen er klar vedrørende dette spørsmålet. Hans forklaring er den sentrale.

At dette ikke passer med Torgersens dressbukser, som hadde svært vide bukseben, er på det rene.

Når disse forklaringene sammenholdes med forklaringene om observasjon av Torgersens bukser, som er gjennomgått nedenfor under III, viser det at disse fire vitnene ville ha observert det dersom det i stedet hadde dreid seg om vide, stripete bukser, slik som Torgersen hadde. Det foreligger heller ingen vitneforklaringer eller andre bevis som svekker holdbarheten av de observasjonene disse fire vitnene har gjort, og som derfor må legges til grunn.

Forklaringene fra Thoresen og Syversen må også ses i sammenheng med at de hørt klapping fra mannens sko. Mannens sko må således ha hatt metallbeslag eller lærhæler, mens Torgersens sko hadde gummisåler med gummiflikk på hælene. Dette bekrefter ytterligere at Torgersen ikke kan ha vært denne mannen.

III **Vitner som har observert Torgersen**

1 **Vitnene fra boksestevnet på Sentrum kino:**

1.1 Odd Aulie (avhørt på bopel av K. Johansen 9. desember 1957 – dok. 18 side 3):

«På spørsmål forklarer vitnet at Torgersen var iført mørk blå frakk, ikke noe spesielt ved den, barhodet, han kan ikke si hva slags dress (jakke eller bukse) vedkommende hadde, heller ikke hva slags sko.»

1.2 Erling Erlandsen (avhørt på arbeidsstedet av K. Johansen 9. desember 1957 – dok. 18 side 5):

«Vitnet forklarer på spørsmål at det er vanskelig for ham å si hvordan Torgersen var kledd fredag. Vitnet mener imidlertid at han var iført mørk, tynn frakk av alminnelig lengde, og han hadde frakken åpen. Forøvrig kan ikke vitnet si noe.»

1.3 Kaare Hagemansen (avhørt på kriminalavdelingen av Arne Amundsen 9. desember 1957 – dok. 18 side 8):

«Sikt. var iført lys skjorte m/ mørkt slips, mørke lange benklær, skoene kunne ikke v. se.»

Beskrivelsen av buksene er ikke riktig. Avhøret viser allikevel i likhet med de øvrige avhørene at politiet har vært opptatt av å få beskrevet Torgersens påkledning så detaljert som mulig.

1.4 Frank Hansen (avhørt på kriminalavdelingen 10. desember 1957 av K. Johansen – dok. 18 side 10):

«Vitnet forklarer at Torgersen fredag var iført følgende:

Barhodet, brun bukse med striper, buksen var veldig fremtredende på grunn av stripene, hva slags jakke vedkommende hadde på seg kan ikke vitnet si, idet han hadde på seg en lys grå frakk,...

Beskrivelsen av frakken er ikke riktig. Det sentrale ved denne forklaringen er at Hansen har merket seg stripene i buksene som «veldig fremtredende» også når Torgersen hadde frakken på.

I den rettslige forundersøkelse 18. februar 1958:

«Vitnet la merke til at Torgersen da hadde på seg en brun bukse med fremtredende smale hvite striper.»

2 Vitnene fra Kafé Hjerterom

2.1 Ludvig Ludvigsen (avhørt på arbeidsstedet 10. desember 1957 av Ruud – dok. 18 side 19):

«Han var iført brun dress med brede lyse striper.»

2.2 Ranveig Lorentzen (avhørt på arbeidsstedet 10. desember 1957 av Ruud – dok. 18 side 19):

«Mannen var iført brun dress med litt bredaktige lyse striper.»

2.3 Alfild Ludvigsen (avhørt på arbeidsstedet 10. desember 1957 av Ruud – dok. 18 side 20):

«Senere så hun dressen, som var brun med grå eller lysere, brede striper.»

- 2.4 Odd Starås** (avhørt på kriminalavdelingen 10. desember 1957 av K. Johansen – dok. 18 side 22):

«Vitnet forklarer på spørsmål at Torgersen ved anledningen var iført:
... brun stripet dress, hel dress, dressen virket fremtredende,...»

I den rettslige forundersøkelsen 18. februar 1958:

«Torgersen hadde på seg brun stripet dress. Stripene var i noe lysere brunfarge enn dressen for øvrig. De var smale og fremtredende.»

- 2.5 Karoline Mathilde Hagen** (avhørt på kriminalavdelingen 12. desember 1957 av Ruud – dok. 18 side 24)

«Han var iført brun, stripet dress med ganske lyse, kanskje beige striper»

Ved den rettslige forundersøkelsen er hun ikke spurt om antrekket.

- 2.6 Anne Grethe Knutsen** (avhørt på kriminalavdelingen 13. desember 1957 av K. Johansen – dok. 18 side 26):

«Vitnet forklarer på spørsmål at vedkommende som var på kaféen, og som hun mener å kjenne igjen som siktede, etter foto i avisen, var iført brun hel dress med striper...»

Ved den rettslige forundersøkelsen er hun ikke spurt om antrekket.

- 2.7 Martha Amalie Kubberud** (avhørt på bopel 17. januar 1958 av Ruud – dok. 22 side 6):

Fredag den 6. desember 1957 var hun i restauranten. Hun husker hun serverte en mannlig gjest som kom til restauranten alene og stte seg ved det første bordet nærmest inngangen til dametoalettet.

Han var ifært (sic) brun dress med hvite renner.»

3 Vitne fra Arbeidersamfunnets plass (daværende Olaf Bulls plass) utenfor Sentrum kino

Brit Solveig Hansen (avhørt på kriminalavdelingen 11. desember 1957 av Arne Amundsen – dok. 18 side 13):

«Mens hun sto der fikk hun se en gutt komme mot seg. Denne gutten hadde brune langbukser med striper i, og v. la spesielt merke til buksene for hun synes slik farge er «stygg».

I den rettslige forundersøkelsen 18. februar 1958:

«Hun la merke til ham, fordi han hadde noen bukser, som hun syntes var stygge. De var brune, og stripet med smale lyse striper.

Siktede bemerket at vitnet sa «hvite striper». Dette stemmer med dommerens notat. Vitnet erklærer at hun ikke med sikkerhet kan si om stripene var hvite eller grå, bare at de var fremtredende.»

I retten 3. juni 1958:

Dagbladet 3. juni 1958:

«Jeg husker han hadde brunstripete bukser, - jeg husker jeg syntes de var så stygge.»

Verdens Gang 3. juni 1958:

«Vitnet husker at Torgersen hadde brune stripete bukser.

- Hvorfor husker De det?
- De var så stygge, sier vitnet...»

4 Sammendrag

Denne gjennomgangen viser for det første at politiet under etterforskningen har vært opptatt av å få frem vitnenes beskrivelse av hva Torgersen hadde på seg.

Den viser videre at samtlige vitner fra Kafé Hjerterom har merket seg dressen med stripene. To vitner – Frank Hansen og Brit Solveig Hansen – har også merket seg de stripete buksene når Torgersen har hatt frakken på. Særlig viktig er her forklaringen fra Brit Solveig Hansen, som først og fremst har lagt merke til stripene, til tross for at hun gjorde observasjonen utendørs..

III Oppsummering

De opplysningene som er gitt av vitnene i saken om buksene til mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen, viser at disse buksene ikke kan ha vært buksene til Torgersens dress. Ingen vitner har beskrevet mannens bukser på annen måte enn det som følger av forklaringene fra Thoresen, Syversen og forutsetningsvis fra Fonbæk og Fjellberg. Bevisførselen gir ikke grunnlag for å konstatere annet enn at mannen hadde smale, ensfargete bukser.

Denne konstateringen må holdes opp mot de opplysningene som foreligger om observasjoner av Torgersens bukser, og som bekrefter at de var fremtredende, først og fremst på grunn av stripene. Det er særlig viktig at to av disse observasjonene er gjort bare av buksene mens Torgersen hadde frakken på. Forklaringen fra Brit Solveig Hansen, som gjorde observasjonen utendørs, og som først og fremst merket seg de stripete buksene, er helt sentral. Det er ingen grunn til å anta at lysforholdene var bedre utenfor Sentrum kino enn i Dronningens gate. Hvis mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen hadde hatt bukser med iøynefallende striper som tilsvarte stripene i Torgersens bukse, ville ikke bare Thoresen, som har vært ganske sikker på sin observasjon, men også Syversen og Fonbæk ha merket seg det.

De foreliggende vitneforklaringene om observasjon av bukser – henholdsvis av Torgersens bukser og av buksene til mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen, bekrefter at mannen ikke kan ha vært Torgersen. Da kan han heller ikke ha vært drapsmannen.

IV Johanne Olsens og Solveig Gundersens forklaringer

1 Innledning

Vitnene Johanne Olsen og Solveig Gundersen har også uttalt seg om Torgersens bukser. Johanne Olsen har som kjent forklart at hun så Torgersen i Torggaten ca. kl 2350. Solveig Gundersen har forklart at Johanne Olsen dagen etter fortalte henne om denne angivelige observasjonen. I et etterfølgende avhør har Johanne Olsen fortalt at han hadde stripete bukser. Solveig Gundersen har på samme måte i et etterfølgende avhør fortalt at Johanne Olsen fortalte henne at Torgersen hadde rare bukser.

Det er innledningsvis grunn til å understreke at Johanne Olsens angivelige observasjon av Torgersen – om den skulle være riktig – ikke rokker ved øvrige vitners observasjoner av forhold som tilsier at mannen som fulgte Rigmor Johnsen, ikke kan ha vært Torgersen. Dette gjelder opplysningene om buksene, som er gjennomgått ovenfor, og som sammenfatningsvis viser at det ikke kan legges til grunn at Torgersen var mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen, og at han følgelig ikke kan være drapsmannen. Johanne Olsens forklaring svekker selvfølgelig heller ikke de øvrige opplysningene om forskjeller mellom drapsmannen og Torgersen, så som opplysningene om høyde, hårfasong, dialekt og sko.

Disse forklaringene om forskjeller er uforenlige med teorien om Torgersen som drapsmann, og det er ikke et eneste bevisement – heller ikke forklaringene fra Johanne Olsen og Solveig Gundersen – som er i strid med eller svekker vekten av forklaringene fra vitnene i Dronningens gate.

Disse forklaringene på den ene siden og forklaringene fra Olsen og Gundersen på den andre siden har rett og slett ikke noe med hverandre å gjøre.

Forklaringene fra vitnene i Dronningens gate gjelder identifikasjonen av mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen, og som forutsetningsvis var drapsmannen, mens forklaringene fra Johanne Olsen og Solveig Gundersen, som nevnt innledningsvis, bare relevans i forhold til spørsmålet om når Torgersen kom hjem.

Et utgangspunkt ved vurderingen av Johanne Olsens forklaring er at den etter sitt innhold er uten betydning for spørsmålet om Torgersen var drapsmannen eller ikke. En observasjon av en person i Torggaten på et bestemt klokkeslett kan ikke tas til inntekt for at den samme personen har begått et drap i Skippergaten 6 b en halv time tidligere.

Forklaringen er videre et bevisement som bare har betydning for spørsmålet om når Torgersen kom hjem. Bevisbildet i tilknytning til dette spørsmålet består for øvrig av de samstemte forklaringene fra Torgersen selv og fra hans mor Dagmar Torgersen og søster Dagmar Halvorsen. At Olsens angivelige observasjon ikke stemmer overens med disse forklaringene, er på det rene.

Svakhetene ved Olsens angivelige observasjon er gått gjennom i detalj ved en rekke anledninger, jf. gjenopptakelsesbegjæringen del 2 II 5 F på sidene 131-134.

Gjenopptakelseskommisjonen har selv lagt til grunn i 2006-avgjørelsen på side 317 at Olsens observasjon ikke var noen sikker identifikasjon av Torgersen, og at det samme gjaldt opplysningen om at vedkommende hadde på seg stripete bukser. Kommisjonen har deretter vurdert Olsens forklaring «i lys av andre momenter og vitneforklaringer i saken», og åpenbart ansett drosjesjåfør Strands forklaring som et moment som styrker Olsens forklaring.

Men her er det oversett at Strand tross alt har ment at den aktuelle mannen på tur 2 kom østfra og hadde hatt, og at han under den rettslige forundersøkelsen utpekte Torgersen som passasjeren på tur 1. Det er ikke noe i Strands forklaring som bidrar til å utpeke Torgersen som den aktuelle passasjeren, og da står Olsens forklaring på egne ben, i motsetning til hva kommisjonen ga uttrykk for i 2006.

Johanne Olsens forklaring om observasjon av Torgersen, med alle de usikkerhetsmomenter som hefter ved den, kan ikke overstyre de konsistente og sammenfallende forklaringene fra Torgersen selv og hans mor og søster om tidspunktet for hjemkomst.

2 Forklaringene

Johanne Olsen ble avhørt «i betjeningsinngangen til Frascati» - åpenbart hennes arbeidssted – 11. desember 1957 kl 1745 av Ruud (dok. 18 side 64).

Ruud hadde dagen i forveien avhørt tre av vitnene fra kafé Hjerterom. Disse avhørene viser at det var viktig for politiet å få frem hvordan Torgersen var kledd. Samtlige av disse vitnene hadde forklart om dressen med striper. Ruud har selvfølgelig spurt Johanne Olsen om hvordan Torgersen var kledd, men det eneste hun sier i dette avhøret er følgende:

«Fredrik Torgersen var iført mørk frakk og var barhodet.»

Solveig Gundersen er avhørt på bopel av E.M. Eriksen dagen etter – 12. desember 1957 kl 1800 (dok. 18 side 65). Dette avhøret inneholder ikke noe om utsagn fra Johanne Olsen i samtalen 7. desember 1957 om hvorledes Torgersen var kledd.

Så blir Solveig Gundersen avhørt på ny på bopel 18. desember 1957 (dok. 18 side 66). Det kan synes som om det er K. Johansen som har tatt dette avhøret. Det er i et hvert fall ikke Ruud.

Nå tilføyer Gundersen til den tidligere forklaringen:

«Vitnet forklarer at fru Olsen sa til henne at klokken var ca. 2350 da hun så ham. Torgersen hadde da den brede blå frakken og «noen rare bukser».

Johanne Olsen blir avhørt på ny på kriminalavdelingen av Ruud 21. desember 1957 kl 0900.

Hun får nå lest opp forklaringen av 11. desember 1957, bekrefter at den er riktig, og fortsetter:

«I tillegg forklarte hun at Fredrik Torgersen hadde på seg stripete bukser da han gikk forbi henne i Torggt. ved Eldorado kino. Buksene virket noe uten om de vanlig og hun syntes dem passet bedre for en tenåring enn til en voksen mann. Hun nevnte de stripete buksene for fru Gundersen, da hun snakket med henne dagen etter.»

I den rettslige forundersøkelsen 25. februar 1958 ble hun mer forbeholden. Det heter nå (rettsboken side 39):

«Han hadde mørk frakk, var barhodet og det så ut som om han hadde stripete bukser.»

Solveig Gundersen forklarte seg samme dag under den rettslige forundersøkelsen. Hun har her ikke forklart noe om hva Johanne Olsen hadde sagt om Torgersens antrekk.

Under hovedforhandlingen har Johanne Olsen også omtalt buksene.

Aftenposten aften 5. juni 1958:

«Han var kledd slik det er beskrevet av andre vitner, i mørk frakk og stripete bukser, og han var barhodet.»

3 Kommentarer

Dersom det var slik at Johanne Olsen hadde observert de stripete buksene og gjort seg de betraktningene som hun gjenga 21. desember 1957, er det uforståelig at hun ikke uoppfordret fortalte om dette allerede 11. desember i forbindelse med redegjørelsen for hva Torgersen hadde på seg. Ruud har selvfølgelig vært klar over betydningen av hele Torgersens antrekk for riktigheten av identifikasjonen. Om han da har unnlatt å stille dette selvfølgelig oppfølgingsspørsmålet, er egentlig dette like uforståelig.

Vi vet ikke hvilken kontakt det har vært mellom Johanne Olsen og Solveig Gundersen i dagene mellom 11. og 18. desember 1957. Kontakt har det sikkert vært. Dette burde de to vært spurt om ved avhør nr. 2, men det har selvfølgelig ikke skjedd. Men vi kan trygt gå ut fra at siktelsen mot Torgersen har vært et sentralt samtaleemne i blokken hvor både de to og familien Torgersen bodde, og i nabolaget for øvrig, i disse dagene, og at alle detaljer i tilknytning til Torgersen har vært endevendt. Olsen har nok sett Torgersen i den stripete dressen ved tidligere anledninger, og visst at det var den han hadde på seg når han gikk ut om kvelden. Det samme gjelder Solveig Gundersen. Når Olsen først har funnet ut for seg selv at det var Torgersen hun hadde sett, har det vært tilsvarende lett å koble ham sammen med den stripete dressen. Dette er ikke annet enn elementær vitnepsykologi. Og dette kan meget vel ha vært samtaleemne mellom henne og Gundersen i de mellomliggende dagene.

Og problemstillingen kan selvfølgelig snus:

Om den unge mannen som passerte Johanne Olsen i Torggaten i tillegg hadde på seg bukser med striper, kan dette ha styrket hennes oppfatning av at det dreide seg om Torgersen, all den stund hun nok har vært kjent med at Torgersen hadde en slik dress.

De to supplerende avhørene viser med all ønskelig tydelighet hva politiet nå har vært ute etter. Nå var det av betydning å få klarlagt det som det ikke ble spurt om i de første avhørene, nemlig om personen som passerte Johanne Olsen, også hadde på seg en stripete dress. Dette ville i tilfelle styrke at denne personen faktisk var Torgersen. Med en så begrenset ramme for det supplerende avhøret har det vært en krevende oppgave å åpne avhøret uten å være ledende. Jeg har i meg en viss uro for at det ikke kan utelukkes at det er det som har skjedd – for eksempel slik at de som har stått for avhør nr. 2 – henholdsvis Johansen og Ruud – har begynt med å nevne at det er på det rene at Torgersen hadde på seg den stripete dressen, og så bedt om kommentarer til det. Det fremstår ikke som usannsynlig at Ruud har benyttet anledningen i forbindelse med at Johanne Olsen kom til kriminalavdelingen for å undertegne rapporten fra det første avhøret. Hvis dette ses i sammenheng med sannsynligheten for at Johanne Olsen allerede hadde internalisert en feilaktig oppfatning av at det ikke bare var Torgersen hun hadde sett, men at han også hadde på seg en rar, stripete dress, er det ikke vanskelig å forstå hvorfor de to forklarte seg som de gjorde i avhør nr. 2.

Etter dette er det så mange usikkerhetsmomenter i tilknytning til Johanne Olsens utsagn om bukser med striper, at dette ikke uten videre kan legges til grunn.

Verken denne etterfølgende opplysningen fra henne eller den etterfølgende opplysningen fra Solveig Gundersen om at Olsen hadde fortalt henne om rare bukser, bidrar til å avsvkke alle usikkerhetsmomentene rundt Johanne Olsens forklaring om å ha sett Torgersen kl 23.50 i Torggaten, og som innebærer at denne opplysningen ikke kan tillegges vekt når den holdes opp mot de tungtveiende og enstemmige forklaringene i motsatt retning.

Avslutningsvis er det grunn til å understreke kvalitetsforskjellen på de to settene av vitneforklaringer om bukser – henholdsvis drapsmannens bukser og Torgersens. Vitneforklaringene om drapsmannens bukser er klare. Det er ingen grunn til å trekke dem i tvil etter deres eget innhold, og det er ikke bevismateriale i saken som motsier dem.

Johanne Olsens forklaring er på den andre siden beheftet med en rekke usikkerhetsmomenter, slik det er redegjort for foran. Dette gir grunn til å trekke den i tvil etter sitt eget innhold, og den kommer også i konflikt med andre sentrale vitneforklaringer som det ikke er grunn til å trekke i tvil, nemlig forklaringene fra Dagmar Torgersen og Dagmar Halvorsen om når Torgersen kom hjem. Solveig Gundersens forklaring er en refleks av Johanne Olsens forklaring, og er derfor beheftet med de samme usikkerhetsmomentene.

Nesodden, 21. januar 2019

Nils Erik Lie